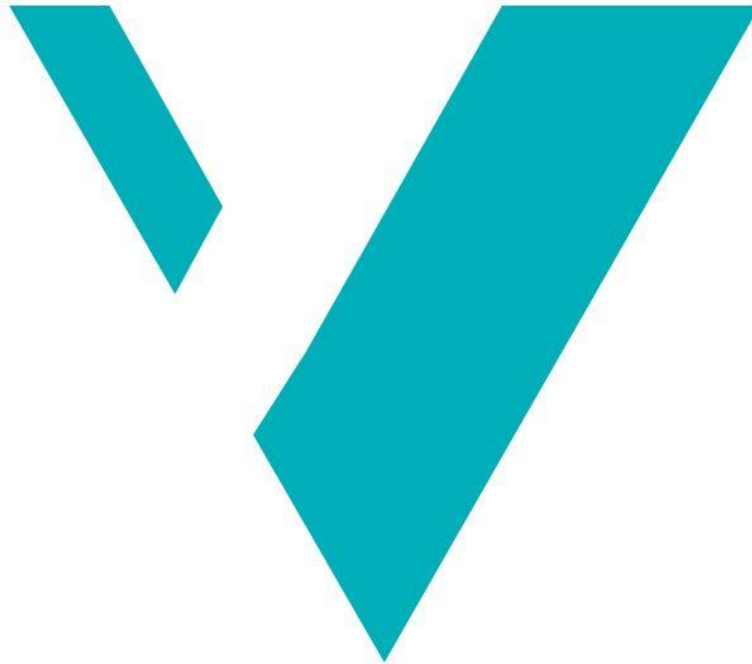

Et integrerende perspektiv på lokal klimaomstilling:

En casestudie av Sunnfjord kommune

Ingeborg Klokkersund Djupevåg
Masteroppgave i Climate Change Management (Planlegging for klimaendringer)
Institutt for miljø- og naturvitenskap, Fakultet for ingeniør- og naturvitenskap
HØGSKULEN PÅ VESTLANDET

Sogndal
Juni 2021

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildetilvisinger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10

Et integrerende perspektiv på lokal klimaomstilling: En casestudie av Sunnfjord kommune

Masteroppgave i Climate Change Management/Planlegging for klimaendringer

Forfatter: Ingeborg Klokkersund Djupevåg	Forfatter sign.
Oppgaven innlevert: Vår 2021	Åpen oppgave
Veileder: Marte Lange Vik	
Stikkord: Klimaomstilling, transformasjon, kommunalt klimaarbeid, klimaplaner, utslippsreduksjon, klimatilpasning, samfunnsendring	Antall ord: 23 857 + Vedlegg: 5 Sogndal, 24.juni, 2021 Stad/Dato/År

Dette arbeidet er gjennomført som ledd i masterprogrammet i Climate change Management (norsk navn: Planlegging for klimaendringer) ved Institutt for miljø- og naturvitenskap, fakultet for ingeniør- og naturvitenskap, Høgskolen på Vestlandet. Studenten(e) står selv ansvarlig for metodene som er brukt, resultatene som er kommet fram, og konklusjoner og vurderinger i arbeidet.

Forord

En masteroppgave i Climate Change Management kan i bunn og grunn ta for seg alt mellom himmel og jord ettersom programmet er tverrfaglig, men mest av alt fordi klima- og miljø utfordringene vi står overfor omfatter så mye av menneskers livsverden. Jeg endte opp med et fokus på klimaomstilling i Norske kommuner og klimaplaner fordi dette var noe jeg kjente en genuin interesse for under et av fagene i masterløpet. Muligens var årsaken at dette var temaer som lå nærmere min hverdag og et område hvor *jeg* følte jeg kunne gjøre en forskjell – temaer som ikke ble for store og «langt vekke». I løpet av arbeidet med masteroppgaven har jeg derimot forstått at mye av det jeg ønsket å se nærmere på var større og mer komplekse temaer enn jeg først antok. Kall meg gjerne blåøyd. Jeg sitter igjen med en dyp respekt for forskere og praktiserende på feltet. Jeg har fått erfare hvor komplekse utfordringer og mulige løsninger på miljø- og klimautfordringer kan være bare innenfor kommunesektoren, og hvor viktig det er med samarbeid på tvers av fagfelt og sektorer. Jeg har tilegnet meg mye ny spennende kunnskap, og ikke alt har fått plass i denne oppgaven, dessverre. Uansett er jeg glad for at jeg nå har fått et solid innblikk i temaet, slik at jeg også kan bygge videre på denne kunnskapen. Forhåpentligvis får jeg også bruke kunnskapen i samarbeid med engasjerte og ikke fult så engasjerte mennesker «der ute» - utenfor lesesalen.

Jeg vil takke veilederen min Marte Lange Vik for gode råd og veiledning. Jeg følte meg alltid bedre etter veiledning med deg, og det tror jeg ikke det er alle som gjør i slike situasjoner. Du hadde en evne til å berolige meg og være optimistisk, og forstod vel hva en masterstudent trenger i en stressende tid. Uten Sunnfjord kommunes hjelpelighet ville ikke denne oppgaven vært til, så takk til alle informanter for at dere tok dere tid til intervju. Jeg vil også takke alle på «masterrommet» på Fossbygget for mental støtte og latter når vi alle til tider rev oss litt i håret. Mine fine venner som fikk føle på stressnivået mitt og som måtte ha samtaler om ting de egentlig ikke visste så mye om, fortjener også en takk for støtte og oppmuntring. Til slutt vil jeg takke kjæresten min Brynjar for at du holdt ut når jeg ikke var fult så hyggelig å være rundt, og ikke minst for alle middagene du stelte i stand fordi det var viktig at jeg spiste sunt så kropp var på topp, selv om sjel hang litt etter.

Sammendrag

Klimaomstilling er i økende grad anerkjent både i forskningsmiljøer og politiske miljøer som nødvendig for å møte dagens og fremtidens klimaendringer og utfordringer, men det er ingen universal enighet om innholdet, skalaen og omfanget av en slik omstilling. Via tre sfærer for omstilling (praktisk, politisk og personlig sfære) undersøker denne studien hvordan Sunnfjord kommune tolker klimaomstilling på lokalt nivå og implikasjonene denne tolkningen har for kommunens klimaarbeid. Ved hjelp av disse tre sfærene er målet mer spesifikt å undersøke: 1) hvordan tiltakene i kommunens klimaplan reflekterer ulike nivåer av klimatiltak, 2) på hvilken måte kommunens klimaplan sikrer at kommunen tar en aktiv rolle som samfunnsaktør og 3) hvordan kommunens verdier og verdenbilder som gir rom for klimaomstilling. Denne studien undersøker dermed både de objektive og de subjektive sidene ved en slik kompleks omstillingsprosess gjennom en integrerende linse på klimaomstilling. Studien er utformet med et kvalitativt enkelt-casestudiedesign bestående av dokumentanalyse av Sunnfjord kommunes klimaplan og intervju med politikere og administrativt ansatte i kommunen. Studien viser at Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling innebærer tendenser til et skifte i kommunalt klimaarbeid i retning av radikal samfunnsendring. Det er derimot også tydelig at kommunen har et potensiale til å både utvide handlingsrommet sitt, samt å gjøre tilnærmingen sin mer integrerende både i form av å inkludere alle de tre dimensjonene av omstilling, men også ved en mer integrert tilnærming til både utslippsreduksjon og klimatilpasning.

Abstract

Transformation is increasingly acknowledged in research and political environments as necessary to meet today's and future climate change. However, there is no consensus on the content, scale and reach of such transformation. Through three spheres of transformation (practical, political and personal spheres) this study seeks to investigate how Sunnfjord municipality interprets transformation at the local level and the implications this interpretation has for their climate work. Applying the three spheres of transformation the specific aim of this study is to answer: 1) how the municipality's climate plan reflects different levels of climate-related measures, 2) how the climate plan ensures that the municipality takes on a role as a social actor, and 3) how the municipality's values and worldviews make way for transformation. Thereby, this study seeks to examine both the objective and subjective aspects of this complex transformation process through an integrative lens on transformation. The study takes a qualitative single case study design consisting of document analysis of Sunnfjord municipality's climate plan and interviews with politicians and municipal administrative employees. This study finds that Sunnfjord municipality's interpretation of transformation involves a shift in local climate work in the direction of radical societal change. However, it is also evident that the municipality has a potential to widen its scope of action. Their approach has the potential of being more integrative by including all three dimensions of transformation, as well as to integrate mitigation and adaptation measures and policy.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
Abstract	iv
Liste med figurer:	vi
Liste med tabeller:	vi
1 Innledning	1
1.1 Behovet for oppmerksomhet/bakgrunn	3
1.2 Case og kontekst	4
1.2.1 Detaljer om Sunnfjord kommune og kommunens klimaplan	4
1.2.2 Kommunalt klimaarbeid og klimaplaner	5
1.3 Problemstilling	6
1.4 Omfanget av denne studien	6
1.5 Oppgavens struktur	7
2 Teoretisk grunnlag	9
2.1 Hva er klimaomstilling?	9
2.1.1 Ulike perspektiver gir ulike utfordringer	9
2.2 Tre sfærer for omstilling	12
2.2.1 Den praktiske sfæren	13
2.2.2 Den politiske sfæren	13
2.2.3 Den personlige sfæren	14
2.3 Diskursteoriens bidrag til klimaomstilling	14
2.3.1 Biofysisk diskurs	16
2.3.2 Kritisk diskurs	17
2.3.3 Integrerende diskurs	17
2.4 Norske kommuner i klimaomstillingsarbeidet	18
2.4.1 Omstilling av egen organisasjon: tjenesteyter og planmyndighet	18
2.4.2 Kommunen som endringsaktør og fasilitator for endring	20
2.4.3 Tre tiltaksnivåer for utslippsreduksjon og klimatilpasning.....	21
3 Metode	24
3.1 Forskningsdesign: Kvalitativ casestudie	24
3.2 Datainnsamling	25
3.2.1 Dokumentanalyse.....	26
3.2.2 Semi-strukturerte intervjuer	27
3.3 Analyse av data	29
3.3.1 Analytisk rammeverk.....	29
3.3.2 Diskursanalyse.....	31
3.4 Etske avveininger i denne studien	33
3.5 Metodiske refleksjoner	34
4 Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling	36

4.1	Kommunens praktiske tiltak for klimaomstilling.....	36
4.1.1	Nivå 1.....	40
4.1.2	Nivå 2.....	41
4.1.3	Nivå 3.....	43
4.2	Premisser for klimaomstilling i Sunnfjord kommune – hva anser de som deres jobb å omstille?	46
4.2.1	Omstilling i egen organisasjon	46
4.2.2	Kommunen som fasilitator for endring lokalt	48
4.3	Verdier og verdensbilder i klimaarbeidet	51
4.3.1	Diskurser identifisert i klimaplan og intervju	52
4.3.2	Diskurser muliggjør handling.....	55
4.4	Implikasjoner av kommunens tolkning.....	56
4.4.1	Et skifte i kommunalt klimaarbeid?.....	56
4.4.2	Utslippsreduksjon i sentrum	57
4.4.3	Mulighet for en dypere endring	59
5	Konklusjon	62
5.1	Praktiske tiltak på tre nivåer	62
5.2	Sunnfjord kommune som samfunnsaktør.....	63
5.3	Subjektive dimensjoner av klimaomstilling får ikke nok oppmerksomhet...Feil! Bokmerke er ikke definert.	
6	Referanser	66
6.1	Vedlegg.....	69
	Vedlegg 1: Intervjuguide.....	69
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter	71

Liste med figurer:

FIGUR 1: O'BRIEN OG SYGNAS RAMMEVERK FOR OMSTILLING MED TRE INTEGRERTE SFÆRER (O'BRIEN OG SYGNA, 2013).....	13
FIGUR 2: METODISK RAMMEVERK BASERT PÅ O'BRIEN OG SYGNA (2013) TILPASSET FOR DENNE SPESIFIKKE CASESTUDIENS FORMÅL.	30
FIGUR 3: HIERARKIDIAGRAM AV SUNNFJORD KOMMUNES FREMSTILLING AV KLIMAOMSTILLING (SUNNFJORD KOMMUNE, S.7).....	36

Liste med tabeller:

TABELL 1: OVERSIKT OG BESKRIVELSE AV DOKUMENT.	27
TABELL 2: OVERSIKT OVER INFORMANTER MED DERES TJENESTEOMRÅDE/POLITISK TILHØRIGHET OG DERES TILKNYTNING TIL UTARBEIDING AV KLIMAPLAN.	28
TABELL 3: RAMMEVERK FOR DISKURSANALYSE BASERT PÅ DRYZEK (2016) OG LEICHENKO & O'BRIEN (2019)	33
TABELL 4: KOMPLETT OVERSIKT OVER KLIMATILTAK FRA HANDLINGSPROGRAMMET TIL SUNNFJORD KOMMUNES KLIMAPLAN FORDELT PÅ TRE TILTAKSNIVÅER (IKKE GJENSIDIG UTELUKKENDE)	39
TABELL 5: PRODUKSJONSBASERTE OG FORBRUKSBASERTE TILTAK FOR UTSLIPPSREDUKSJON INNAD I KOMMUNENS ORGANISASJON (IKKE GJENSIDIG UTELUKKENDE KATEGORIER)	47

TABELL 6: PRODUKSJONSBASERTE OG FORBRUKSBASERTE TILTAK FOR UTSLIPPSREDUKSJON RETTET MOT LOKALBEFOLKNINGEN (IKKE GJENSIDIG UTELUKKENDE KATEGORIER)	50
--	----

1 Innledning

I større og større grad anerkjennes det at «business as usual» ikke er tilstrekkelig i møte med klimaendringene, men at utfordringene som klimaendringer fører med seg krever radikale og paradigmatisk transformative endringer innen sosial organisering, konsum og energibruk (Amundsen et al., 2018). Klimaomstilling er i økende grad anerkjent både i forskningsmiljøer og politiske miljøer som nødvendig for å møte dagens og fremtidens klimaendringer og utfordringer. Ifølge O'Brien (2012) brukes og presenteres *omstilling* nå av forskere og aktivister som 'løsningen' på klimaendring og sosial bærekraft. Det finnes derimot ikke en universal enighet om innholdet, skalaen og omfanget av en slik omstilling (O'Brien & Sygna, 2013). Det vi derimot vet er at med utfordringene vi står ovenfor og med internasjonale og nasjonale målsetninger krever langt mer grunnleggende endringer enn å gi miljøhensyn økt prioritet (O'Brien, 2018).

Ulike tolkninger av årsaken til klimaendringer fører eksempelvis til ulike responser. Ulike perspektiver på hvordan klimaomstilling bør ta form inneholder forskjellige grunnsyn på samfunnsendring og hvordan vi bør bevege oss inn i fremtiden. Mens noen ønsker en klimaomstilling med radikale og omfattende samfunnsendringer for å skape bærekraftige samfunn, ønsker andre mer bærekraftige samfunn gjennom institusjonene, næringene og løsningene vi allerede har og kjenner til. Ofte er den sosiale kompleksiteten av slike omstillingsprosesser nedtonet til fordel for tekniske løsninger og atferds tilnærminger (O'Brien, 2018). O'Brien (2012) mener at forskning på klimaomstilling også må bidra til å synliggjøre antakelser om samfunnet, anerkjenne ulike typer kunnskap og kombinere innsikt fra flere vitenskapsdisipliner. En slik innfallsvinkel til klimaomstilling kan reflektere et todelt skille i hvordan klimautfordringer adresseres, ved å tilnærme seg klimaomstilling som enten en teknisk eller adaptiv utfordring. Tekniske problemer er de som kan adresseres gjennom mer kunnskap, innovasjon og bedre forvaltning, og er den tilnærmingen som i størst grad er anvendt for å nå 1,5°C målet (O'Brien, 2018). Å tilnærme seg klimaomstilling som en adaptiv utfordring vil derimot ha en annen innfallsvinkel og kreve en ny måte å se både problemer og løsninger, ettersom fokuset her er hvordan aspekter som verdier og verdensbilder påvirker hvordan man oppfatter og tilnærmer seg problemer og løsninger (O'Brien, 2018). Disse aspektene former ideer om hva som er mulig og hva som er viktig, og brukes til å validere sosiale normer, for å legitimere ulike former for styring, og for å definere hva som er mulig og ønskelig når det kommer til klimaomstilling.

O'Brien og Sygna (2013) foreslår derfor en helhetlig tilnærming til den komplekse utfordringen som klimaomstilling representerer, som inkluderer verdier, verdensbilder, institusjoner og teknologier ved å konseptualisere klimaomstilling som en prosess som foregår over tre integrerte og samhandlende sfærer: den praktiske, den politiske og den personlige sfæren. Ved å se disse tre sfærene hver for seg og i sammenheng med hverandre, kan en identifisere både bredden og dybden av klimaomstilling, samt de objektive og subjektive dimensjonene av en slik prosess, noe som er avgjørende for å lykkes med omstilling (O'Brien & Sygna, 2013).

Lokale myndigheters bidrag i klimaomstillingsprosessen anerkjennes nå som viktig for å nå målene i Parisavtalen og de norske klimamålene om karbonnøytralitet innen 2050, og kommuner er viktige både for å identifisere behovet for lokal klimatilpasning og for å utvikle tilpassede responser på klimaendringer som kan anvendes lokalt (Amundsen et al., 2018). Dersom norske kommuner skal bidra til å nå disse målene vil det kreve en omstilling som involverer en fundamental og radikal omstilling mot bærekraft og en innovasjonsprosess som inkluderer både offentlig sektor, næringslivet, ikke-statlige organisasjoner og innbyggere (Wang et al., 2018). Norske kommuner har flere muligheter til å bidra i en slik omstilling, og flere rapporter undersøker og fremhever disse mulighetene (Wang et al., 2018; Westskog et al., 2018). Her poengteres det blant annet at kommunale klimatiltak bør ses systematisk ut ifra 3 ulike nivåer dersom de skal kunne bidra til klimaomstilling, og at kommunene i større grad må ta på seg rollen som samfunnsaktør for å utvide handlingsrommet for slike klimatiltak.

Lokale myndigheter kan lede an når det kommer til klimatiltak for å skape klimaomstilling til et lavutslippssamfunn og har mulighet til å påvirke innvirkningene av klimaendringer (Amundsen et al. 2018). Den statlige planretningslinjen for klima- og energiplanlegging (SPR) under Plan- og bygningsloven pålegger norske kommuner å utarbeide en klima- og energiplan, men den konkretiserer ikke hvilke mål og tiltak disse bør inneholde, og er ikke juridisk bindende (Wang et al., 2018). Innholdet i disse planene er derfor i stor grad overlatt til hver enkelt kommune. Wang et al., (2018) hevder at klimaplaner etter modell av dagens energi- og klimaplaner ikke er tilstrekkelige for å nå målene om et lavutslippssamfunn og karbonnøytralitet innen 2050. Sunnfjord kommune vedtok i 2019, som første norske kommune, en klimaplan for klimaomstilling og er dermed unik i den forbindelse. Derfor undersøker denne studien Sunnfjord kommunes tolkning av denne prosessen og følgene det har for deres klimaarbeid, for å se nærmere på om et fokus på klimaomstilling har ført med seg noe nytt til lokalt klimaarbeid. Denne tolkningen blir sett gjennom en integrerende linse på klimaomstilling som fremhever sammenhengen mellom de praktiske, politiske og personlige sfærene hvor omstilling finner sted. En slik tilnærming anerkjenner betydningen av både praktiske og politiske

endringer, men fremhever spesielt behovet for dypere endringer av verdier og verdensbilder. Disse tre samhandlende sfærene beskriver hvordan form, struktur og meningskaping sammen bidrar til prosessen av klimaomstilling.

1.1 Behovet for oppmerksomhet/bakgrunn

COP22, som bygger på Parisavtalen, har åpnet opp for en ny æra innen klimaarbeid hvor rollen til ikke-nasjonale aktører som byer og kommuner er essensielle for å realisere globale klimamål (Amundsen et al., 2018). Mens Parisavtalen anerkjenner betydningen av at alle myndighetsnivåer og ulike aktører retter oppmerksomhet mot, hevder Ziervogel et al. (2016. i Amundsen et al., 2018) at å styrke omstillingsevnen til byer og samfunn er helt nødvendig for å møte 1,5 graders målet og for å skape motstandsdyktige og fremgangsrike samfunn. Klimaomstilling er følgelig et begrep som i økende grad blir brukt både i akademia og forvaltning.

Selv om 'klimaomstilling' og 'transformasjon' i økende grad institusjonaliseres i både vitenskapelige og politiske fellesskap, eksisterer det ikke noe konsensus om innholdet i dette fundamentale skiftet, hvordan det skal utføres eller hva en skal inkludere og ekskludere i denne prosessen (Feola, 2015). Omstilling er en kompleks prosess som innebærer endring på personlig, kulturelt, organisatorisk, institusjonelt og på systemnivå (O'Brien & Sygna, 2013). I følge O'Brien og Sygna (2013) betyr omstilling ulike ting for ulike personer og grupper, men også innen ulike forskningsfellesskap, beslutningstakere, utøvere og innbyggere som jobber med saker som omhandler klimaendring eller bærekraft. Selv om klimaomstilling nå er sentralt i debatter om klima, er det derfor veldig ulike samtaler som foregår rundt transformasjon med ulike tilnærminger, fokus og mål (O'Brien & Sygna, 2013). Det er ikke nødvendigvis klart akkurat hva som må endres, hvorfor, hvordan og i hvem sin interesse og hvilke konsekvenser omstilling vil ha, eller hvem sin forestilte fremtid er det vi følger og langs hvilken vei. Det hevdes at den høye konseptuelle elastisiteten av begrepet og mangel på empirisk kunnskap om klimaomstilling kan føre til at begrepet mister sin betydning, og at det dermed enkelt kan brukes av aktører som ikke egentlig ønsker radikal samfunnsendring, men heller å opprettholde «status quo» (Tanner & Bahadur, 2013 i Feola, 2015).

Studier av klimaomstilling til et lavutslippssamfunn er også relativt nytt og studier av klimaomstilling i norske kommuner er enda nyere fordi få norske kommuner har gått inn for en slik klimaomstilling (Dannevig et al., 2020). Sunnfjord har som første norske kommune vedtatt en klimaplan for klimaomstilling. Derfor dukker spørsmålet opp om hvordan de som kommune skal arbeide for dette, hva som anses som viktig og hva som anses som mulig, og ikke minst hvilket potensial denne

tolkningen har for klimaomstilling. Derfor søker denne studien å generere empirisk situert kunnskap om hvordan Sunnfjord kommune tolker dette arbeidet og deres rolle i det.

1.2 Case og kontekst

Bakgrunnen for denne studien ligger i kommunalt klimaarbeid og Sunnfjord kommunes klimaplan: 'Interkommunal plan for klimaomstilling i kommunane Førde, Gaular, Jølster og Naustdal' vedtatt i juni 2019, og deres pågående prosjekt med klimaomstilling. Det er klimaplanen, samt det nåværende arbeidet med klimaomstilling som er det empiriske utgangspunktet i denne studien. Derfor vil dette kapittelet gi en oversikt over dette arbeidet, som et bakteppe for diskusjonen som følger i kapittel 3 og studiens konklusjon i kapittel 4.

1.2.1 Detaljer om Sunnfjord kommune og kommunens klimaplan

Sunnfjord kommunes klimaplan er et resultat av et samarbeid mellom de tidligere kommunene Førde, Gaular, Jølster og Naustdal. Planen ble ansett som det første arbeidet som ny felles kommune. Alle kommunene hadde egne klima- og energiplaner fra 2008-2015, men denne planen er den første klimaomstillingsplanen. I følge planen (2019b) bygger arbeidet på den tidligere interkommunale planstrategien i Samarbeidsforum i Sunnfjord (SiS), samt SiS sin ROS-analyse for Sunnfjord, og skal ligge til grunn både Sunnfjord kommunes planstrategi og kommuneplan, samt være retningsgivende for kommunens virksomhet.

Planen består av to dokument, en plan- og kunnskapsdel (2019b) og et handlingsprogram (2019a). (2019a) Plan- og kunnskapsdelen er delt inn i 9 plantema: energiforsyning og energibruk i bygg, areal og transport, næringsliv og teknologi, landbruk, natur og friluftsliv, kritisk infrastruktur, forbruk og avfall, klimakunnskap og klimakommunikasjon og klimatilpasning. Her presenterer kommunen hvordan situasjonen var i 2018, og mål for hvordan kommunen ønsker å ha det i 2030. Her skildrer de også sterke og svake sider i kommunen innen hvert tema. I handlingsprogrammet er tiltakene kommunen vil fokusere på beskrevet med innhold, hvem som har ansvar for gjennomføring av tiltaket, kritiske suksessfaktorer og tidspunkt for oppstart av tiltaket. Tiltakene er ikke oppført etter prioritering. Her skildres det ikke hvordan tiltakene er koblet til målene i plan- og kunnskapsdelen, men gir i stedet en oversikt over hvilke plantema tiltakene kan kobles til.

Parallelt med utarbeiding av planen deltok Sunnfjord kommune i prosjektet «Samhandling for grønt skifte». Prosjektet var et samarbeid mellom Sogn og Fjordane fylkeskommune, Statens Vegvesen Sogn og Fjordane, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, NVE Region Vest, KS Sogn og Fjordane og

Vestlandsforskning, og pågikk fra 2016 til høsten 2019 (Sogn og Fjordane fylkeskommune, 2016). Også 10 kommuner i Sogn og Fjordane deltok med utgangspunkt i egen planlegging for lokal klimaomstilling. Målet til prosjektet var å styrke kunnskapen om vilkår for klimaomstilling, og utvikle nye metoder for lokal klimaomstilling. For de kommunene som deltok i prosjektet var fokuset å legge til rette for at slik omstilling skulle skje. Dette ble gjort gjennom fokus på og utvikling av tettere samarbeid mellom lokale og regionale myndigheter.

Ifølge klimaprofilen for gamle Sogn og Fjordane (Norsk Klimaservicesenter, 2021), som klimaplanen deres bygger på, vil Sunnfjord kommune som del av gamle Sogn og Fjordane fylke sannsynligvis oppleve flere episoder med kraftig nedbør, både i intensitet og hyppighet som vil føre til mer overvann. Denne viser også at kommunen må forberede seg på flom i bekker og elver som følge av nedbør, men også stormflo som følge av havnivåstigning. På grunn av økte nedbørsmengder er det sannsynlig at også jord-, flom- og sørpeskred vil forekomme oftere. Framskrivningene viser også at det er mulig at kommunen kan oppleve tørke som resultat av økte temperaturer, tross økt nedbør. Dette fordi økte temperaturer fører til mer fordamping og tidligere snøsmelting som vil gi mindre vann i elvene om sommeren (Norsk Klimaservicesenter, 2021).

1.2.2 Kommunalt klimaarbeid og klimaplaner

En stor mengde vitenskapelige artikler på klimatilpasning og utslippsreduksjon viser ifølge Amundsen et al. (2018) hvor viktig kommuner er både for å identifisere behovet for lokal klimatilpasning og for å utvikle tilpassede responser som kan anvendes lokalt. Det er her virkningene av klimaendringer oppstår, nivået hvor atferd kan påvirkes direkte og responsene implementeres (Amundsen et al. 2018). Lokale myndigheters ansvar for å sikre trygge og bærekraftige leveforhold kan bane vei for å utvide deres mulighet til å drive frem omstillingsprosesser. Lokale myndigheter kan lede an når det kommer til klimatiltak for å skape klimaomstilling til et lavutslippssamfunn i velferdstjenester, i offentlige anskaffelser, ved å støtte og bygge nettverk med lokale bedrifter til å skape bærekraftige jobber, varer og tjenester, og ved å skape eksempler av muligheter for andre aktører (Amundsen et al., 2018). De har også mulighet til å påvirke innvirkningene av klimaendringer, tilpasning og utslippsreduksjon via arealplanlegging, avfallshåndtering, helsetjenester, infrastruktur og samfunnsutvikling (Amundsen et al. 2018).

Den statlige planretningslinjen for klima- og energiplanlegging (SPR) under Plan- og bygningsloven pålegger norske kommuner å utarbeide en klima- og energiplan, enten som del av kommuneplan eller i en egen kommunedelplan (Wang et al., 2018). Planretningslinjen konkretiserer imidlertid ikke hvilke tiltak eller virkemidler som skal inkluderes og er dermed ganske åpen når det kommer til

innholdet i slike klima- og energiplaner. Det er heller ikke konkrete mål som skal inkluderes og kommunene blir ikke hverken straffet eller holdt ansvarlige for manglende klima- og energiplanlegging eller oppfølging av klimaplanene (Wang et al., 2018). Dermed er vurderinger knyttet til dette i stor grad overlatt til hver enkelt kommune. Wang et al., (2018) hevder derfor at det er behov for et mer systematisk tilnærming og rammeverk for vurdering og gjennomføring av klimatiltak.

I 2014 viste en gjennomgang av norske kommuners klima- og energiplaner at tiltakene og virkemidlene foreslått hadde vekt på egne virksomheter i kommunene (Vista Analyse, 2014 i Wang et al., 2018). Disse tiltakene fokuserte i hovedsak på direkte utslipp og energibruk innenfor spesifikke geografiske grenser, med liten grad av ambisjon om omstilling til lavutslippssamfunnet. Wang et al. (2018) hevder at oppmerksomheten fra kommunenes side blant annet bør rettes mot mobile kilder til utslipp som veitrafikk, motorredskap, jordbruk og industri, men også mot indirekte utslipp fra innbyggernes og kommunens forbruk av varer og tjenester. De sistnevnte utslippene er ikke del av Miljødirektoratets kommunefordelte utslippstall av direkte utslipp. Videre hevder Wang et al. (2018), at klimaplaner etter modell av dagens energi- og klimaplaner ikke er tilstrekkelige for å nå målene om et lavutslippssamfunn og karbonnøytralitet innen 2050.

1.3 Problemstilling

Med denne bakgrunnen for studien og detaljene rundt caset, søker studien å undersøke hvordan Sunnfjord kommune tolker 'klimaomstilling' via deres klimaplan og deres pågående prosjekt med klimaomstilling. Dermed er det overordnede forskningsspørsmålet for denne studien formulert slik:

Hvordan tolker Sunnfjord kommune arbeidet med klimaomstilling på kommunalt nivå og hvilke implikasjoner har det for arbeidet?

Dette spørsmålet forgrener seg til 3 nye delspørsmål:

- 1. Hvordan reflekterer tiltakene i klimaplanen ulike nivåer av klimatiltak?*
- 2. På hvilken måte sikrer klimaplanen at Sunnfjord kommune tar en aktiv rolle som samfunnsaktør for klimaomstilling?*
- 3. Hvordan skaper verdier og verdensbilder som kommer til uttrykk i klimaarbeidet rom for klimaomstilling?*

1.4 Omfanget av denne studien

Denne studien fokuserer ikke på hvordan norske kommuner *bør* jobbe med klimaarbeid per se, men hvordan én norsk kommune tolker klimaomstilling og hvordan det påvirker klimaarbeidet deres, med refleksjoner opp mot relevant litteratur på klimaomstilling. Det er kommunens klimatiltak og hvordan det henger sammen med hvordan de ser sin rolle i omstillingsprosessen og hvordan denne forståelsen gir utslag i prioriteringer og klimatiltak. Det betyr at denne studien ikke bare omfatter de praktiske tiltakene kommunen i sin klimaplan viser at de ønsker å satse på, men en helhetlig analyse av hva en slik klimaomstilling betyr for kommunen og hva som ligger bak. Derfor er det meningsinnholdet i begrepet og prosessen, med tankene som ligger bak og handlinger det fører til som er fokus for analyse. En dypere analyse av selve prosessen vil ikke være mulig blant annet fordi klimaplanen ble vedtatt i desember 2019, og fordi Sunnfjord kommune var del av kommunereformen, noe som har vært tid- og ressurskrevende, og at arbeidet dermed er på et tidlig stadium.

Når det kommer til hvordan kommunen praktisk ønsker å få til klimaomstilling, vil fokuset for denne oppgaven ligge på tiltakene og metodene for klimaomstilling, og ikke på målene i klimaplanen. Å analysere overgangen fra mål til tiltak er en stor jobb og vil ligge utenfor omfanget av denne studien. Derfor er ikke målene i seg selv fokus for analyse, men tolkningen av prosessen via klimatiltakene i klimaplanen. Derfor vil denne studien heller ikke fokusere på tiltakenes kraft til å realisere kommunens klimamål. Flere studier, både internasjonale og på norsk kontekst, peker på barrierer kommuner møter i klimaarbeid (Amundsen et al., 2018; Burch et al., 2014; Westskog et al., 2018; Aall et al., 2007). En inngående diskusjon av disse vil ikke bli diskutert her. Studien vil heller ikke fokusere på kriterier for å lykkes med dette arbeidet, men noen tas opp for å diskutere kommunens tolkning av prosessen.

Selv om en dypere diskusjon av begrepsbruk i prosessen med klimaomstilling ikke er fokus i denne studien, er det nødvendig med en begrepsavklaring. I internasjonal forskningslitteratur og mye av litteraturen som anvendes her, brukes begrepet «transformation» i forbindelse med klimarelatert omstillingsarbeid. I denne oppgaven blir begrepet oversatt med 'klimaomstilling', og det blir dermed satt i sammenheng med den stadig voksende litteraturen som studerer transformativ reaksjoner på klimaendringer.

1.5 Oppgavens struktur

Forskningsspørsmålet med delspørsmål vil bli diskutert i de neste kapitlene. I kapittel 2 vil jeg presentere teorigrunnlaget for diskusjonen av forskningsspørsmålene. I kapittel 3 introduserer jeg

metodene jeg har brukt for datainnsamling og analyse av Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling. Videre vil jeg i kapittel 4 analysere og diskutere funn opp mot teorigrunnlaget for å kunne svare på de tre delspørsmålene, samt en helhetlig diskusjon av hovedspørsmål. Her vil jeg begynne med å svare på hvordan tiltakene i handlingsprogrammet reflekterer ulike nivåer av klimatiltak. Dette vil så bli knyttet til systemer og strukturer som muliggjør disse tiltakene gjennom hvordan kommunen ser sin rolle i klimaomstillingsprosessen. Deretter vil jeg diskutere betydningen av hvordan verdier og verdensbilder former handlinger og vise tilbake til klimatiltakene samt hvilke tiltak som prioriteres gjennom hvordan kommunen ser sin rolle. Ved å besvare delspørsmålene på den måten, leder det opp til en diskusjon av hvilke implikasjoner kommunens tolkning av klimaomstilling har for deres klimaarbeid. Til slutt, i kapittel 5, presenteres konklusjon av forskningsspørsmålet.

2 Teoretisk grunnlag

I dette kapittelet vil jeg først presentere det teoretiske grunnlaget for å kunne diskutere hvordan Sunnfjord kommune tolker klimaomstilling og hvilke implikasjoner dette har for klimaarbeidet deres med et fokus på omstilling til et lavutslippssamfunn. Deretter presenteres O'Brien og Sygna (2013) rammeverk for omstilling med relevant litteratur innen tre sfærer av omstilling, før perspektiver på kommunenes rolle i omstillingsarbeidet. Her vil også kommunenes muligheter for klimatilpasning beskrives. Til slutt presenteres diskursteoriens bidrag til arbeidet med klimaomstilling.

2.1 Hva er klimaomstilling?

En samfunnsomstilling i klimasammenhengen har ikke én enkelt allmenngyldig definisjon, og kan dermed bety flere ting (Feola, 2015). FNs klimapanel har definert omstilling som "endring av fundamentale egenskaper av et system (inkludert verdisystemer; regulerende, lovgivende eller byråkratiske regimer; finansinstitusjoner; og tekniske eller biologiske systemer)" (forfatters oversettelse) (IPCC, 2012, s.564). O'Brien og Sygna (2013, s.1) gir en lignende fremstilling og anser omstilling i kontekst av klimaendringer som "en kompleks prosess som innebærer endringer på personlig, organisatorisk, institusjonelt og på systemnivå". Dette representerer mer enn lineære endringer mellom en tilstand til en annen, men innebærer i stedet ikke-lineære endringer hvor små forstyrrelser i systemer og strukturer fører til raske endringer, og dermed utfordrer «business as usual» (Leichenko & O'Brien, 2019). Det er derimot ikke alltid like klart hva det er som må endres, eller hvorfor, hvordan, med hvem sin interesse og hvilke konsekvenser det vil få. Omstilling betyr ulike ting for ulike mennesker, ikke bare mellom grupper, men også innenfor både det vitenskapelige miljøet, innen politiske miljøer, innbyggere og andre som arbeider for klimaomstilling. Derfor finner mange ulike samtaler sted med utgangspunkt i klimaomstilling, med ulike fokus, ulike tilnærminger eller ulike innfallsvinkler og med ulike mål (O'Brien og Sygna). Hvilken type omstilling som anses som nødvendig avhenger i stor grad av hvordan problemet formuleres og forstås.

2.1.1 Ulike perspektiver gir ulike utfordringer

Litteraturen på klimaomstilling tar opp og diskuterer ulike utfordringer knyttet til denne prosessen av klimaomstilling. For eksempel diskuteres kvaliteten og tempoet av transformasjon gjennom et fokus på trinnvise og transformative endringer, men O'Brien (2018) viser at en også kan skille mellom *tekniske og adaptive utfordringer* i diskusjoner av hvilke problemer klimaendringer skaper. Ved å tilnærme seg problemer skapt av klimaendringer som enten tekniske eller adaptive, er det hvilket type problem klimaendringer skaper som er i fokus. Tekniske problemer er de som kan adresseres gjennom mer kunnskap, innovasjon og bedre forvaltning, og er den tilnærmingen som i størst grad er

anvendt for å nå 1,5°C målet (O'Brien, 2018). Disse baseres i stor grad på integrerte vurderingsmodeller (Integrated assessment models) som ofte knyttes til konsepter som økologisk modernisering, spesielt i vestlige land. Tanken er her at den kapitalistiske politiske økonomien må omstruktureres langs en mer bærekraftig linje, slik at økonomisk vekst og økologiske og bærekraftige løsninger kan fortsette hånd i hånd (Haarstad & Rusten, 2018). Ønsket er å forene mål innenfor økonomi, miljø og samfunnsutvikling innen en kapitalistisk organisering av produksjon og konsum (Xue et al., 2016). Her anses ikke miljøvern som en byrde for økonomisk vekst og begreper som grønn vekst blir ofte brukt. Grønn vekst bygger på et grunnsyn om at samfunnet trenger økonomisk vekst og at det kan bidra til et mer bærekraftig samfunn (Haarstad & Rusten, 2018). Moderne vitenskap og teknologi er her sentralt for en miljøvennlig rasjonalisering av forbruk og produksjon. Dryzek (2013) viser imidlertid at det eksisterer ulike retninger innen utviklingsveier basert på økologisk modernisering. Det kan innebære en «svak» tekno-korporativ versjon med omstilling til et mer miljøsensitivt økonomisk system, mens en 'sterk' versjon av økologisk modernisering ønsker omstilling av hele det kapitalistiske politiske systemet. I mer eller mindre grad vil en slik omstilling dermed innebære en «forbedring» eller tilpasning av dagens samfunn, heller enn radikale endringer av det eksisterende (Haarstad & Rusten, 2018).

En slik måte å møte klimaendringer reflekterer et sosioteknisk (socio-technical) perspektiv og fokuserer på potensielle sosiale (atferdsendring, e.g. lavutslippstil) og tekniske løsninger (bruk av lavutslippsteknologier). Her drives omstilling frem av teknologisk innovasjon i nisjer (e.g. laboratorium, bedrifter), og avhenger av å passe inn i det sosiotekniske regimet (institusjoner, regelverk, vaner, økonomiske forhold) for å bli realisert (Haarstad & Rusten, 2018). Det betyr at en slik omstilling også er en sosial prosess, fordi det ikke bare er selve teknologien som avgjør om den blir viktig, men også hvordan den teknologiske innovasjonen passer inn og samspiller med andre samfunnsaspekter. Å omstille regimer inkluderer å omstille dype strukturer som stabiliserer eksisterende sosiotekniske regimer (O'Brien & Sygna, 2013). Her er det et behov for å se hvordan teknologiske endringer henger sammen med omstilling og samfunnsendring, og problemer rundt «lock-in» mekanismer er ofte diskutert. Dette er faktorer (e.g. maktforhold, institusjonelle barrierer, vaner og handlingsmønstre) som gjør at sosiotekniske regimer ikke endrer seg, men at endringer i stedet skjer gradvis over flere generasjoner og forsterker spesifikke utviklingsveier (Haarstad & Rusten, 2018). Slike «lock-in» mekanismer kan føre til økt forbruk ved at eksempelvis elbiler og tilrettelegging for elbiler blir bedre og fører til økt bilkjøring. Dette har blant annet ført til en kritikk mot prinsippet om økologisk modernisering og grønn vekst, gjennom prinsippet om nedvekst (degrowth). Xue et al., (2017) påpeker at effektivisering innen et samfunn dominert av vekstideologien, trolig vil føre til økt forbruk og produksjon, og dermed balansere ut gevinsten av økt

effektivitet. Mennesker anses her som underordnet og betinget av jordens økosystem. Dette har ført til anerkjennelsen av en biofysisk begrensning av menneskelige aktiviteter og grenser for økonomisk vekst, hvor slik vekst hverken er ønskelig eller økologisk mulig fordi det er knyttet til ressursbruk. Nøkkelen til bærekraft og redusert miljøpåvirkning innenfor jordens tålegrenser anses derfor i stedet å være det å redusere den totale økonomiske produksjonen. Her problematiseres det antroposentriske verdensbildet videre gjennom en endring av forholdet mellom mennesker og natur, og har i stedet et natur-sentrert verdensbilde (Xue et al., 2016). Verdensbilder vil her si kombinasjonen av antakelser, holdninger og ideer som skaper en helhetlig modell av virkelighet og representerer en felles forståelse om hvordan samfunnet fungerer (Leichenko & O'Brien, 2019). De påvirker også hva vi tror, og hva vi anser som verdifullt.

Flere viktige aspekter tas ikke hensyn til dersom en bare baserer forståelsen av klimaomstilling på en sosioteknisk forklaringsmodell, og den kritiseres ofte når den brukes til generell modell for å forstå samfunnet (Haarstad & Rusten, 2018). O'Brien (2018) hevder at slike tekniske løsninger ofte overser problemer knyttet til rettferdighet og politikk i omstillingsprosessen, men også undervurderer menneskers potensiale til å endre systemer. Slike sosiotekniske forklaringsmodeller ser ofte endringsprosesser gjennom en teknosentrisk linse, og overser derfor innsikter fra «social theory» og tanker om menneskelig agens og makt i denne prosessen (Gillard et al., 2016). Det samme gjelder konflikter, spenninger og motsetninger som kan oppstå i omstillingsprosessen. Derfor vil teknologisk omstilling bare utgjøre en del av et større hele i prosessen knyttet til klimaomstilling.

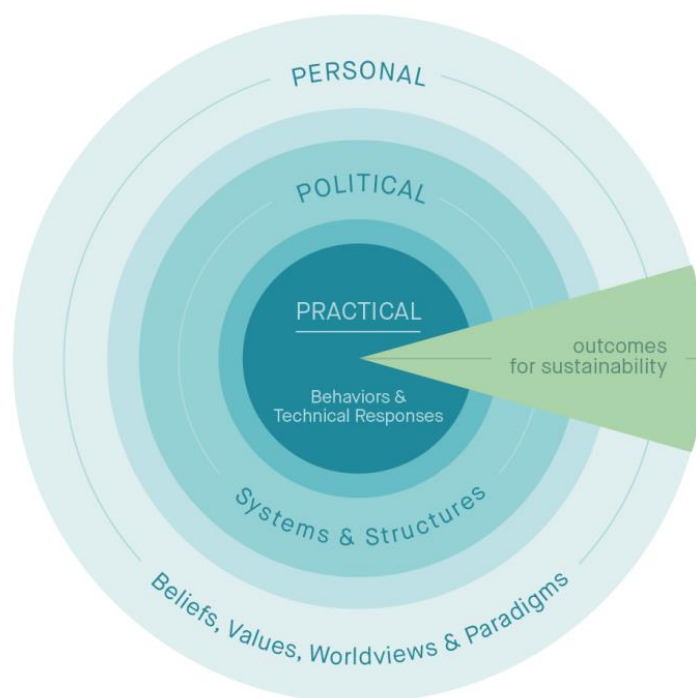
Å tilnærme seg klimaomstilling som en adaptiv utfordring vil derimot ha en annen innfallsvinkel og kreve en ny måte å se både problemer og løsninger (O'Brien, 2018). Selv om en slik tilnærming vil ha tekniske aspekter ved seg, er det hovedsakelig betydningen av tenkemåter, antakelser, verdier og verdensbilder som påvirker hvordan man oppfatter og tilnærmer seg problemer og løsninger. Disse former også ideer om hva som er mulig og hva som er viktig, bidrar til å forme verdensbilder og modeller av virkelighet. O'Brien (2018) viser at disse adaptive aspektene ikke bare er personlige, men også politiske ettersom verdier og verdensbilder brukes til å validere sosiale normer, for å legitimere ulike former for styring, og for å definere hva som er mulig og ønskelig. De personlige og politiske dimensjonene er essensielle for strategiers suksess når klimaomstilling ses som en adaptiv utfordring.

Omstilling må skje på en sammenhengende måte, samtidig på flere områder, og innebære grunnleggende holdningsendringer som ikke kan gjøres om til målbare størrelser. For eksempel kan omstilling som inneholder holdningsendringer og en verdimeslig reorientering i bærekraftig retning

bidra til mindre forbruk (Haarstad & Rusten, 2018). Teknologiske endringer kan ta lang tid å utvikle, mens raske endringer innen eksempelvis forbruk kan gjøres innen generasjoner, og disse raske endringene må være en viktig del av bildet vi skaper av samfunnet fordi disse igjen skaper viktige betingelser for fremtidens omstilling (Haarstad og Rusten, 2018). Omstilling av menneskelig atferd er dermed ikke begrenset til utforskning av sosiotechniske regimer, men kan også utforskes via individer og gruppers muligheter til å bli endringsaktører. Her kan en skille mellom to tilnærminger: 'nudging', ved å endre menneskers omgivelser slik at en endrer atferd, men uten en dypere endring av holdninger og verdier (O'Brien og Sygna, 2013). Eller så kan dette gjøres gjennom refleksivitet, ved å øke bevissthet rundt underliggende antakelser, forestillinger og andre faktorer assosiert med en aktivitet som resulterer i muligheten til å endre dette (O'Brien og Sygna, 2013). Vi trenger en dypere forståelse av disse menneskelige og sosiale dimensjonene av klimaomstilling dersom en slik omstilling skal bli mulig (O'Brien, 2018).

2.2 Tre sfærer for omstilling

I følge Gillard (2016) er en av de største utfordringene for samfunnsvitenskapen på klimafeltet, å adressere de samvirkende aspektene av samfunnsendring på en balansert og sammenvevd måte. Dette inkluderer praktiske innovasjoner i teknologi, ledelse og atferd, politiske diskusjoner mellom makthavende og utfordring av politiske systemer, og personlig utforskning av individuelle og kollektive oppfatninger, verdier og verdensbilder. O'Brien og Sygna (2013, basert på Sharma, 2007) presenterer i denne sammenheng et rammeverk hvor omstilling er sett som en kontinuerlig prosess som innebærer endringer over tre integrerte og samhandlende dimensjoner, referert til som den praktiske, politiske og personlige sfæren (figur 2). Ved å se disse tre sfærene hver for seg og i sammenheng med hverandre, kan en identifisere både bredden og dybden av klimaomstilling. Sfærene representerer både de objektive (teknisk og tilsynelatende upartisk kunnskap) og subjektive (individuelle og delte perspektiver) dimensjoner av omstillingsprosessen for å fange kompleksiteten av en slik prosess (O'Brien, 2018). I kjernen ligger den praktiske sfæren hvor målene finner sted. Den politiske sfæren representerer forholdene som muliggjør eller setter stopper for omstilling, og den personlige sfæren fanger kollektive og individuelle syn på systemer og løsninger for omstilling. Et slikt rammeverket tar høyde for den sosiale kompleksiteten av omstillingsprosesser, som ofte er nedtonet eller ignorert til fordel for tekniske løsninger og tilnærminger som fokuserer på atferd (O'Brien, 2018). I tillegg skildrer de sammen hvordan endringer i form, struktur og meningsskapning bidrar til omstillingsprosessen (Leichenko & O'Brien, 2019). De tre sfærene utgjør ikke bare et teoretisk rammeverk, men også et utgangspunkt for det analytiske rammeverket i denne studien, noe jeg vil komme tilbake til i metodekapittelet.

Figur 1: O'Brien og Sygna's rammeverk for omstilling med tre integrerte sfærer (O'Brien og Sygna, 2013).

2.2.1 Den praktiske sfæren

Denne sfæren presenterer handling, løsninger, strategier og atferd for å fremme klimaomstilling og møte klimaendringer. Dermed er det i denne sfæren de tekniske svarene på klimaendringer finner sted. Det kan være introduksjon av nye teknologier, nye praksiser for lederskap, sosiotekniske og kulturelle innovasjoner, og endringer i strategier, praksiser og atferd. Dette er den sfæren som ifølge O'Brien og Sygna (2013) får mest oppmerksomhet, ettersom tekniske og atferdsmessige endringer produserer resultater som kan måles. Også ulike praktiske tiltak for klimatilpasning finner sted her. Dette er sfæren hvor utfallene av tiltak måles i tall, parametere og indikatorer. O'Brien og Sygna (2013) poengterer til gjengjeld at et alt for ensidig fokus på dette, uten å ta hensyn til større systemer og strukturer, vil kunne føre til at løsninger gir nye problemer og uønskede utfall. Videre hevdes det at linjen mellom «business as usual» og omstilling fort kan viskes ut. Dette eksemplifiseres med at selv om bensin- og dieselbiler relativt enkelt kan byttes ut med elektriske, betyr det ikke at mobilitetssystemer nødvendigvis transformeres. Ofte er responsene som kommer frem i denne sfæren påvirket av omstilling i større politiske, økonomiske og kulturelle systemer assosiert med den politiske sfæren (O'Brien & Sygna, 2013).

2.2.2 Den politiske sfæren

Denne sfæren innebærer de sosiale, økonomiske, politiske, juridiske, kulturelle og økologiske systemene og strukturene som setter premissene og forholdene for omstilling i den praktiske sfæren.

Systemer kan beskrives som forholdene mellom deler som skaper en større helhet, og strukturer beskriver normer, reguleringer, regler, institusjoner, regimer og incentiver som påvirker hvordan systemer designes, organiseres og styres (O'Brien, 2018). Videre plasseres disse systemene og strukturene i denne sfæren fordi de ofte skapes, kodes og håndteres gjennom politiske prosesser, som igjen skaper rom for responsene i den praktiske sfæren. Ut ifra denne sfæren får man innblikk i hvordan og hvorfor omstilling på det praktiske nivået finner sted eller ikke. Ofte trekkes oppmerksomheten til betydningen av den politiske sfæren for å legge til rette for eller gjøre responser som promoterer bærekraftig utvikling mulig (O'Brien & Sygna, 2013). Denne sfæren involverer også administrering og forvaltning av 'naturlige' systemer slik som økosystemer, klimasystemet og vannsystemer.

2.2.3 Den personlige sfæren

Den siste og ytterste sfæren inkluderer kollektive og individuelle overbevisninger, verdier og verdensbilder som former og er utslagsgivende for måten systemer og strukturer blir tolket og utformet, og som påvirker hvilke løsninger som anses som mulige, aktuelle og gjennomførbare (O'Brien & Sygna, 2013). Endringer i denne sfæren kan føre til ulike logikker eller måter å forstå og interagere med verden (Torbert et al., 2004, i O'Brien & Sygna, 2013). Videre oppstår diskurser og paradigmer fra denne sfæren, og påvirker hvordan vi ser utfordringer, hvilke spørsmål vi stiller og ikke stiller og løsningene som prioriteres i de politiske og praktiske sfærene. Den personlige sfæren er tydelig i disse to gjennom hvordan ressurser behandles, fordi ideene om hva som er rettferdig, ønskelig og bærekraftig formes, transformeres og kjempes for i den politiske sfæren og realiseres i den praktiske sfæren. Dersom forandringer skjer her kan det resultere i at en tolker systemer og strukturer på nye måter. O'Brien og Sygna (2013) viser videre hvordan den personlige sfæren er antatt å ha kraftigere konsekvenser enn de andre fordi paradigmer er ansett som kilder til systemer. Å utfordre antakelser, sette spørsmål ved overbevisninger og utforske alternativer fører til utvidede og inkluderende verdensbilder som potensielt kan omstille dominante paradigmer og modeller av virkelighet (O'Brien, 2018). Mulighetsrommet for omstilling kan utvides dersom en klarer å 'se på' i stedet for å 'se gjennom' ens egne antakelser og å sette spørsmålstegn til hva som er sosialt og kulturelt gitt, i stedet for å akseptere de som filter for hvordan vi ser verden. En utfordring her er at omstilling i denne sfæren ikke kan tvinges frem. Selv om overbevisninger, verdier og verdensbilder er de vanskeligste å omstille, foreslår etiske argumenter for omstilling at de mest legitime omstillingene i den personlige sfæren bør komme gjennom utdanning og frivillige endringer.

2.3 Diskursteoriens bidrag til klimaomstilling

Mange hevder at det er et behov for endring av dominante ontologier av klimaendring, og av dominante vitenskapelige og kulturelle paradigmer for å muliggjøre klimaomstilling (Hulme, 2009 i O'Brien, 2012). I den personlige sfæren legges det vekt på nettopp dette. I den forbindelse viser O'Brien (2012) at vi må omstille våre referanserammer som «tas for gitt». Det vil si perspektiver og tankesett, for å gjøre dem mer åpen, inkluderende, emosjonelt kapabel for endring og reflekterende, for å skape oppfatninger og meninger som bedre kan lede handlinger knyttet til klimaomstilling. En slik tilnærming til kunnskapsgenerering kalles transformativ læring, og innebærer å kunne kritisk observere våre egne og andres antakelser, øke kapasiteten for kritisk refleksjon og å være åpen for nye idéer, samt øke kapasiteten for å ta inn flere perspektiver og syn, inkludert de som utfordrer rådende normer og interesser (O'Brien, 2012).

Problemet tolkes for eksempel som et problem av dominante økonomiske, politiske eller kulturelle krefter som opprettholder utvikling og bruk av fossile brensler som fører til økte utslipp av miljøgasser, andre ser tolker problemet som en bløff for å rettferdiggjøre statlige reguleringer eller finansiering til forskning, mens andre igjen identifiserer problemet som dypt fotfestet i antakelser og oppfatninger av relasjonen mellom menneske og miljø og menneskets plass i verden. Disse referanserammene blir tydelig gjennom innblikk i rådende diskurser, fordi diskurser påvirker hvordan man tenker om klimaendringer og handler for klimaomstilling (Leichenko & O'Brien, 2019). I følge Christoff (2013) vil klima- og miljødiskursen, som er sammensatt av flere sammenfallende diskursive felt, ramme inn og påvirke meningene og praksisene innenfor klimaarbeid og tiltak, og dermed ha betydning for både den praktiske og den politiske sfæren. I følge Dryzek (2013) skaper miljø- og klimaspørsmål komplekse problemer fordi det innebærer to ordener av kompleksitet. På den ene siden relaterer slike spørsmål til komplekse økosystemer hvor vår kunnskap om dem kan være begrenset, og på den andre siden er menneskelige sosiale system også komplekse. Derfor skaper denne krysningen av komplekse anliggende, også nye komplekse problemer. Som han skriver "The more complex a situation, the larger number of plausible perspectives upon it - because the harder it is to prove any one of them wrong" (Dryzek, 2013, s. 9). Debattene og konfliktene knyttet til klimaomstilling spenner fra detaljer rundt implementering av klima- og miljøpolitikk lokalt, til hva som er de riktige responsene på global klimaendring (Dryzek, 2013).

I følge Hajer (1996) handler vi etter våre verdensbilder og vi er avhengig av spesifikke diskurser for å kunne uttrykke oss. Når det kommer til klimaomstilling er dette relevant fordi ulike mennesker kan ha ulike ideer om eksempelvis hva den økologiske krisen egentlig handler om, med tilsvarende ulike ideer og tolkninger om hvilke handlinger som bør følge (Dryzek, 2013). Det kan både handle om vår oppfatning av naturen, om naturen som skjør og sårbar eller robust med kapasitet for å tåle

påkjenninger, eller det kan være hvordan vi ser menneskers relasjon til naturen. Måten problemene vi står overfor hankses med, avhenger i stor grad av balansen mellom ulike diskurser (Dryzek, 2013). Via diskursteori og diskursanalyse blir det mulig å identifisere individuelle og kollektive antakelser, perspektiver og verdensbilder, og dermed tydeliggjøre/belyse det som er 'tatt-for-gitt'. Hvordan vi definerer problemene knyttet til klimaendringer vil ha innvirkning på hvilke løsninger som identifiseres og prioriteres, for å begrense utslipp av miljøgasser og tilpasse oss påvirkningene (Leichenko & O'Brien, 2018). Diskursene inkluderer eksplisitte og implisitte verdier og vurderinger som definerer vilkårene for diskusjoner om ulike tema og hva som inkluderes og ekskluderes i en debatt, og de reflekterer ulike forståelser av klimaendringer som er knyttet til verdensbilder og antakelser om både samfunn og natur (Leichenko & O'Brien, 2018). Diskursteori anvendes i denne studien som analytisk støtte i diskusjon av Sunnfjord kommunes motivasjon bak arbeidet med klimaomstilling. Jeg kommer tilbake til min anvendelse av dette i metodekapitlet. Det er mulig å klassifisere klima- og miljødiskurser på ulike måter (eksempelvis Dryzek, 2013 og Hajer, 1996), men Leichenko og O'Brien (2019) presenterer fire: den biofysiske, kritiske, avvisende og integrerende diskursen. Disse fungerer som vide paraplyer for å illustrere sentrale likhetstrekk og ulikheter i de mange måtene vi mennesker forstår klimaendringer og hvordan å ta tak i det. Her vil jeg fokusere på den biofysiske, kritiske og integrerende diskursen fordi det er disse som har vist seg relevant i denne studien.

2.3.1 Biofysisk diskurs

I den *biofysiske diskursen* anses klimaendringer som et problem skapt av økende mengder klimagasser som et resultat av menneskelige aktiviteter og er den mest utbredte miljø- og klimadiskursen (Leichenko og O'Brien, 2019). Den karakteriseres av beskrivelsen av en ny geologisk epoke kalt Antropocen, hvor menneskelige aktiviteter utfordrer naturens tålegrense og truer med å forstyrre jordens klimasystemer. I denne diskursen møtes klimaendringer gjennom responser som politiske virkemidler, teknologier og atferdsendring for å redusere klimagassutslippene og støtte tilpasning innenfor en hegemonisk neoliberal økonomi. Her trekkes det ofte på argumenter fra økologisk modernisering og grønn vekst som nevnt tidligere. I den biofysiske diskursen anses klimaendringer som et felles ansvar for alle mennesker. Nøkkel til å identifisere konsekvensene av klimaendringer, både for naturlige og sosiale system, er her å finne i forskning på naturlige systemer. Her ønsker en å finne ut hvordan menneskelige aktiviteter som bruk av fossilt brensel, avskoging og andre endringer i arealbruk påvirker atmosfæren, biosfæren og ismelting (Leichenko og O'Brien, 2019). En 'føre var' tilnærming finnes her, hvor 'hva om' scenarioer utforskes og prioriteres ved hjelp av globale klimamodeller for å undersøke kort og langtidspåvirkninger med økende konsentrasjoner av klimagasser. Administrativt og når det kommer til planlegging er løsninger ofte knyttet til

regulering av klimagassutslipp og retningslinjer når det kommer til utbygging i flomsone, eller utvikling av klimagassregnskap og nye metoder for å telle, spore og overvåke utslipp. Fundamentale tiltak for utslippsreduksjon er individuell atferdsendring med mer bærekraftige praksiser som det å gå, sykle og bruke mer kollektiv transport, og kjøre mindre bil. Det legges mer fokus på individuell handling enn på kollektiv handling, sosial kamp og politiske endringer (Leichenko og O'Brien, 2019).

2.3.2 Kritisk diskurs

Den *kritiske diskursen* fokuserer mer på hvordan økonomiske, politiske og kulturelle prosesser former drivere, innvirkninger og responser på klimaendringer (Leichenko og O'Brien, 2019). Denne fremhever ujevne bidrag til klimaendringer på tvers av samfunnet og hvordan politikk, makt og egeninteresser former fremtiden på jorden. Leichenko og O'Brien (2019) referer til denne diskursen som den kritiske fordi den setter spørsmålsteget ved den dominante diskursen (biofysisk) og fordi det her er et mål om å endre dominante strukturer og systemer. Innen denne diskursen trekker mange oppmerksomheten mot det kapitalistiske økonomiske systemet for å fjerne behovet for økonomisk vekst som fører til ikke-bæredyktige mønstre av ressursbruk. I stedet for å kalle epoken vi er inne i for Antropocene som i den biofysiske diskursen, blir dette kritisert ved å heller bruke «Capitalocene», som viser til hvordan økonomiske og sosiale systemer driver klimaendringer (Leichenko & O'Brien, 2019). Derfor følger også en anerkjennelse av at alle mennesker ikke på lik linje er ansvarlig for klimaendringer, og heller ikke vil bli påvirket av følgene på samme måte. Sosiale, politiske og tekniske responser kreves, ettersom rettferdighet og sosial likhet ligger i kjernen av diskursen. Bred deltakelse er ansett som viktig for å sikre flere perspektiver i klimarelaterte beslutninger.

2.3.3 Integrerende diskurs

Den siste diskursen, den *integrerende diskursen*, anser klimaendringer som både et miljø- og sosialt problem som stammer fra spesifikke antakelser og oppfatninger om menneske-miljø forhold og menneskers plass i verden (Leichenko & O'Brien, 2018). Til forskjell fra den biofysiske og den kritiske diskursen som legger vekt på fysiske og sosiale systemer, ser denne på klimaendringer som en kombinasjon av flere prosesser av endringer innen miljø, økonomi, politikk og kultur. I denne diskursen ligger løsningene på klimaendring i det å utfordre antakelser, regler, normer, institusjoner og politikk som støtter ikke-bærekraftige praksiser og ressursbruk. I denne diskursen er transformasjon i sentrum ettersom klimaendringer her transformerer miljøet, samfunn og byer, og transformerer hvordan vi oppfatter og relaterer oss til naturen og hverandre, og transformerer hvordan vi griper fremtiden. Spesielt det å transformere menneske-miljø forhold til mer rettferdige og bærekraftige forhold anses som en viktig respons til klimaendringer. Den trekker oppmerksomhet mot hvordan subjektive verdier og verdensbilder reflekterer og påvirker sosiale systemer og slike

menneske-miljø forhold. Spesielt det dualistiske synet på natur som separat fra menneskelige samfunn settes det her spørsmålstegn ved. En slik dikotomi reflekteres ifølge Merchant (2005, i Leichenko & O'Brien, 2018) i det meste av sosiale og materielle relasjoner som er assosiert med modernitet, inkludert hvordan naturen behandles som noe som kan styres, utnyttes eller vernes. Her finnes også tanker om at naturen har en verdi i seg selv i stedet for å bare være av verdi gjennom ressursene den gir oss. Det å integrere flere perspektiver, med tverrfaglige tilnærminger til utslippsreduksjon, klimatilpasning og omstilling, for å identifisere nye tilnærminger til globale utfordringer anses som viktig i møte med klimaendringer i denne diskursen. Dette kan åpne dører til nye spørsmål og nye måter å relatere seg til både problemer og løsninger (Leichenko & O'Brien, 2018).

2.4 Norske kommuner i klimaomstillingsarbeidet

Klima- og miljøhensyn må ivaretas i innenfor et bredt spekter av sektorer og temaer, innen egen virksomhet som tjenesteprodusent og som planmyndighet, og i enda større grad som samfunnsaktør for å fasilitere en bredere omstilling i lokalmiljøet (Wang et al. 2018). Flere rapporter viser derimot at norske kommuner både kan utnytte handlingsrommet for klimaomstilling bedre, men også utvide handlingsrommet ved å i større grad ta på seg rollen som samfunnsaktør. Som samfunnsutviklere av «det gode samfunn» for å sikre trygge gode samfunn for innbyggerne, kan mulighetsrommet for kommunalt klimaarbeid utvides. I rapporten *Potensial og barrierer for kommunale klimatiltak*, fremheves det at for at kommunene aktivt skal kunne bidra til å nå målet om et lavutslippssamfunn innen 2050 og 1,5 graders målet, er det avgjørende at kommunene i større grad benytter sin rolle som samfunnsaktør (Westskog et al., 2018). Det vil si at de ikke bare reduserer direkte utslipp fra egen virksomhet og tjenesteproduksjon, men også «igangsetter prosesser i lokalsamfunnet for omstilling av næringsliv og endring av husholdningenes forbruk i retning av «nullutslipp», og generelt er i dialog med lokale aktører for å gjennomføre gode ideer til lokal omstilling» (Westskog et al., 2018, s.5). Kommunens rolle i klimaomstillingsarbeidet kan derfor anses som todelt: å omstille innen egen organisasjon og å være endringsaktør og fasilitator for endring lokalt (Amundsen et al., 2018).

2.4.1 Omstilling av egen organisasjon: tjenesteyter og planmyndighet

Norske kommuner har flere roller, de er offentlig planmyndighet, offentlig tjenesteyter av velferdsgoder og samfunnsutvikler av «det gode samfunnet», noe som gjør dem til sentrale samfunnsaktører (Amdam, 2007 i Amundsen og Westskog, 2018). Norske kommuner har lovpålagt ansvar for fundamentale velferdsgoder som barnehager, grunnskole, helsetjenester, sosialtjenester, kommunalt veinett og vann og avløp, og er dermed en stor tjenesteprodusent (Lyngstad, 2003). I rollen som tjenesteyter kan kommunen gjøre flere grep for å redusere klimagassutslipp innen egen

organisasjon, for eksempel gjennom energieffektivisering av offentlige bygg, ved å bytte til elektrisk bilpark og gjennom grønne innkjøpsordninger (Amundsen & Westskog, 2018).

I tillegg til dette er kommuner også lokal planmyndighet og har ansvar for samfunns- og arealplanlegging for å planlegge retning på kommunens utvikling (Amundsen & Westskog, 2018). Plansystemet gir kommunene viktige hjelpemiddel for klimaomstilling. Plan- og bygningsloven (PBL) stadfester at kommunene må ta klimahensyn i planlegging, og statlige og regionale planretningslinjer pålegger kommunen å utarbeide klima- og energiplaner, uten at disse legger mange føringer for innholdet i slike planer (Amundsen & Westskog, 2018). Via PBL som virkemiddel kan kommunene fasilitere prosesser av utslippsreduksjon gjennom arealplanlegging, ved å sette lokale retningslinjer for energiforsyning i bygninger (fjernvarme), passe på at områder med myr, skog og dyrket mark ikke ødelegges (kan bidra til utslipp av store mengder CO₂ og metan), og ved tilrettelegge for kompakt by- og tettstedutvikling som kan redusere transportbehov og redusere arealbruk per person til boligformål (Westskog et al., 2018). Dersom kommuner i større grad tar på seg rollen som samfunnsaktør kan bidraget fra de faste oppgavene og rollene tas et steg videre, og handlingsrommet utnyttes bedre.

Dersom kommuner i større grad tar på seg en slik rolle er det relevant å skille mellom to ulike innganger til reduksjon av klimagassutslipp: en produksjonsbasert og en forbruksbasert inngang til tiltak for utslippsreduksjon (Westskog et al., 2018). Disse to måtene å beregne utslipp på gir ulike klimapolitiske dagsordener med ulike tiltak og virkemidler, men er ikke gjensidig utelukkende. En produksjonsbasert tilnærming vil først og fremst rette tiltak og virkemidler mot regulering av virksomhet som gir direkte utslipp av klimagasser innenfor kommunens grenser. Det kan i følge Westskog et al. (2018) være: veitrafikk (gods- og persontransport, offentlig, privat og bedrifter), oppvarming med olje og gass (offentlige bygg, bedrifter, private husstander), jordbruksproduksjon, og avfall, vann og avløp. Mens det tradisjonelt sett er klimagassutslipp knyttet til produksjon som har vært fokus for klimatiltak og forskning, har klimagassutslipp fra forbruk i rike industriland vært i økende fokus de siste tiår, og det er her rollen som samfunnsaktør blir spesielt gjeldende (Aall & Hille, 2010). Westskog et al. (2018) viser at det i den produksjonsbaserte tilnærmingen er mulighet for å utnytte handlingsrommet bedre, mens det i den forbruksbaserte tilnærmingen handler om å utvide handlingsrommet via rollen som samfunnsaktør. Aall og Hille (2010) (2010), påpeker at dersom det ikke rettes oppmerksomhet mot forbruksbaserte utslipp, vil det stigende forbruke til nordmenn føre til økende indirekte klimagassutslipp andre steder i verden, til tross for at rike industriland som Norge se en nedgang i klimagassutslipp.

Ettersom virkningene av klimaendringer skjer på lokalt nivå, er norske kommuner viktige for å identifisere behovet for lokal klimatilpasning, og utvikle passende responser (Amundsen et al., 2018). En stor del av kommunal planlegging på klimafeltet dreier seg om klimatilpasning. Amundsen et al. (2018) fremhever at lokale myndigheters ansvar for å sikre trygge og bærekraftige leveforhold kan bane vei for å utvide deres mulighet til å drive frem omstillingsprosesser (Amundsen et al., 2018). Slike responser er det som kalles «planlagt klimatilpasning» og som innebærer tiltak og planer utviklet for å gjøre samfunnet mindre sårbart for påvirkningene av klimaendringer, og skiller seg fra «autonom tilpasning», som er det individer, samt private og offentlige aktører gjør som en konsekvens av klimaendringer (Dannevig & Aall, 2015). Spesielt rollen som arealplanleggere gjør tilpasningstiltak mulig. Orderud og Naustdalslid (2020) hevder at mens kommunalt ansatte tidligere var usikre på hvordan slik tilpasning burde skje, har kunnskapen gradvis økt, men uten at dette holder tritt med de økende utfordringene og et økende fokus på omstilling. Det er i stor grad eksisterende praksiser som opprettholder «business as usual» som vurderes. Dette vil jeg komme tilbake til under.

2.4.2 Kommunen som endringsaktør og fasilitator for endring

En forbruksbasert inngang til tiltak og beregning av utslippsreduksjon setter søkelys på endringer i forbruket til virksomheter og husholdninger i kommunen, uavhengig av hvor utslippene skjer. Dubois et al. (2019) viser at selv om husholdninger gjennom deres forbruk er ansvarlig for 72% av globale klimagassutslipp får de for lite oppmerksomhet når det kommer til klimatiltak og klimapolitikk. En slik tilnærming omfatter ikke bare de direkte utslippene fra forbruk, men også indirekte utslipp gjennom som følge av hva vi spiser, hvordan og hvor mye vi reiser (bilbruk, flyreiser) og hvordan vi bor (størrelse på bolig, materialvalg og energiforbruk) (Westskog et al., 2018). Mens en produksjonsbasert tilnærming til utslippsreduksjon bare omfatter direkte utslipp innen kommunens geografiske område, omfatter altså en forbruksbasert tilnærming både direkte og indirekte utslipp. De indirekte utslippene oppstår som følge av forbruk av varer og tjenester, og er ikke begrenset til de utslippene som forekommer innenfor kommunens geografiske område, men er utslippene som følger av hele livsløpet til et produkt eller en tjeneste. Westskog et al., (2018) hevder at potensialet til kommunal klimapolitikk og potensialet for utslippsreduksjoner øker dersom også de indirekte klimagassutslippene tas med i beregningene ved en forbruksbasert tilnærming til utslippsreduksjon, fordi en større andel aktiviteter i lokalsamfunnet berøres. Ved å i større grad ta på seg rollen som samfunnsaktør og fasilitere for omstilling i lokalmiljøet vil dermed spesielt den forbruksbaserte tilnærmingen til utslippsreduksjon skape større potensiale for utslippsreduksjon.

Westskog et al. (2018) viser hvordan norske kommuner har flere virkemidler for å påvirke til utslippsreduksjon ut i fra begge de to tilnærmingene, men spesielt plan- og bygningsloven (PBL) trekkes frem som et av de viktigste langsiktige virkemidlene i norsk klimapolitikk. Loven fremheves som et viktig verktøy for å utøve rollen som samfunnsaktør på flere ulike måter. Den gjør det mulig å tilrettelegge for utvikling av arealbruk som kan redusere klimagassutslipp ved å redusere transportbehov, gir kommunen en nøkkelrolle for å hindre nedbygging av areal med skog, myr og dyrket mark (nedbygging vil si store utslipp av CO₂ og CH₄), og er et virkemiddel i utforming av arealpolitikk tilpasset fremtidige klimaendringer og risiko. Under PBL ligger også de statlige planretningslinjene for klima- og energiplanlegging og for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, som også er viktige for klimapolitikken i norske kommuner.

Behovet for nettverksbygging og samarbeidsdrevet innovasjon fremheves for å få til bred deltakelse og engasjement, hvor man kan trekke på kompetanse hos alle grupper i lokalsamfunnet (Wang et al., 2018). 1,5 graders ambisjonen vil kreve samarbeid og nettverksbygging mellom myndighetsnivåer, mellom offentlig og privat sektor, organisasjoner og det sivile samfunn (Amundsen et al., 2018). De har blant annet en viktig rolle i å koordinere lokale aktører innen lokaldemokratiet, næringsliv og organisasjoner.

2.4.3 Tre tiltaksnivåer for utslippsreduksjon og klimatilpasning

Wang et al. (2018) anbefaler at arbeidet med klimatiltak for utslippsreduksjon deles inn i tre tiltaksnivåer for å systematisere arbeidet og skape et rammeverk som stimulerer til et mangfold av tiltak: 1) *effektivisering* av kjente løsninger og teknologier innenfor dagens strukturer og systemer, 2) *utvikling* i måten å utføre aktiviteter med moderat systemendring, med eksempelvis at bolig, transport og næringslokaler dekkes på andre måter, og 3) *omstilling, forebygging og systemendring*, med tiltak for å redusere behov for transport, eiendom, infrastruktur etc. Ifølge rapporten vil tiltak på nivå 1 bare ha potensial til å redusere klimagassutslipp på opp til 20-30 prosent frem til 2030 og vil derfor ikke være tilstrekkelig for å nå målet om et nullutslippssamfunn innen 2050 og en samlet utslippsreduksjon på 80-90 prosent (Wang et al., 2018). Da rapporten som beskriver tiltaksnivåene først ble publisert i 2016 ble det anslått at tiltak på nivå 2 og 3 som har potensialet om 50 prosent reduksjon derfor måtte gjennomføres i et 15 års perspektiv dersom målet skal være mulig. Dette er 5 år siden, noe som vil si at disse tiltakene er viktige. Rapporten fremhever derfor at et slikt reduksjonsnivå på mange områder ikke er mulig å effektivisere seg frem til, og kommunene i tillegg til de teknologiske mulighetene som finnes og utvikles, samtidig må vurderes å løses på andre måter.

Selv om trinnvise endringer på nivå 1 og 2 er nødvendig på vei mot omstilling og selv om disse kan tippe systemer over til transformativ utviklingsveier, er det viktig at det arbeides parallelt med alle nivåene (Amundsen et al., 2018). Her er det viktig at de trinnvise endringene ikke fører til «lock-in»-mekanismer ved at det seinere blir vanskelig å innføre tiltak på nivå 3 (Wang et al., 2018). Tiltak på nivå 3 er dermed ikke bare viktig for å realisere omstilling, men også for å opprettholde omstillingen til et lavutslippssamfunn. For eksempel vil et ensidig fokus på teknologisk utvikling kunne føre til at enkelte av argumentene mot bilkjøring faller bort ettersom direkte utslipp går ned og luftkvalitet forbedres (Wang et al., 2018).

Mens Wang et al. (2018), adresserer utslippsreduksjon, kan denne tredelingen av tiltaksnivå også ses i sammenheng med klimatilpasning. På samme måte som nivå 1 representerer tiltak med kjente løsninger og teknologier, kan dette også gjelde tiltak for klimatilpasning. Ifølge Orderud og Naustdalslid (2020) er mange av tiltakene for klimatilpasning fremdeles preget av tiltak innenfor eksisterende institusjoner og praksiser som opprettholder «business as usual».

Amundsen et al., (2010) viser at de fleste tilpasningsstrategier er reaktive, som vil si at tiltak settes inn etter eksempelvis hendelser knyttet til ekstremvær. På nivå 2 vil derimot proaktive tiltak finne sted, ettersom klimaendringer vil føre til flere ekstreme hendelser som flom, skred og nedbør, noe som gjør at reaktive strategier ikke lenger er tilstrekkelige. Proaktive strategier vil derfor kreve økende samarbeid mellom sektorer, nivåer og institusjoner for å utvikle nye løsninger for klimatilpasning. Bedre koordinering for å finne fremtidsrettede løsninger kan eksempelvis innebære at tradisjonelle «grå» løsninger suppleres med blå-grønne løsninger for overvannshåndtering, fordi de reaktive prosessene blir upålitelige og tradisjonelle løsninger ikke håndterer den økte påkjenningen av klimaendringer (Amundsen et al., 2010). Slike blå-grønne løsninger innebærer økologisk teknologiutvikling og grønn infrastruktur på land, i ferskvannssystemer og marine miljø (Drosou et al., 2019).

På nivå 3 vil klimatilpasning være integrert i all planlegging på en holistisk måte, noe som også vil kreve at tiltak for utslippsreduksjon og klimatilpasning blir sett i sammenheng med hverandre. Historisk sett er disse to ansett som to fundamentalt forskjellige tilnærminger til samme problem og potensielle synergier og avveininger (trade-offs) har derfor vært oversett (Biesbroek et al., 2009). Det er viktig at disse adresseres og ses i sammenheng med hverandre av flere grunner. Det gis nå økende oppmerksomhet til en integrerende tilnærming til tiltak for utslippsreduksjon og klimatilpasning for å unngå negative «rebound»-mekanismer (negative feedback mechanisms) mellom de to (Aall et al., 2016). Aall et al (2016) har utviklet et rammeverk som beskriver dette gjennom 3 ulike «rebound»-effekter: 1) *Intra* rebound-effekter er en situasjon hvor utslippsreduksjon er lavere enn forventet

eller tilpasningstiltaket har mindre effekt enn antatt, 2) *Inter* rebound-effekter hvor tiltak for utslippsreduksjon øker sårbarhet for klimaendringer og tiltak for klimatilpasning øker utslipp av klimagasser og 3) *Kryss* rebound-effekter er situasjonen hvor begge de overnevnte skjer samtidig. Wang et al. (2010) beskriver disse effektene ved at det kan oppstå målkonflikter mellom klimatilpasningshensyn og utslippsreduksjon, for eksempel når områder egnet for fortetting også kan være utsatt for økt havnivå. I tillegg til å beskrive de negative effektene, trekker de også frem hvordan tiltak for utslippsreduksjon kan bidra til å realisere klimatilpasning, ved eksempelvis å benytte tiltak i fortetting og områdeutvikling som samtidig reduserer mengden overvann gjennom blå-grønne løsninger (vinn-vinn-tiltak) (Wang et al., 2018). Ved å gjennom planprosessen sikre et minimum av blå-grønt volum, kan en også sikre et fokus på biologisk mangfold i tillegg til overvannshåndtering.

Oppsummeringsvis vil utslippsreduksjon og klimatilpasning på nivå 3 kreve et høyere nivå av samarbeid, både internt i kommunen og eksternt med andre samfunnsaktører, om løsninger på tvers av ansvarsområder og forvaltningsnivåer (Wang et al., 2018). Her vil det være et spesielt behov for institusjonalisering, det vil si organisatorisk tilpasning av omstillingsarbeidet «satt i system», ettersom det krever mer enn enkeltpersoners engasjement. Det vil si at kommunene må ta en aktiv rolle i det lokale omstillingsarbeidet, som vil ha betydning for permanente ansvarsområder, prosjekter, programmer, nettverk og foretak. Det vil også kreve finansieringsløsninger og kompetanseutvikling. Her kommer spesielt rollen som samfunnsaktør inn i bildet, fordi dette nivået krever samarbeid, bred deltakelse og engasjement fra alle grupper av samfunnet. Klimaomstilling vil dermed ikke bare dreie seg om å effektivisere eksisterende systemer for å redusere utslipp, men å endre systemene knyttet til organisasjon, ledelse og prosesser, noe som gir kommunene et enda større mulighetsbilde (Westskog et al., 2018). Kunnskapen om kommunalt bidrag til klimaomstilling kan bidra til bedre forståelse av lokal omstilling, men det finnes begrenset med kunnskap om *hvordan* disse tilsiktede omstillingene finner sted på lokalt nivå. Dette vil bli diskutert i kapittel 3.

3 Metode

Dette kapitlet presenterer designet til denne studien. Først vil jeg presentere og argumentere for valg av case-studie som forskningsdesign ved å vise hvorfor det er passende for denne studien. Deretter vil jeg presentere metodene og prosessen for datainnsamling, før jeg presenterer det analytiske rammeverket jeg har benyttet for å svare på studiens forskningsspørsmål. Etske overveielser følger deretter, før jeg avslutningsvis gjør noen refleksjoner knyttet til bruk av metode.

3.1 Forskningsdesign: Kvalitativ casestudie

Ettersom få norske kommuner har vedtatt klimaplaner med mål om klimaomstilling og mange norske kommuner er i startfasen av klima- og miljøarbeidet og empiriske studier av klimaomstilling i norske kommuner er på et tidlig stadium, ble det naturlig at studien fikk en utforskende enkelt casestudie design. Med en kvalitativ enkelt case-studie basert på dokumentanalyse og intervju, ble det mulig å undersøke hvordan Sunnfjord kommune tolker 'klimaomstilling'. En slik metode var passende for dette prosjektet ettersom jeg ønsket å gå i dybden av kommunens forståelse med utgangspunkt i klimaplanen til kommunen og de kommunalt ansattes og kommunens politiske ledelses tolkning av 'klimaomstilling'.

Case-studier har ikke *en* spesifikk utforming eller en enkelt definisjon, men Meeuwisse et al. (2010, s.44) forklarer at et slikt design "dreier seg om *undersøkelser av samtidse fenomener i en virkelig kontekst der antall undersøkte tilfeller er begrenset, mens den informasjonen som innhentes, er rikholdig*". Med andre ord handler det i grove trekk om dybde-studier om spesifikke tema innenfor spesifikt avgrenset tid og rom. Målet med en slik studie er "å fange det undersøkte fenomenet i all sin kompleksitet og i sin sammenheng, siden man tror at denne sammenhengen har stor betydning for forståelsen av fenomenet" (Meeuwisse et al., 2010, s.46).

Selv om det ikke finnes faste kriterier for hva en slik case-studie inneholder, inneholder de likevel en del fellesnevner. Eksempelvis anvendes ofte flere metodiske teknikker for analyse og flere metoder for datainnsamling (Meeuwisse et al., 2010). Dette gjøres for å undersøke det komplekse hele i detalj og for å skape et nyansert bilde av det som studeres. Dette er i tråd med Simons' definisjon av en case studie. Hun definerer en slik studie som en "in-depth exploration from multiple perspectives of the complexity and uniqueness of a particular project, policy, institution, programme or system in a 'real life' context." (Simons, 2009, s.21). Videre hevder hun at hensikten med en slik studie er å generere grundig forståelse for spesifikke temaer for å generere kunnskap eller informere til fordel for politisk utvikling, profesjonsutvikling eller sivil og offentlig handling.

Dette prosjektet har blitt utformet etter det Andersen (2013), kaller et teoretisk fortolkende design, hvor det som studeres kan ses som eksempel på noe det allerede eksisterer en viss kunnskap om. Dette gir mulighet for å beskrive, tolke og forklare Sunnfjords tolkning og bruk av klimaomstilling i lys av etablerte begreper og teorier som presentert i teorikapittelet. Han viser hvordan slike studier bruker eksisterende teori til å avgrense, tolke og forklare. Det gir kriterier for empirisk relevans og fører til vektlegging av ulike sider ved case-materialet. Kunnskapen som genereres fra dette prosjektet er et eksempel på hvordan en kommune tolker og jobber med klimaomstilling, som i følge Flyvbjerg er undervurdert som drivkraft til vitenskapelig utvikling (Flyvbjerg i Meewisse et al., 2010). En casestudie er en god måte å generere og teste hypoteser, i tillegg til at casestudier har muligheten til å sikre en dyp forståelse av bakenforliggende årsaker for et gitt problem og konsekvensene av det (Flyvbjerg, 2016).

Studiens subjekt og objekt

Avhengig av hva man vektlegger i en case-studie, kan en case tilhøre mange ulike teoretiske og empiriske univers (Andersen, 2013). Derfor er det viktig å tydeliggjøre hva som ble vektlagt i dette prosjektet og hva det er et case av. I den forbindelse hevder Thomas (2011) at skillet mellom subjekt og objekt har blitt forsømt i diskusjoner av case-studier. Det empiriske undersøkelsesobjektet i denne studien er Sunnfjord kommunes fortolkning og anvendelse av 'klimaomstilling', noe som gjør Sunnfjord kommune som organisasjon til *subjektet* for studien (Thomas, 2011). Han hevder videre at det ofte legges lite vekt på behovet for en analytisk ramme i etablering av case studier. Den analytiske rammen konstitueres nettopp gjennom hva studien er en case av, også beskrevet som fenomenet som studeres. I denne studien er tolkning og anvendelse av 'klimaomstilling' fenomenet og det studien er et case av, klassen som caset er et tilfelle av, også kalt *objektet* for studien. Objektet vil da være en analytisk og teoretisk ramme, og må skilles fra subjektet. "For the study to constitute research, there has to be something explained (an object) and something potentially to offer explanation (the analysis of the circumstances of a subject)" (Thomas, 2011, s.513). Å tydeliggjøre dette skillet er helt avgjørende for å gi noe mer enn en enkel beskrivelse av, eller en forklaring av et fenomen. Sunnfjord kommunes tolkning og bruk av 'klimaomstilling', vil dermed bare bli betydningsfullt dersom jeg som forsker kan referere det til en analytisk kategori eller teori.

3.2 Datainnsamling

Denne kvalitative case-studien av Sunnfjord kommunes tolkning og bruk av 'klimaomstilling' ble utført basert på to etablerte metodiske teknikker: dokumentanalyse og analyse av intervju-data, og

består dermed av både sekundærdata og primærdata. Metodetriangulering (flere datakilder og metoder for utforskning) var nødvendig og naturlig for denne typen case-studie for å få en grundig innsikt i denne tolkningen. Dokumentanalyse og intervju ble valgt av tre grunner, fordi de komplementerer hverandre i en slik studie om sosiale fenomener, fordi dette er metodene som er ansett som mest passende for utforskende og fortolkende studier, og fordi det vil føre til større fortrolighet til funnene i studien (Bryman, 2016). Dokumentanalysen begynte i mars 2021 og intervjuene ble også gjennomført over en periode på to uker i mars 2021 (uke 10 og 11).

3.2.1 Dokumentanalyse

Et naturlig utgangspunkt for analyse av Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling er klimaplanen deres. Dokumentanalyse er en etablert metode for å analysere tekst, og ble valgt på grunn av ønsket om å undersøke kommunens klimaplan (Bryman, 2016). For denne studiens formål ble det naturlig å starte med en slik dokumentanalyse av to grunner. For det første var det kommunens klimaplan som først gjorde at jeg fattet interesse for kommunens klimaarbeid. Den andre grunnen til at dokumentanalyse ble første metode var at planen ville gi et konkret inntrykk av hvilke tiltak kommunen ønsker å få til for å sikre klimaomstilling. Plandokumenter kunne gi verdifull informasjon om casen med prioriterte tiltak og hva kommunen anser som del av en slik klimaomstillingsprosess.

For å analysere dokumenter på en god måte er det viktig å vurdere dokumentets kvalitet. J. Scott (1990, sitert i Bryman, 2016) foreslår fire kriterier for en slik kvalitetssjekk: 1) autensitet – er bevisene genuine og av original opprinnelse, 2) kredibilitet – er beviset fritt for feil og forvrenging, 3) representativitet – er beviset typisk for dets slag og 4) mening – er beviset klart og forståelig? Dokumentene analysert i denne studien er vurdert og kvalitetssjekket etter disse kriteriene. Når det gjelder de to første kriteriene, autensitet og kredibilitet, lå dokumentene på kommunens offentlige nettside og er offentlige vedtatte dokumenter, noe som gjør at dokumentene er sjekket av flere parter. Derfor anses dokumentet å være uten bias. Når det gjelder representativitet, kan dokumentet anses å være typisk for sitt slag som temaplan og dermed autoritativ. Til slutt, når det gjelder mening, har denne studien forsøkt å forklare ord og uttrykk som kan være uklare, samt å vise og simplificere empirisk data og bevis ved eksempelvis tabeller og figurer.

Dokumentene som ble grunnlaget for dokumentanalysen i denne studien ble valgt på bakgrunn av at dette er vedtatte dokumenter som skal beskrive hvordan kommunen skal arbeide med nettopp klimaomstilling, og bakgrunnskunnskapen deres for arbeidet. Utvalget består av to dokumenter (tabell 1) som er to deler av samme plandokument og som bygger på hverandre. Det ene skildrer

bakgrunnen for klimaomstillingsprosjektet og det andre beskriver med hvilke tiltak kommunen vil få til klimaomstilling.

Tabell 1: Oversikt og beskrivelse av dokument.

Navn på dokument	Dokumenttype	Beskrivelse
“Kunnskapsdel - Vedtatt juni 2019: Interkommunal plan for klimaomstilling for kommunane Førde, Gaular, Jølster og Naustdal 2019-2030”	Kommunal temaplan	Skildrer status, utviklingstrekk, utfordringer og mål for planperioden 2019-2030.
“Handlingsplan - Vedtatt juni 2019: Interkommunal plan for klimaomstilling for kommunane Førde, Gaular, Jølster og Naustdal 2019-2030”	Kommunal temaplan	Skildrer tiltak kommunen vil sette i verk for å nå målene i kunnskapsdelen i planperioden 2019-2030.

3.2.2 Semi-strukturerte intervjuer

Som supplement til informasjonen fra dokumentanalysen utførte jeg flere semi-strukturerte intervjuer. Intervjuer representerer i følge Yin (2009) en av de viktigste kildene i case studier hvor målet er å fange et tema i sin helhet. Intervjuer var nødvendig i datainnsamlingsprosessen fordi de kunne gi informasjon om temaer som ikke kom frem i dokumentene, utdype om det som stod, og forklare mer rundt innholdet. Hensikten er å få kunnskap om ulike aktørers ideer, og å avdekke hva slags diskurser, i form av kollektive virkelighetsoppfatninger, klimaarbeidet preges av. På denne måten ble det mulig å undersøke hvilke perspektiver på dette klimaarbeidet som går igjen og om det fantes noen konkurrerende diskurser innad i kommunen. Intervju ble også en metode for å forsikre meg om at jeg hadde forstått ting riktig og for å utdype ting som var uklart, men også for å fange hensyn og tanker som ikke kan fanges opp av et slikt byråkratisk dokument.

Intervjuene ble utført semi-strukturert som her betyr at det ble anvendt en intervjuguide (se vedlegg 1) med spørsmål som måtte besvares, men som gav rom for en uformell samtale og oppfølgingsspørsmål (Bryman, 2016). Jeg valgte å gjøre semi-strukturert intervjuer av flere grunner. Først og fremst fordi dette ville gi en viss analytisk kontroll, samtidig som informantene ville bli gitt større rom for å forklare og prate om temaet, samt for å unngå å styre samtalen for mye i retning av egne oppfatninger. Ifølge Andersen (2013) vil et samtalepreget intervju bety at forskeren inntar en lyttende forskerrolle og stiller åpne spørsmål, og i stor grad lar informanten styre samtalen. Med en slik teknikk ble det viktig å innta en aktiv og bevisst forskerrolle. Dette fordi en for løs samtale hvor informantene styrer samtalen kan gå ut over validiteten og reliabiliteten i resultatene dersom dataene ikke gir svar på mitt forskningsspørsmål (Andersen, 2013). Aktiv vil i denne forstand bety å

aktivt styre og utnytte samtalen for å få svar på egne forskningsspørsmål og gå i dybden av spesielt interessante utsagn. En slik ramme gav også mulighet til å stokke om på spørsmålene og stille spørsmålene på en måte som passet inn i samtalen, for å få bedre flyt i intervjuet. Denne rammen gjorde intervjuprosessen fleksibel (Bryman, 2016). Flyt var viktig fordi jeg ønsket at intervjuet skulle være uformelt og fordi informantene ikke skulle oppleve intervjuet som et avhør. Denne teknikken ble dermed også valgt for å få frem holdninger og oppfatninger som krever at informanten føler seg trygg og ikke er redd for å svare feil på spørsmål.

Informantene til intervju (tabell2) ble valgt ved strategisk utvelging ettersom enkelte i kommunen var mer interessante for min problemstilling. Utvalget for den politiske populasjonen, ble valgt ut ifra hjemmesidene til kommunen, mens de resterende ble valgt ved at én av informantene fungerte som en “gatekeeper”. Denne personen viste meg videre til personer som kunne være av interesse for formålet med denne studien. Utvalget ble bestemt på bakgrunn av informantenes stilling i kommunen. Det var viktig at dataene ble samlet inn fra ulike enheter i kommunen, ettersom klimaomstilling er et prosjekt som ikke bare er én avdeling i kommunen. Antallet ble valgt ut ifra prinsippet om representativitet og egen kapasitet og tid.

Tabell 2: Oversikt over informanter med deres tjenesteområde/politisk tilhørighet og deres tilknytning til utarbeiding av klimaplan.

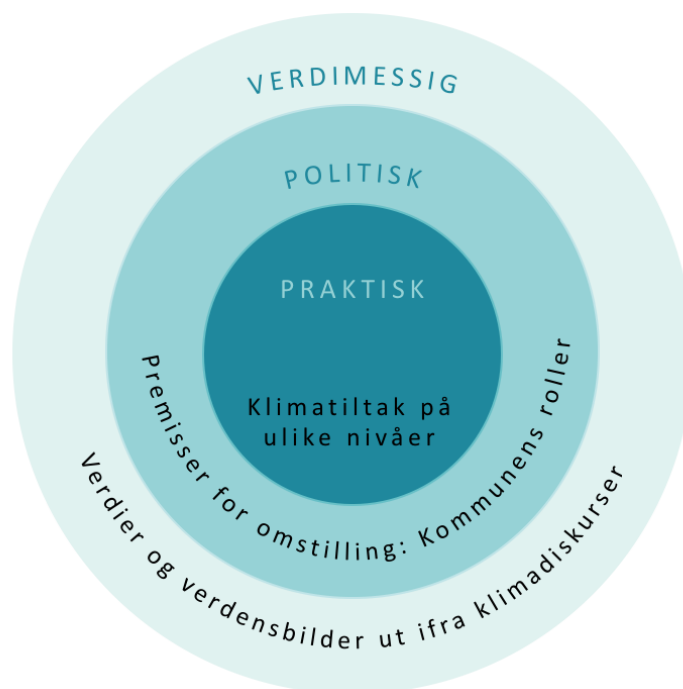
Informant	Informantens rolle	Stilling		Deltakelse i utarbeiding av klimaplan		
		Administrativt ansatt	Politiker	Deltok i planarbeidet knyttet til klimaplan	Deltok gjennom medvirkningsprosesser	Vedtok plan
S1	Avdeling for idrett og friluftsliv	X		X		
S2	Avdeling for landbruk og miljø	X		X		
S3	Avdeling for fagutvikling	X				
S4	Høyre		X		X	X
S5	Senterpartiet		X		X	X
S6	Avdeling for landbruk og miljø	X		X		

3.3 Analyse av data

For å operasjonalisere Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling ble O'Brien og Sygnas (2013, basert på Sharma, 2007) rammeverk for omstilling som er presentert i teorikapittelet brukt som analytisk modell, men tilpasset formålet og begrensningene i datamaterialet i denne studien. Ettersom datamaterialet gir innblikk i en prosess som så vidt er påbegynt og om innholdet i en plan for hvordan det skal gjøres, og mindre om en omstillingsprosess som har funnet sted, ble rammeverket tilpasset deretter. For å kunne diskutere kommunens tolkning ytterligere ble diskursanalyse brukt for å forstå motivasjonen bak arbeidet med klimaomstilling med bakenforliggende verdier og verdensbilder. Ved å se disse tre sfærene hver for seg og i sammenheng med hverandre, ble det mulig å gå i dybden av hvordan Sunnfjord kommune tolker klimaomstilling på en holistisk måte, og hvordan de tar fatt på arbeid for omstilling til et lavutslippssamfunn. Ved analyse av data ble analyseverktøyet Nvivo tatt i bruk.

3.3.1 Analytisk rammeverk

Det ble gjort endringer på den originale figuren og rammeverket for å svare på delspørsmålene, og knytte disse direkte til sfærene. Mens O'Brien og Sygna tar for seg hele spekteret av omstilling, ble det her tatt utgangspunkt i en kommunal klimaplan og intervju med administrativt ansatte og den politiske ledelsen i kommunen, om en prosess som er på begynnerstadiet. I datamaterialet lå det derfor en begrensning knyttet til O'Brien og Sygnas (2013) henvisning til prosess, fordi det ikke var prosessen i seg selv som ble utforsket, men tolkning av innholdet som ligger til grunn for en slik prosess. Datamaterialet ville derfor bare kunne belyse enkelte sider ved de tre sfærene. Derfor ble rammeverket brukt med et annet premiss og hadde dermed et smalere fokus. Rammeverket (figur 3) ble likevel tatt i bruk og tilpasset formålet med studien fordi det tar i betraktning at den holistiske prosessen knyttet til klimaomstilling er svært omfattende, og vil kreve et regimeskifte, et regimeskifte som ikke kan skje uten å endre verdier, verdensbilder, institusjoner og teknologier som et integrert system (Beddoe et al., 2009 i O'Brien & Sygna, 2013).

Figur 2: Metodisk rammeverk basert på O'Brien og Sygna (2013) tilpasset for denne spesifikke casestudiens formål.

Den praktiske sfæren

Som nevnt i teorikapittelet presenterer denne sfæren kommunens tekniske løsninger for å fremme klimaomstilling og møte klimaendringer. Datamaterialet for denne studien kunne ikke gi svar på responsene på ønskede tiltak i omstillingsprosessen fordi få tiltak fra klimaplanen er satt ut i live. Derfor var fokuset i denne sfæren hvilke praktiske løsninger kommunen ønsker å fokusere på for å få til en klimaomstilling og hvordan disse reflekterer ulike tiltaksnivåer. Det betyr at denne sfæren dekket de oppfatningene som gjerne først kommer til syne i spørsmålet om hva klimaomstilling er.

Den politiske sfæren

Den politiske sfæren dreide seg i denne studien om hva kommunen anser som mulig å administrere og dermed omstille som kommune. Ut ifra dette fikk jeg innsikt i hvilken rolle kommunen anser de har i arbeidet med klimaomstilling. Ved å se på hva kommunen ønsker å omstille ble premissene for dette arbeidet tydeliggjort, noe som har betydning for de praktiske tiltakene kommunen fokuserer på. Fokuset i denne sfæren var dermed hvordan omstillingsprosessen kommer til uttrykk igjennom en tosidig rolle for klimaomstilling: å omstille innen egen organisasjon og å være en aktiv samfunnsaktør og katalysator for omstilling i lokalsamfunnet (Amundsen et al., 2018).

Den verdimessige sfæren

Fordi hensikten med denne studien var å undersøke kollektive oppfatninger, verdier og verdensbilder ble denne sfæren som originalt er kalt den 'personlige sfæren', i stedet kalt den 'verdimessige

sfæren'. Denne sfæren gav et dypere innblikk i motivasjonene bak arbeidet og de praktiske tiltakene. Diskursanalyse ble brukt som analytisk verktøy i denne sfæren, både ved analyse av dokument og intervjudata, for å få frem sider ved omstillingsprosessen som er "tatt-for-gitt", det vil si verdier og verdensbilder (O'Brien, 2012). Diskurser inkluderer eksplisitte og implisitte verdier og vurderinger som definerer vilkårene for diskusjoner om ulike tema og hva som inkluderes og ekskluderes i en debatt, og de reflekterer ulike forståelser av klimaendringer som er knyttet til verdensbilder og antakelser om både samfunn og natur (Leichenko & O'Brien, 2018). På den måten reflekterer diskurser om klimaendringer ulike måter å se verden, ulike måter å forstå menneske-miljø relasjoner og fordi de har ulike fremtidsvisjoner. På denne måten kunne jeg via denne sfæren undersøke hva kommunen anser som kilden til klimaendringer og hvordan det bør løses.

3.3.2 Diskursanalyse

Ettersom det i den verdimessige sfæren er fokus på kollektive oppfatninger, verdier og verdensbilder og hvordan disse former hva som prioriteres i den praktiske og politiske sfæren, ble diskursanalytiske elementer anvendt for å fange opp disse og nyansere funn i den verdimessige sfæren. Valg av denne metoden hviler på antakelsen om at "hva vi vet og hva som er verdifullt, riktig og godt, formes kollektivt gjennom språklig praksis" (Bratberg, 2017, s.35). De ulike innfallsvinklene til klimaomstilling er begrunnet i veldig ulike verdisyn og virkelighetsoppfatninger. Disse virkelighetsoppfatningene blir formet og opprettholdt av språklig praksis (Bratberg, 2017). Via diskursteori og analyse blir det mulig å se hvordan virkelighetsoppfatninger og verdensbilder ligger til grunn for handling og vil ha betydning for utfallet av klimapolitikken og de tiltak som velges (Bratberg, 2017). Denne analysen er basert på tre av Dryzeks (2013) fire elementer for diskursanalyse.

1. Anerkjente grunnleggende enheter

Denne enheten representerer "ontologien" av en diskurs, ettersom ulike diskurser, ifølge Dryzek (2013), ser ulike ting i verden. Med dette mener han at mens noen diskurser anerkjenner økosystemers eksistens, har andre ingen konsept for naturlige systemer. På samme måte hevder han at noen vil inneholde ideer om at det globale økosystemet er selvregulerende med en slags intelligens, mens andre diskurser organiseres rundt rasjonelle og egoistiske mennesker, eller rundt menneskers motivasjoner, mens andre igjen bare anerkjenner mennesker gjennom samlinger som stater og populasjoner.

2. Antakelser om naturlige forhold mellom enheter

I alle diskurser finnes, ifølge Dryzek (2013), iboende forestillinger om hva som er naturlig når det kommer til forhold mellom enheter. Han viser at det eksempelvis kan være at enkelte ser

konkurranse enten mellom mennesker i markeder eller mellom andre vesener i en Darwinistisk kamp, som naturlig. Enkelte anser samarbeid som essensen i menneskelige sosiale system og i naturlige system. I de ulike diskursene finner en også ulikheter i hvordan en vurderer og gir mening til hierarkier basert på kjønn, politisk makt, ekspertise, arter, økologisk følsomhet eller rikdom.

3. Aktører og deres motiver

Ettersom Dryzeks (2013) fokus i diskurser er på fortellingene som det muliggjør, ser dette elementet på agentene eller aktørenes posisjon i fortellingen. Dette kan være individer eller kollektive enheter, og de er ofte menneskelige, men kan også være ikke-menneskelige. I ulike diskurser blir ulike grupper portrettert forskjellig. Dryzek (2013) beskriver hvordan én diskurs kan se godhjertede administrative eksperter, en annen kan se de samme menneskene som egoistiske byråkrater, mens en annen igjen ignorerer tilstedeværelsen til offentlig ansatte helt.

Tabell 3: Rammeverk for diskursanalyse basert på Dryzek (2016) og Leichenko & O'Brien (2019)

	<i>Biofysisk</i>	<i>Kritisk</i>	<i>Integrerende</i>
Anerkjente grunnleggende enheter	Naturens tålegrense	Økonomiske, politiske og kulturelle prosesser	Naturen har en verdi i seg selv
	Naturlige systemer	Naturens tålegrense	Mennesker som en integrert selv av naturen
	Internasjonale, nasjonale og lokale myndigheter	Den kapitalistisk politiske økonomien	Kritikk av det 'moderne' samfunn
	Forskning		
Antakelser om naturlige forhold	Samarbeid mellom alle myndighetsnivåer, næringsliv, forskere motivert av det felles beste	Økonomiske og sosiale systemer former drivere innvirkning og responser på klimaendringer.	Menneskelige handlinger transformerer klima og miljø
	Økonomisk vekst og naturvern og bærekraft er kompatible	Kapitalistiske samfunn er skyld i klimaendringer	Transformasjon av menneske-natur forhold nødvendig
	Naturen underlagt menneskelig problemløsning	Alle mennesker er ikke på lik linje ansvarlig for klimaendringer	Antakelser, verdier og verdensbilder påvirker sosiale systemer og hvordan vi ser menneske-natur forhold.
	Politiske virkemidler, teknologier og atferdsendring kan redusere klimagassutslipp og støtte tilpasning.		
Aktører og deres motiver	Flere aktører på ulike myndighetsnivåer, næringsliv, forskere og innbyggere motivert av det felles beste	Endre økonomiske, politiske og kulturelle prosesser som opprettholder ujevne og ikke-bærekraftige praksiser	Trinnvise løsninger er ikke nok, i stedet er transformative systemendringer og praksiser for ressursbruk nødvendig
	Motivert av å identifisere konsekvenser av naturlige og sosiale system	Mangfold av aktører for bred deltakelse og flere perspektiver.	Integrering av flere perspektiver og tverrfaglig samarbeid for å skape nye tilnærminger til løsninger på klimaendringer
		Sosiale, politiske og tekniske responser kreves for sosial likhet og rettferdighet.	Stille nye spørsmål og nye måter å relatere seg til problemer og løsninger

3.4 Etske avveininger i denne studien

Ettersom denne studien er en kvalitativ studie med data fra intervju, er det nødvendig med spesifikke etiske avveininger. Informantenes identitet, følelser og verdier må derfor respekteres, og viktige elementer var å sikre både informert samtykke, anonymisert konfidensialitet, gjennomsiktighet og rettigheter til deltakere. Retningslinjer for deltakernes informerte samtykke, anonymisering og rettigheter ble fulgt i tråd med NSDs retningslinjer og godkjenning¹ av behandling av personopplysninger. Samtykke ble innhentet før oppstart av intervju (se vedlegg 2), og det ble

¹ Referansenummer fra NSDs godkjenning: 963308

informert om rettigheter knyttet til deltakelse i dette forskningsprosjektet. Ved slutføring ble oppgaven delt med alle informantene slik at de hadde mulighet til å trekke eller endre sitater, og for å sikre gjennomsiktighet.

3.5 Metodiske refleksjoner

En mulig kritikk til denne studien ligger i dens kvalitative casestudie-design, hvor den kan kritiseres for å være for smal i omfang til å kunne generalisere fra. *Ytre validitet* referer i den sammenheng til om funnene og konklusjonene i studien kan generaliseres utenfor den spesifikke konteksten til denne studien (Bryman, 2016). Slike studier vært kritisert for sin mangel på mulighet for å generalisere funn på grunn av mangel på empirisk representativitet fordi casestudier bare går i dybden av få enheter. Teoretisk representativitet er derimot ikke det samme, og fokuserer heller på overbevisende argumentasjon om hvordan empiriske prosesser kan ses som representative for typologier eller begreper (Andersen, 2013). Det er her derfor snakk om analytisk generalisering, hvor strategisk caseutvelging gjør det mulig å slutte fra empirisk variasjon til teoretisk univers (Andersen, 2013). Ved å bruke bredere strukturer til å analysere det spesifikke åpner en for muligheten for å la prosjektet få betydning ut over en analyse av det spesifikke, uten å generalisere. I denne studien er ikke hensikten å generalisere, men heller å utforske med sikte på å eksemplifisere ut ifra teori.

Når det kommer til begrensninger av denne spesifikke studien, referer *indre validitet* til om funnene i studien er korrekte og gyldige for det studerte utvalget (Bryman, 2016). Det fordrer at forskeren har kontroll på mulige bias. Flyvbjerg (2016) hevder at det eksisterer en misforståelse om at casestudieforskning har en svakhet for å verifisere forskerens forutinntatte antakelser som gjør at enkelte setter spørsmål ved studiens vitenskapelige verdi. Denne svakheten går ut på at slike studier tilsynelatende gir mer rom for forskerens egne subjektive og tilfeldige vurderinger, og er mindre nøyaktig enn kvantitative metoder. Flyvbjerg (2006) avfeier dette og viser heller til fordelene ved en slik casestudie, nettopp at en har mulighet til å 'zoome' inn på situasjoner fra virkeligheten slik de utfolder seg. På den måten kommer en slik studie nærmere virkeligheten og dens premisser, og vil ikke gi mer subjektive og tilfeldige vurderinger enn andre metoder, selv om casestudiet er mindre skjematisk oppbygd.

Enkelte kritiserer også dokumenter som grunnlag for å forstå sosiale virkeligheter (Bryman, 2016). Derfor fremheves behovet for å undersøke dokumenter ut ifra konteksten de er produsert og hvem dokumenter er ment for. Dokumentene som her analyseres er dokumenter som ikke er ment for et forskningsperspektiv. Derfor var det også viktig å forstå konteksten for utarbeidingen av Sunnfjord

kommunes klimaplan også for dette formålet (kapittel 1.2 Case og kontekst). Dokumenter burde også ses som en link til andre dokumenter som de er en respons på eller referer til, fordi andre dokumenter former deler av konteksten og bakgrunnen for utarbeiding (Dryzek, 2013). Ettersom klimaplanen skal ligge til grunn for all planlegging i Sunnfjord kommune, kunne også økonomiplaner og den strategiske næringslivsplanen til kommunen, vært inkludert i analysen, dersom tiden hadde strukket til. Samfunnsdelen til kommuneplanen utarbeides i skrivende stund og arbeidet med arealdelen er ikke satt igang, og var dermed utelukket. Ettersom virkeligheten ikke kan reduseres til dokumenter, og for å sikre indre validitet ble det her viktig med metodetriangulering (beskrevet i kapittel 3.2). Intervju ble brukt for å forsikre meg om at jeg hadde forstått ting riktig og for å utdype det som var uklart, men også for å fange hensyn og tanker som ikke kan fanges opp av et slikt dokument. På denne måten balanserte de to metodene hverandre.

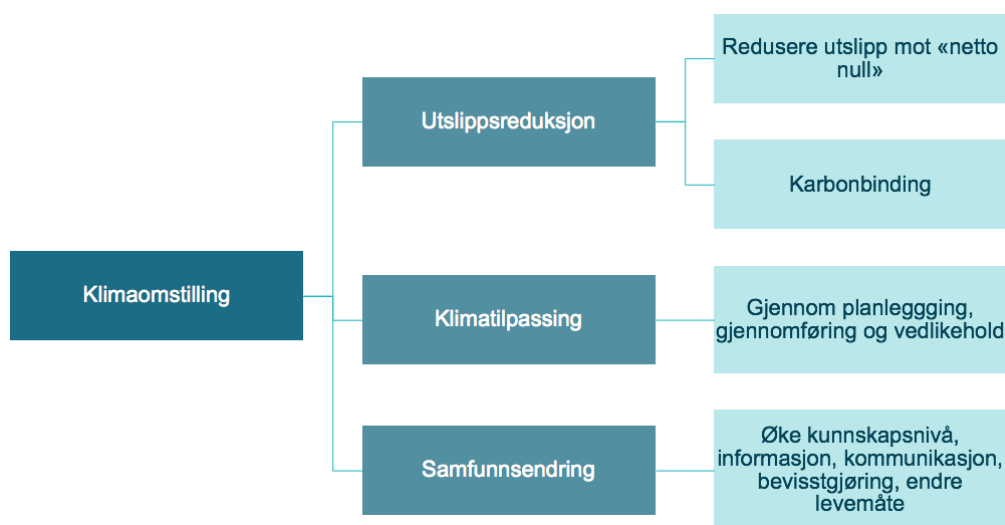
Reliabilitet anses som en kvalitetstest for i hvor stor grad funn og konklusjoner i en studie kan gjengis ved å følge de samme stegene som er gjort i denne studien (Yin 2009). En slik reliabilitet etableres ved overbevisende dokumentasjon av fremgangsmåter, datagenerering og analyse (Andersen, 2013). Derfor har jeg gjort tiltak for å være åpen og tydelig om valg av metoder, ved å gå i dybden hvordan datainnsamlingen ble gjort og hvordan dataene ble analysert. Vedlagt ligger informasjonsskriv med informasjonen som ble gitt til informanter, samt intervjuguide med temaene for de semi-strukturerte intervjuene. I kapittelet om datainnsamling har jeg beskrevet utvalget (anonymisert) av både informanter og dokumenter. En eksakt gjengivelse vil derimot ikke være mulig av flere grunner. Informantene er anonymiserte noe som vil si at andre som forsker på det samme sannsynligvis vil ha andre informanter. I tillegg er datamaterialet fra intervju et resultat av sosial-interaksjon, noe som gjør at selv om andre stiller akkurat de samme spørsmålene, vil ikke svarene være de samme. Når det kommer til dokumentanalyse er dette problemet løst ved å sørge for at jeg hele tiden refererte til korrekt dokument der hvor det er brukt.

4 Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling

For å illustrere hvordan Sunnfjord kommune tolker klimaomstilling og hvilke implikasjoner dette har for deres klimaarbeid, ble det teoretiske og metodiske rammeverket, basert på O'Brien og Sygnas (2013) tre sfærer for omstilling, anvendt for å svare på studiens forskningsspørsmål. Kapittelet organiseres etter de tre sfærene; den praktiske, politiske og verdimeslige, for å operasjonalisere studienes funn og svare på hvert av de tre delspørsmålene. Hvordan kommunen tolker klimaomstilling blir her et spørsmål som ikke bare omfatter hvilke klimatiltak tolkningen reflekterer på ulike tiltaksnivåer (praktisk sfære), men inngår også i systemene og strukturene som setter premissene for omstillingsprosessen (politisk sfære). Disse igjen påvirkes av de subjektive tankene, verdiene og verdensbildene som påvirker hvordan folk oppfatter og definerer systemer og strukturer, men også atferd og praksiser (verdimeslig sfære) (O'Brien, 2018). Til slutt vil disse tre bli diskutert i sammenheng med hverandre for å se helheten i prosessen for klimaomstilling og besvare studiens hovedspørsmål: *Hvordan tolker Sunnfjord kommune arbeidet med klimaomstilling på kommunalt nivå og hvilke implikasjoner har det for arbeidet?* Ved hjelp av dette rammeverket blir det mulig å se både bredden av og dybden i omstillingen kommunen ønsker å få til, men også å se subjektive og objektive dimensjoner ved omstillingsprosessen i sammenheng med hverandre.

4.1 Kommunens praktiske tiltak for klimaomstilling

De handlingene, løsningene, strategiene og atferden kommunen tar i bruk for å fremme klimaomstilling og møte klimaendringer, kan identifiseres både i de to dokumentene (a og b) og i intervju med informanter. Tidlig i kunnskapsgrunnlaget til klimaplanen, under sentrale begreper, får man en tydelig billedlig oppfatning av hva kommunen anser som klimaomstilling, og hva det innebærer gjennom et hierarkidiagram (figur 4).

Figur 3: Hierarkidiagram av Sunnfjord kommunes fremstilling av klimaomstilling (Sunnfjord kommune, s.7).

Her blir klimaomstilling fremstilt som bestående av tre ulike områder for omstilling: utslippsreduksjon, tilpasning til klimaendringer og samfunnsendring, og videre med overordnede metoder for hvordan få til disse. Denne tredelte tolkningen viser seg i stor grad å være et resultat av kommunens deltakelse i prosjektet 'Samhandling for grønt skifte', hvor klimaomstilling var en stor del av diskusjonen:

S1: (...) «vi fikk jo forklart begrepet ganske tidlig i det 'grønt skifte' prosjektet og gjennom at fylkeskommunen ville skrive om klimaomstilling, så da var det jo naturlig for oss å skrive om klimatilpassing og utslippsreduksjon, og samfunnsendring.»

Int: «Tenker du det er de tre tingene dere ser på som klimaomstilling?»

S1: «Ja, det er jo det. For vår del så var det det at vi må gjøre grep for å tilpasse kommunen og samfunnet til å tåle de klimaendringene som skjer. Og så må vi jo ha ned utslippene og vi må ha en samfunnsendring og sant. Vi kan jo ikke holde på sånn som før. Sånn at for vår del så er det naturlig at det er alle tre delene.»

Alle de fire kommunene som nå etter kommunereformen utgjør Sunnfjord kommune hadde egne klimaplaner, alle med titler 'Klima- og energiplan'. Det at kommunen nå har vedtatt en klimaplan for klimaomstilling, med klimaomstilling også i sin tittel gjør at det kan tenkes at denne planen har ført meg seg noe nytt. Fra intervju ble det tydelig at bruken av klimaomstilling som begrep i planen ikke nødvendigvis er det som fører til endring:

S2: «Ja, det første jeg tenker på er jo at dette er jo bare sånn det er. Når man fornyer seg så må man liksom finne på noen nye begreper for at det skal være en tydelig ny retning, eller for å skape litt oppmerksomhet og sånn. Og jeg tror at det er mye som går i sirkel. At det er ting som kommer tilbake, om noen år så er det gjerne klima- og energi igjen det siste sant.»

Ettersom sitatet gir en indikasjon på at innføringen av begrepet 'klimaomstilling' ikke er det kommunen anser skal føre til en transformativ endring, er det derfor interessant å gå inn i de ulike områdene for omstilling (figur 4) for å utforske kommunens tolkning av hva som må til for klimaomstilling. Ved å se nærmere på tiltakene som kommer frem gjennom klimaplanen, innen de tre områdene utslippsreduksjon, klimatilpassing og samfunnsomstilling, blir det mulig å forstå hvilke praktiske tiltak Sunnfjord kommune hevder skal føre til en klimaomstilling. Tiltakene kommunen

ønsker å få til innen utslippsreduksjon og klimatilpasning kan ses i sammenheng med ulike tiltaksnivåer for å undersøke i hvordan tiltakene kan bidra til klimaomstilling (tabell 4). I tabellen vises alle tiltakene i handlingsprogrammet, plassert etter områdene for omstilling som vist i figur 4. Hverken tiltaksnivåene eller inndelingen etter område (utslippsreduksjon og klimatilpasning) er gjensidig utelukkende. Enkelte tiltak kan representere flere nivåer og enkelte tiltak vil være relevant på begge de to områdene.

Tabell 4: Komplette oversikt over klimatiltak fra handlingsprogrammet til Sunnfjord kommunes klimaplan fordelt på tre tiltaksnivåer (ikke gjensidig utelukkende)

<i>Nivå 1: effektivisering, konvensjonelle løsninger, unngå fare</i>	<i>Nivå 2: utvikling og erstatning (moderat systemendring), helhetlig planlegging</i>	<i>Nivå 3: omstilling, forebygging og systemendring, klimatilpasning og utslippsreduksjon i sammenheng</i>
<i>Utslippsreduksjon</i>		
1. Lage ENØK-plan i Sunnfjord kommune	2. Auke tilrettelegging og tilknytningsplikt for fjernvarme i Sunnfjord kommune	5. Redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging og auka bruk av digitale løysingar
4. Greie ut potensialet ved å sette av eigne stillingsressursar som jobbar med energieffektivisering i kommunale bygg	3. Auke bruken av solenergi både i kommunale bygg og hos private aktørar	19. Stimulere til grønne innovasjonsprosjekt
7. Auke tal ladepunkt for elbilar i Sunnfjord kommune	6. Auke delen innbyggjarar som går, sykklar eller nyttar kollektiv transport i Sunnfjord kommune	20. Greie ut moglegheiter for å styrke lokale verdikjeder i kommunen og regionen rundt
9. Auke bruken av tre som byggemateriale i offentlege bygg	8. Etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift og utarbeide tiltaksplan for landbruk i Sunnfjord kommune	22. Utarbeide årleg klimarekneskap i Sunnfjord kommune
17. Legge gjeldande retningslinjer for miljøstandardar til grunn ved offentlege innkjøp	18. Etablere tverrfagleg ressursgruppe knytt til grønne innkjøp	23. Etablere ordningar som fører til mindre forbruk, auka gjenbruk og meir sortering av avfall
21. Auke tal bygg og bedrifter som er miljøtårnsertifiserte	26. Etablere stilling/ansvar som klima- og miljøkoordinator i Sunnfjord kommune	24. Utarbeide strategi for klimakommunikasjon
23. Etablere ordningar som fører til mindre forbruk, auka gjenbruk og meir sortering av avfall	27. Etablere tverrfagleg klimagruppe i Sunnfjord kommune	25. Arrangere klimakampanjar og utarbeide informasjon om klima frå Sunnfjord kommune
30. Systematisere tilgjengeleg informasjon og statistikk om forbruk, avfall, klimatilpassing og klimaomstilling	31. Utarbeide strategi for klima og energi i Sunnfjord kommune	28. Gjennomføre årlege ungdomsseminar om klima
		29. Utarbeide tverrfaglege skuleopplegg om berekraftig utvikling og klima
<i>Klimatilpassing</i>		
10. Kartlegge og vurdere område for verneskog i Sunnfjord kommune	8. Etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift og utarbeide tiltaksplan for landbruk i Sunnfjord kommune	
11. Kartlegge eksisterande skogs/landbruksvegnett	26. Etablere stilling/ansvar som klima- og miljøkoordinator i Sunnfjord kommune	
12. Kartlegge friluftslivsområde	27. Etablere tverrfagleg klimagruppe i Sunnfjord kommune	
13. Utarbeide klimaprofil for Sunnfjord kommune	31. Utarbeide strategi for klima og energi i Sunnfjord kommune	
14. Kartlegge og klimatilpasse kommunalt vegnett		
15. Kartlegge og klimatilpasse vatn og avløp		
16. Kartlegge kritiske punkt i bekkar og bratte vassdrag		
30. Systematisere tilgjengeleg informasjon og statistikk om forbruk, avfall, klimatilpassing og klimaomstilling		

4.1.1 Nivå 1

Tiltakene innenfor de to områdene (figur 3) kan i en omstillingsprosess anses å reflektere ulike nivåer av klimatiltak. Wang et al., (2018) viser at tiltak for utslippsreduksjon på nivå 1 er viktig slik at kommunen skal kunne bygge opp erfaring og motivasjon for satsing på nivå 2 og 3. Tabell 4 (over) viser at kommunen har flere tiltak på dette nivået. Dette er tiltak som representerer endringer innen eksisterende strukturer med effektivisering gjennom kjente, relativt enkle tiltak. Det vil eksempelvis si tiltak for energieffektivisering gjennom ENØK-plan (nr.1) og energieffektivisering av kommunale bygg (nr.4), tilrettelegge for elbil gjennom å øke ladepunkter (nr.7), og tiltak for mer sortering av avfall (nr.23). Også det å øke bruken av tre som byggemateriale i offentlige bygg (nr.9), legge miljøstandarder til grunn for offentlige innkjøp (nr.17), øke antall miljøsertifiserte bygg og bedrifter (nr. 21) og systematisere tilgjengelig informasjon og statistikk om forbruk, avfall, klimatilpasning og klimaomstilling (nr.30) kan reflektere et slikt nivå, nettopp fordi dette er tiltak som allerede eksisterer en del kunnskap om og som er relativt enkle å sette i gang. Disse tiltakene er ifølge Wang et al. (2018), derimot høyst sannsynlig ikke nok for å komme ned på et tilstrekkelig lavt utslippsnivå i 2030, slik at målet om nullutslippssamfunnet skal kunne realiseres i 2050. På dette nivået reflekterer tiltakene videre endringer innenfor dagens system og dagens sektorer og ansvarsområder, og innebærer dermed begrenset grad av innovasjon (Wang et al., 2018).

Tiltakene for klimatilpasning i handlingsprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a) retter seg i stor grad mot å utbedre kunnskapsgrunnlaget for klimatilpasning (nr.10, 11, 12, 14, 15 16 og 30), og kan derfor reflektere nivå 1. Plan- og kunnskapsgrunnlaget (Sunnfjord kommune, 2019b) viser at det handler om å utbedre kunnskap både om hvordan været kommer til å endre seg i fremtiden, men også om å utbedre kunnskapen om risiko som følge av klimaendringer og hvordan infrastruktur og natur vil tåle disse endringene. Også dette er tiltak som det eksisterer en del kunnskap om. Tiltaket for utarbeiding av klimaprofil (nr.13) skal danne kunnskapsgrunnlaget for arealplaner og utarbeiding av ny risiko og sårbarhetsanalyse (ROS) for kommunen, noe som viser at kommunen arbeider for «planlagt klimatilpasning» (Dannevig & Aall, 2015). Det samme tiltaket skal også danne grunnlag for videre tiltak og analyse av flomberegning, overvannshåndtering og havnivåstigning (Sunnfjord kommune, 2019a). Det er imidlertid ikke beskrevet i handlingsprogrammet hvordan kommunen skal håndtere slike utfordringer. I plantemaet «kritisk infrastruktur» i plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019b) presiseres det at avløpsnett og renseanlegg ikke er dimensjonert for den økte nedbøren som er forventet, og at forebyggende tiltak for å håndtere overvann og for å forhindre

overbelastning er viktig. Det blir påpekt at konvensjonelle system for overvann består av å lede vannet i rør under bakken, men det nevnes ikke hvordan naturbaserte løsninger kan være en del av strategien for håndtering av økt nedbør. I stedet viser plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019b) at målet at gamle rør skal byttes ut, noe som i stedet kan reflektere praksiser som opprettholder «business as usual» (Orderud & Naustdalslid, 2020). Samtidig nevnes naturbaserte løsninger i plantemaet «Natur og friluftsliv», men dette er ikke nevnt hverken andre steder i plan- og kunnskapsdelen eller i tiltakene for klimatilpasning. Det gir grunn til å tro at slike naturbaserte løsninger ikke er integrert i planlegging. En informant (S6) mente at slike løsninger allerede tas i bruk enkelte steder i kommunen, mens en annen (S2) håper at blågrønne løsninger får plass i den nye kommuneplanen som de nå arbeider med:

(...) noen har veldig troen på at man hele tiden skal bygge seg ut av flomfare for eksempel. En bruker masse ressurser, beslaglegger masse areal, på å bygge flomvern, mens man egentlig kunne brukt naturens premisser og etablert fordrøyningsarealer, blågrønne løsninger som spiller mye mer på lag med både landskap og naturmangfold, og gjerne friluftsliv og da. (S2)

Dermed kan dette gi en indikasjon på at kommunen er opplyst med at det finnes andre løsninger enn tradisjonelle «grå løsninger», uten at de derimot er integrert i planlegging og reflekter et høyere tiltaksnivå.

4.1.2 Nivå 2

Når det kommer til utslippsreduksjon har kommunen flest klimatiltak som reflekterer nivå 2. Tiltakene viser derfor i størst grad en utvikling i måten å gjennomføre aktivitetene og løse oppgavene på og viser til en moderat systemendring, noe som er viktig dersom utslippene skal reduseres mer enn 20-30 prosent frem mot 2030 (referanseår 2016) (Wang et al., 2018). Nivået reflekteres blant annet gjennom tiltak for overgang fra bruk av privatbiler til kollektivtransport, sykling og gåing (nr.6), men også ved overgang fra energisystem basert på fossile kilder til et system basert på fornybare energikilder (nr.2 og 3), som Wang et al. (2018) beskriver som typisk for dette nivået. På nivå 2 innebærer disse tiltakene omfattende prosesser av endring og med behov for mer sammensatt kompetanse for å realisere mer klimaeffektive måter å gjøre «de samme» oppgavene, ettersom behovet for å utvikle nye institusjoner og innovasjonsprosesser på dette nivået øker (Wang et al. 2018). Det kan blant annet være samarbeid i nettverk, prosjektgrupper, etablering av nye enheter i kommunens organisasjon eller nye selskaper. Dette kan reflekteres i tiltakene for å etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift (nr.8), etablere tverrfaglig ressursgruppe knyttet til grønne

innkjøp (nr.18), etablere en stilling som klima- og miljøkoordinator (nr.26) og etablere tverrfaglig ressursgruppe knyttet til grønne innkjøp (nr.27).

Mange av tiltakene til kommunen er her fremdeles relativt enkle teknologiske endringer, men de vil kreve mer koordinering og samarbeid for å lykkes (Wang et al., 2018). Det å utarbeide en klima- og energistrategi (nr.31) er eksempelvis en relativt enkel oppgave som det eksisterer en del kunnskap om og som kunne reflektert et lavere nivå av klimatiltak. Ettersom det derimot kommer frem av handlingsprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a) at strategien skal utarbeides i samarbeid med sentrale aktører innen produksjon og forsyning, samt at de ønsker å inngå partnerskap med slike aktører, viser det en utvikling i måten å gjøre oppgave på. Kommunen anerkjenner også behovet for tverrfaglig samarbeid gjennom tiltak som å opprette tverrfaglig ressursgruppe for grønne innkjøp (nr.18) og en tverrfaglig klimagruppe med representanter fra de ulike avdelingene (nr.27).

Figur 3 (hierarkidiagram av kommunens fremstilling av klimaomstilling) viser at kommunen anser utslippsreduksjon som mulig gjennom å redusere utslipp til 'netto null' og ved hjelp av karbonbinding som to ulike metoder for utslippsreduksjon. I plan- og kunnskapsdelen tas karbonbinding opp i plantemaet om landbruk hvor det kommer frem at kommunen ønsker å optimalisere landbruksdriften slik at de binder mest mulig karbon i myr og skog (Sunnfjord kommune, 2019). Videre skildres her et mål om at kommunen skal doble binding av karbon i skog innen 2030. I handlingsprogrammet er det derimot ingen tiltak som rettes direkte mot slik karbonbinding i hverken myr eller skog og det nevnes ikke i beskrivelsen til tiltak nr.8 hvor de ønsker å etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift. Her har kommunen et stort handlingsrom tilsynelatende ikke tas i bruk i planens handlingsprogram. Gjennom PBL og plansystemet kan kommuner hindre nedbygging av skog, myr og dyrket mark i arealplanlegging og dermed hindre utslipp av CO₂ og metan (CH₄) (Westskog et al., 2018). Ut i fra plan- og kunnskapsdelen og intervju er det tydelig at dette er et område med spenning. I planen under plantemaet 'landbruk', er dette nevnt som en utfordring ved at det blant annet er stort press på både jord- og skogmark omkring tettstedene for utbygging, men også at kommunen mangler rådgivningstjenester for slike saker. En annen faktor som skaper spenning er at mye av arealet som er tilgjengelig for dyrking i hovedsak er myr (Sunnfjord kommune, 2019). I intervju med den politiske ledelsen ble dette også tatt opp som en utfordring, hvor interessekonflikter ofte oppstår i saker med utbygging og områder med myr (S4). Det er dermed tydelig at karbonbinding er et tema som kommer opp i klimaomstillingsprosessen, men at dette ikke reflekteres i handlingsprogrammet. Det kan dermed antas at karbonbinding ikke har like høy prioritet som andre tiltak for utslippsreduksjon. Det er ikke bare det overnevnte målet som ikke er koblet til spesifikke klimatiltak, for ingen av de andre målene i plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune,

2019b) er direkte knyttet til tiltakene i handlingsprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a). Dette gjør det vanskelig å tyde hvilke tiltak som skal bidra til å nå hvilke mål.

Ifølge planprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a) er tiltakene for å etablere møteplass og tiltaksplan for landbruket (nr.8), etablere klima- og miljøkoordinator (nr.26), etablere tverrfaglig klimagruppe (nr.27), og utarbeide strategi for klima og energi (nr.31) også knyttet til plantemaet om klimatilpasning. Disse kan gi en indikasjon på at klimatilpasning tas med i planlegging, og at klimatilpasningshensyn også diskuteres tverrfaglig og på tvers av sektorer. Det er derimot ikke tydeliggjort hvordan disse tiltakene er knyttet til klimatilpasning. I klimaplanen blir det heller ikke sagt noe om sammenhengen mellom tiltak for utslippsreduksjon og klimatilpasning, noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 4.4 om implikasjoner av tolkning.

4.1.3 Nivå 3

Kommunen har tiltak både for utslippsreduksjon og klimatilpasning på nivå 3. Dette er de transformative tiltakene som også er de mest kompliserte å få til. På nivå 3 er omstilling og systemendring nødvendig for å sikre utvikling av nye strategier med sikte på forebygging slik at utslipp ikke skjer. Dette vil de blant annet få til gjennom å redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging (nr.5) og greie ut muligheter for å styrke lokale verdikjeder (nr.20). Her er det ikke snakk om løsninger som reduserer skadevirkningene av handlinger, men det å ta tak i kilden til klimagassutslipp. Dette er mer krevende og komplekst enn tiltak på de to lavere nivåene, fordi det i mindre grad finnes ferdige løsninger eller svar på hvordan omstillingstiltakene skal realiseres, men også fordi det er flere hensyn som må tas i prosessen. Her viser kommunen at de blant annet vil bruke plansystemet ved å sørge for fortetting gjennom god arealplanlegging og nærhet til viktige servicefunksjoner, slik at reiseavstander reduseres og fører til utslippsreduksjon. Tiltak som det å stimulere til grønne innovasjonsprosjekt (nr.19) viser at kommunen ønsker at innbyggerne skal ta del i omstillingsprosessen. Tiltaket for etablering av ordninger som fører til mindre forbruk, økt gjenbruk og mer sortering av avfall (nr.23) kan både reflektere nivå 1 og 3. Dette fordi tiltaket på den ene siden refererer til kjente løsninger for sortering og gjenvinning av avfall som de ønsker å forbedre. På den andre siden kommer det frem gjennom beskrivelsen av tiltaket at de også ønsker å tilrettelegge for gründervirksomheter som benytter avfall som ressurs.

Tiltak på nivå 3 er avgjørende både for å realisere, men også opprettholde klimaomstilling, og innebærer en høyere grad av kompleksitet enn de to forrige nivåene (Wang et al., 2018). Det vil si at for å opprettholde omstillingen må tiltak også rettes mot tiltak som skaper varig endring. Sunnfjord

kommune ser verdien av å rette tiltak mot informasjon og kunnskap blant innbyggerne som kan skape atferdsendring ved tiltak som det å utarbeide strategi for klimakommunikasjon (nr.24), arrangere klimakampanjer (nr.25), gjennomføre årlige ungdomsseminar om klima (nr.28), og utarbeide tverrfaglige skoleopplegg om bærekraftig utvikling og klima (nr.29).

Å utarbeide årlig klimaregnskap (nr.23) ble spesielt fremhevet ved intervju (S1, S2, S3, S4 og S5). Det overordnede inntrykket er at et slikt klimabudsjett og klimaregnskap først og fremst anses som et nyttig verktøy for institusjonalisering av arbeidet med utslippsreduksjon i kommunens drift. Her blir det uttrykket ønske om at alle avdelingslederne i kommunene skal ha et klimabudsjett å forholde seg til som de må rapportere på lik linje med økonomi (S3). Hensikten er å få oversikt over effekten av tiltak og forbedringspotensialet for utslippsreduksjon i de ulike avdelingene slik at kommunen kan gå foran som et godt eksempel i sin drift (S2, S3). Klimaregnskapet ble fremhevet som en viktig måte å institusjonalisere arbeidet med utslippsreduksjon. En slik institusjonalisering av arbeidet vil være avgjørende for å skape rutiner slik at klimaarbeidet ikke legges på enkeltindivider, og dette er noe som anses som viktig for kommunen (Westskog et al., 2018). Det er også tydelig at dette skal være med å skape eierskap og engasjement til klimaarbeidet på de ulike avdelingene (S3).

Selv om det fra intervju er tydelig at klimatilpasning er en viktig del av klimaomstillingsprosessen, kan ingen tiltak for klimatilpasning anses å reflektere omstilling på nivå 3. Fokuset ligger i hovedsak på å utvikle et kunnskapsgrunnlag gjennom tiltak for å kartlegge hvordan klimaendringer vil påvirke infrastruktur, friluftsområder og bebyggelse. Det er lite fokus på hvordan kommunen kan bruke plansystemet ved dette arbeidet. Det er mulig at kommunen i første omgang ønsker å øke kunnskap, ettersom de i plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019b) skriver at bosetninger og infrastruktur vil være sårbare for forventet nedbørsøkning, samt skred, flom og stormflo.

En helhetlig samfunnsendring

At klimaomstilling også innebærer samfunnsendring er tydelig i figur 3 (hierarkidiagram av kommunens fremstilling av klimaomstilling) og figuren viser at tiltak for samfunnsendring innebærer det å øke kunnskapsnivå, informasjon, kommunikasjon, bevisstgjøring og det å endre levemåte. Gitt at dette er utgangspunktet kan samfunnsendring i bunn og grunn reflekteres gjennom alle tiltakene i handlingsdelen til klimaplanen, enten de er rettet mot utslippsreduksjon eller klimatilpasning.

Dermed er det vanskeligere å identifisere spesifikke tiltak som skal ta for seg en slik samfunnsendring, og samfunnsendring er derfor ikke med i tabell 4. Det betyr også at samfunnsendring er en prosess som starter allerede på nivå 1. Dette blir også tydelig under delkapittelet i plan- og kunnskapsdelen (2019b) om sentrale begreper hvor "Klimaomstilling viser til

den heilskapelege samfunnsendinga som må til for at ein både skal kunne skape eit samfunn med lågare utlepp og vere førebudd på dei klimatiske endringane som kjem” (Sunnfjord kommune, s.7). Ut ifra sitatet anses dermed samfunnsending som noe mer overordnet, som skal legge til rette for utslippsreduksjon og klimatilpasning og føre til klimaomstilling.

Samtidig viser plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019a) at kommunen har ambisjoner som går ut over utslippsreduksjon og klimatilpasning, med en tilsynelatende ambisjon om å endre strukturer og systemer som bidrar til klimaendringer eller motvirker klimaomstilling: “For å klimaomstille samfunnet må vi tenke nytt i måten vi lever på, og vi må relativt raskt sette inn omfattende tiltak som kan endre samfunnet på systemnivå” (Sunnfjord kommune, s.7). Sitatet gir en indikasjon på at den samfunnsendingen klimaomstilling krever vil innebære mer enn de virkemidlene som kommer frem av figur 4 (øke kunnskapsnivå, informasjon, kommunikasjon, bevisstgjøring og endret levemåte), og at tiltak på nivå 3 dermed vil være avgjørende for slik samfunnsending. Ut ifra sitatet kan det dermed tenkes at kommunen ønsker en omstilling i tråd med FNs klimapanelers definisjon av klimaomstilling: en “endring av fundamentale egenskaper av et system (inkludert verdisystemer; regulerende, lovgivende eller byråkratiske regimer; finansinstitusjoner; og tekniske eller biologiske systemer).», uten at det direkte kommer frem av figur 3 (hierarkidiagram av kommunens fremstilling av klimaomstilling) (IPCC, 2012, s.564).

Selv om ønsket om en slik helhetlig samfunnsending viser seg å gå igjen i intervjuene, ble det derimot tydelig at det er knyttet usikkerhet til hva det vil si og hvordan de skulle få til dette. Mens en informant (S1) hevdet at det handler om å tenke nytt og være innovativ fordi dagens måte å løse ting på kanskje ikke er gode nok til å løse fremtidens utfordringer (S1), mente en annen (S2) at samfunnsending handler om å endre atferder som fører til økte klimagassutslipp, men også endring energieffektivisering gjennom overgang til fornybar energi. Andre hadde ingen formening om hvordan kommunen skulle få til en samfunnsending. Ifølge O’Brien og Sygna (2013) vil samfunnsending også innebære å omstille politiske, økonomiske og sosiale strukturer som opprettholder systemer som assosieres med økende risiko og sårbarhet. Det er dermed mulig at samfunnsending forstås av enkelte innad i kommunen i en snever forstand gjennom tiltak som reflekterer nivå 1 og 2. Ved å se klimaarbeidet ut ifra de tre tiltaksnivåene blir det enklere å se hvordan kommunen skal gå frem for å sikre en samfunnsending som støtter opp under klimaomstillingsprosessen. På den måten tydeliggjøres nødvendige tiltak, og hvordan de henger sammen. Wang et al., (2018) påpeker at en slik systematisk tilnærming til arbeidet med klimatiltak er nødvendig for å sikre et mangfold av tiltak på disse tre nivåene. Å systematisere klimatiltak på denne måten kan også være et verktøy for kommunene for å forsikre seg at tiltakene vil bidra til en radikal

samfunnsendring, og ikke bare trinnvise steg mot det gjennom tiltak på lavere nivåer. Ettersom det i dette kapittelet har blitt tydelig at kommunens tiltak for utslippsreduksjon er hovedfokus for kommunen når det kommer til klimaomstilling, vil derfor de neste kapitlene legge spesielt vekt på utslippsreduksjon.

4.2 Premisser for klimaomstilling i Sunnfjord kommune – hva anser de som deres jobb å omstille?

Bak tiltakene i den praktiske sfæren ligger det antakelser om kommunens rolle i dette arbeidet, som setter premissene for kommunens klimatiltak via systemer og strukturer. Gjennom klimaplanen og intervju er det tydelig at Sunnfjord kommune anser sin rolle som todelt, hvor de ønsker å omstille egen organisasjon, men også være en fasilitator for endring lokalt.

4.2.1 Omstilling i egen organisasjon

I både klimaplan og via intervju kommer det frem at en stor del av arbeidet med klimaomstilling for Sunnfjord kommune handler om å omstille egen organisasjon. Flere av intervjuene viser at kommunen bør være en rollemodell når det kommer til klimaarbeid, og at kommunen bør gå foran som et godt eksempel når det kommer til klimatiltak for utslippsreduksjon (S1, S2, S3).

«Vi har jo stor påvirkningskraft på å omstille kommunens virksomhet i forhold til å gjøre noen grep i forhold til el-biler, i forhold til måten vi reiser på, innkjøpene våre og den typen ting. (...) det gir jo en viss signaleffekt og så gir det en effekt i forhold til at måten en kjøper ting påvirker næringslivet igjen». (S1)

Sitatet viser at kommunen anser det å omstille egen virksomhet som viktig for å kunne være en rollemodell for innbyggerne. Dette ønsker de å gjøre både for å sende signaler om omstilling, men også for å skape ringvirkninger i form av mer bærekraftig forbruk av varer og tjenester. Dette er også tydelig i kunnskaps- og plandelen under plantemaet 'Forbruk og avfall', hvor kommunen hevder at de i stor grad kan påvirke forbruk og egne innkjøp, men i mindre grad forbruksmønsteret til innbyggerne (Sunnfjord kommune, 2019b). Tiltak som å øke bruk av digitale løsninger for kommunikasjon for å redusere transportbehov blant kommunens ansatte (nr.5), å øke bruk av tre som byggemateriale (nr.9), få på plass miljøstandarder for offentlige innkjøp og etablere en tverrfaglig ressursgruppe for dette (nr.17 og 18) er også endringer kommunen kan gjøre innen egen drift. Innenfor egen organisasjon har de også et fokus på fornybar energi og energieffektivisering gjennom tiltak som å lage ENØK-plan for kommunen (nr.1) og å øke bruk av solenergi i kommunale bygg (nr.3), men også det å bytte ut kommunens bilpark slik at den blir elektrisk (S2).

Tiltakene er videre både basert på en produksjonsbasert og en forbruksbasert tilnærming til utslippsreduksjon (tabell 5). Westskog et al. (2018) viser at norske kommuner har mulighet til å utnytte handlingsrommet sitt bedre når det kommer til de produksjonsbaserte utslippene, mens når det kommer til de forbruksbaserte utslippene handler om å utvide handlingsrommet sitt via rollen som samfunnsaktør. At kommunen tar tak i utslipp fra begge tilnærmingene er noe som vil være avgjørende dersom kommuner skal bidra til 1,5 graders målet (Westskog et al., 2018). Dette viser de at de gjør gjennom tiltak for å tilrettelegge for bytte til fornybar energi (nr.3), retningslinjer og tverrfaglig samarbeid for offentlige innkjøp og ved bruk av tre som byggemateriale i offentlige bygg (nr. 9, 17 og 18). Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning (2018) pålegger ikke kommuner å ta tak i de indirekte utslippene som er tydelige fra en forbrukstilnærming til utslippsberegning, og viser at kommunen strekker seg lenger enn det som kreves av dem.

Tabell 5: Produksjonsbaserte og forbruksbaserte tiltak for utslippsreduksjon innad i kommunens organisasjon (ikke gjensidig utelukkende kategorier)

<i>Produksjonsbasert tilnærming til utslippsreduksjon</i>	<i>Forbruksbasert tilnærming til utslippsreduksjon</i>
1.Lage ENØK-plan i Sunnfjord kommune	3.Auke bruken av solenergi både i kommunale bygg og hos private aktører
4.Greie ut potensialet ved å sette av egne stillingsressursar som jobbar med energieffektivisering i kommunale bygg	9.Auke bruken av tre som byggemateriale i offentlege bygg
5.Redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging og auka bruk av digitale løysingar	17.Legge gjeldande retningslinjer for miljøstandardar til grunn ved offentlige innkjøp
22.Utarbeide årleg klimarekneskap i Sunnfjord kommune	18.Etablere tverrfagleg ressursgruppe knytt til grønne innkjøp 22.Utarbeide årleg klimarekneskap i Sunnfjord kommune

At kommunen nå også har integrert forbruksrelaterte tiltak for utslippsreduksjon poengteres av en informant som en av hovedforskjellene mellom de gamle klima- og energiplanene til kommunene før sammenslåing og nye Sunnfjord kommune sin klimaplan:

(...) det vi har fått mest fokus på i forhold til forrige generasjon (klimaplan) er at det handler mer om det grønne skifte og samfunnsendring, mer enn veldig sånn konkrete ting. Altså energi og klima (plan) hadde jo veldig fokus på enøk-tiltak og

lokal agenda. (...) Men det var et veldig begrenset bilde kanskje i forhold til de virkelige utslippene som skjer. Det er jo veldig mye indirekte utslipp av aktiviteten vår, og det får du jo ikke gjort noe med hvis du ikke omstiller hele samfunnet. Så det er kanskje den store forskjellen. Du har en mye breiere og mye større helhet i denne nye planen, tenker jeg.» (S2)

I klimaregnskapet ønsker kommunen å ta med både de produksjonsbaserte og de forbruksbaserte utslippene. Det betyr at de ønsker å kutte i både direkte og indirekte utslipp uavhengig av hvor utslippene skjer. Via tiltak nr.17 og 18 adresseres slike forbruksbaserte utslipp gjennom offentlige innkjøp i kommunen. Her ble innkjøpsmakten kommunen har spesielt lagt vekt på (S5). En slik institusjonalisering av arbeidet vil være avgjørende for å skape rutiner slik at klimaarbeidet ikke legges på enkeltindivider med settes i system (Westskog et al., 2018). Klimaregnskapet ble fremhevet som et verktøy for å få alle enheter til å arbeide med utslippsreduksjon i sin enhet, og rapportere dette i likhet med økonomi (S3). Retningslinjene for miljøstandarder ved offentlige innkjøp er også en slik måte å institusjonalisere arbeidet på. Det å innstille en klimakoordinator blir løftet frem som avgjørende for institusjonalisering av klimaarbeidet (S1, S3, S5, S6). Rollen beskrives som avgjørende i startfasen for å koordinere prosjekter, klimagruppen og de ulike avdelingene. Dette er tiltak som har med rollen som tjenesteyter og offentlig innkjøper.

Sunnfjord kommune ønsker også å omstille organisasjonen via rollen som planmyndighet. I klimaplanen er det tydelig at kommunen anser det som viktig at de som planmyndighet sikrer at skog og myr ikke bygges ned. Her har kommunen har en nøkkelrolle gjennom Plan- og bygningsloven å forhindre nedbygging av slikt areal (Westskog et al., 2018). Det er tydelig at kommunen anerkjenner denne rollen, men dette er ikke et fokus i handlingsprogrammet, som vist i kapittel 4.1.2, (Sunnfjord kommune, 2019a) ettersom ingen tiltak rettes mot dette. Kapittel 4.1.2 viste også at kommunen ville bruke plansystemet bedre til å redusere transportbehov. Ved å bruke verktøy som er tilgjengelig for dem som planmyndighet (PBL) i tillegg til å gå foran som rollemodell ved å redusere både produksjonsbaserte og forbruksbaserte utslipp, viser kommunen tegn til å ta på seg en rolle som samfunnsaktør. Å omstille innen egen organisasjon er derimot ikke tilstrekkelig dersom kommuner ønsker å bidra til å nå 1,5 graders målet og målet om et lavutslippssamfunn innen 2015 (Westskog et al., 2018). I klimaplanen og via intervju viser det seg at kommunen har ambisjoner som går ut over det lovpålagte ansvaret deres som planmyndighet og tjenesteprodusent.

4.2.2 Kommunen som fasilitator for endring lokalt

Klima- og energiplaner i henhold til statlige planretningslinjer vil ifølge Wang et al. (2018), ikke være tilstrekkelig for realisering av et lavutslippssamfunn innen 2050. En slik omstilling vil i tillegg kreve at norske kommuner i enda større grad tar på seg rollen som samfunnsaktør for å fasilitere en bredere omstilling i lokalmiljøet (Wang et al., 2018). Over ble det vist at kommunen blant annet tar på seg en slik rolle ved å rette klimatiltak mot forbruksbaserte utslipp som også innebærer indirekte klimagassutslipp. Kommunen viser i tillegg at de ønsker å tilrettelegge for klimaomstilling lokalt utenfor kommunens organisasjon, ved tiltak som både tar for seg produksjonsbaserte og forbruksbaserte utslipp. Tiltakene i tabell 6 viser tiltak som kan føre med seg en bredere omstilling utenfor kommunens drift, og er dermed tiltak hvor kommunen får vist en rolle som samfunnsaktør. Denne rollen blir spesielt tydelig i forbindelse med tiltakene for forbruksbasert utslippsreduksjon. Flere av tiltakene kan anses som å redusere utslipp fra begge tilnærmingene. Dubois et al. (2019) viser at selv om husholdninger gjennom deres forbruk er ansvarlig for 72% av globale klimagassutslipp får de for lite oppmerksomhet når det kommer til klimatiltak og klimapolitikk. Her viser dermed Sunnfjord kommune tegn til å et skifte i lokalt klimaarbeid, ved å rette tiltak mot innbyggernes forbruk. Tiltak på nivå 3 (kapittel 4.1.3) vil kreve at det også arbeides med slike forbruksbaserte utslipp fra forbruk av varer og tjenester som gir indirekte utslipp utenfor kommunegrensene (Wang et al., 2018).

Tabell 6: Produksjonsbaserte og forbruksbaserte tiltak for utslippsreduksjon rettet mot lokalbefolkningen (ikke gjensidig utelukkende kategorier)

<i>Produksjonsbasert tilnærming til utslippsreduksjon</i>	<i>Forbruksbasert tilnærming til utslippsreduksjon</i>
2. Auke tilrettelegging og tilknytingsplikt for fjernvarme i Sunnfjord kommune	3. Auke bruken av solenergi både i kommunale bygg og hos private aktører
5. Redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging og auka bruk av digitale løysingar	5. Redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging og auka bruk av digitale løysingar
6. Auke delen innbyggjarar som går, sykklar eller nyttar kollektiv transport i Sunnfjord kommune	20. Greie ut moglegheiter for å styrke lokale verdikjeder i kommunen og regionen rundt
7. Auke tal ladepunkt for elbilar i Sunnfjord kommune	21. Auke tal bygg og bedrifter som er miljøfyrtårnsertifiserte
8. Etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift og utarbeide tiltaksplan for landbruk i Sunnfjord kommune	23. Etablere ordningar som fører til mindre forbruk, auka gjenbruk og meir sortering av avfall
20. Greie ut moglegheiter for å styrke lokale verdikjeder i kommunen og regionen rundt	
21. Auke tal bygg og bedrifter som er miljøfyrtårnsertifiserte	
23. Etablere ordningar som fører til mindre forbruk, auka gjenbruk og meir sortering av avfall	

Fra den praktiske sfæren er det tydelig at kommunen anerkjenner behovet og muligheten for å bidra til utslippsreduksjon basert på en forbruksbasert tilnærming. Det viser at kommunen ikke bare ønsker å effektivisere eksisterende systemer for å redusere utslipp, men også vil endre systemer knyttet til deres rolle (Westskog et al., 2018). Dette er et viktig premiss for omstilling fordi det fører til tiltak og en klimapolitikk som går ut over kommunens direkte klimagassutslipp fra egen virksomhet og tjenesteproduksjon. Dette kan gi kommunen et større mulighetsrom, men det skaper også utfordringer:

«(...) de indirekte utslippene er den store utfordringen, det er jo der de store utslippene ligger. Så når alt kommer til alt, så har vi en viss innvirkning og vi kan peke på ting, og politikerne kan jobbe opp i mot sentrale politikere, men til syvende og sist så er det den statlige politikken og de internasjonale forpliktelsene som må

gå foran og løse det globale, altså de indirekte utslippene. Og det handler jo om CO₂-avgift på ting, at det må bli såpass dyrt å transportere ting med fly og båt at det ikke lenger lønner seg å kjøpe billige klær fra Asia, men at det kanskje lønner seg å produsere lokalt igjen.» (S2)

Sitatet viser at selv om kommunen har klimatiltak som tar for seg utslippsreduksjon i lokalbefolkningen, anses dette fremdeles som komplisert å få til. Derfor er det viktig at kommunen i større grad også samarbeider med lokale aktører og på den måten også driver frem omstillingsprosesser. Arbeidet for klimaomstilling vil ikke bare kreve at kommunen tar på seg tiltak for å redusere et større spekter av utslipp, men det vil også kreve bred deltakelse og engasjement ved at kommunen fasiliterer for omstilling i lokalmiljøet. Mange av tiltakene på nivå 2 og 3 (kapittel 4.1.1 og 4.1.2) kan anses som tiltak som i større grad viser rollen som samfunnsaktør fordi det handler om å igangsette prosesser i lokalsamfunnet for omstilling, ved at kommunen er med på å endre husholdningers forbruk og ved at de er i dialog med lokale aktører om gode ideer til klimaomstilling (Westskog et al., 2018). Dette er tiltak hvor kommunen må endre egne praksiser for å få til tiltak utenfor sin egen organisasjon. Det innebærer en større grad av systemendring og at kommunen klarer å tenke annerledes. Mens det eksisterer mye erfaring og kunnskap om tiltak på nivå 1 (endringer innen eksisterende system), vil tiltak på nivå 2 kreve mer omfattende prosesser og behov for sammensatt kompetanse (Wang et al., 2018). Dermed blir behovet for samarbeid med andre aktører avgjørende for å lykkes her. Det er tydelig at kommunen anerkjenner betydningen av slikt samarbeid, og en informant uttrykker blant annet at de jobbet for lite med næringslivet i planarbeidet til klimaplanen (S1). De ønsker seg flere gode ideer fra det lokale næringslivet, og anser det som viktig for å drive frem omstillingsprosessen. Tiltak nr.8 hvor kommunen ønsker å etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift og utarbeide tiltaksplan for landbruk er et eksempel på det (Sunnfjord kommune, 2019a). Tiltakets beskrivelse viser at kommunen ønsker å samarbeide både med næringslivet, faglag, fylkeskommunen, Fylkesmannen og Mo og Øyrane videregående skole.

Kapittel 4.1 viste at klimatilpasning ikke har et like stort fokus som utslippsreduksjon i klimaomstillingsprosessen. Ettersom tiltakene viste seg i stor grad å reflektere nivå 1, og til en vissgrad nivå 2, med enkle tiltak for kartlegging, er det tydelig at rollen som samfunnsaktør i større grad sikres gjennom tiltak for utslippsreduksjon. Enkelte av tiltakene på nivå 2 er tiltak som beskriver samarbeid med eksterne aktører, men kommunen ser ut til å i større grad bruke samfunnsaktørrollen når det kommer til utslippsreduksjon.

4.3 Verdier og verdensbilder i klimaarbeidet

Ut ifra den verdimeslige sfæren undersøkes kollektive verdier og verdensbilder som kan brukes til å rettferdiggjøre klimatiltak og handlinger (O'Brien, 2018). Diskurser og paradigmer oppstår fra den verdimeslige sfæren og påvirker hvordan vi ser utfordringer, hvilke spørsmål vi stiller og ikke stiller og løsningene som prioriteres og anses som mulige og aktuelle i de to overnevnte sfærene (O'Brien & Sygna, 2013). Ulike klima- og miljødiskurser reflekterer ulike måter å se verden, ulike forståelser av relasjonen mellom menneske og natur, og ulike måter å forestille seg fremtiden (Leichenko & O'Brien, 2019). Ved å undersøke diskursene knyttet til arbeidet med klimaomstilling, tydeliggjøres dermed hvordan verdier og verdensbilder gir rom for klimaomstilling.

4.3.1 Diskurser identifisert i klimaplan og intervju

I Sunnfjord kommunes klimaplan er det mulig å identifisere elementer av flere diskurser, og dermed ulike bakgrunner for løsningene på utfordringene som følge av klimaendringer. Tiltakene i handlingsprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a) og plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019b) til klimaplanen reflekterer i mer eller mindre grad både en biofysisk og en kritisk diskurs, men i liten grad en integrerende diskurs. En biofysisk diskurs er tydelig allerede i forordet til kunnskaps- og plandelen:

«Klimaomstilling er den heilskaplege samfunnsendringa vi treng for å kunne skape eit samfunn med lågare utslepp, og der vi er budde på dei klimatiske endringane som kjem. Dette er ikkje berre det offentlege sitt ansvar. Kvar og ein må bidra dersom vi skal nå måla om eit nullutsleppssamfunn. Klimaomstilling handlar om sikring mot ras, klimavennleg landbruk, kortreist mat, kjøtfri mat, sirkulær økonomi, gjenbruk, sykkelveg, elbil, elsykkel, hybridbåt og mykje, mykje meir.» (Sunnfjord kommune, 2019b, s.2)

Sitatet viser blant annet en slik diskurs ved at hver og en har et ansvar for å endre aktiviteter fordi de utfordrer naturens tålegrense. Ved å referere til hver og en, viser kommunen at dette er et felles ansvar for alle, både for kommunen, men også en individuell atferdsendring, noe som er fundamentalt i en slik diskurs. Her vektlegges flere myndighetsnivåer, næringsliv, forskere og innbyggere som alle må bidra til et felles mål om bærekraftig utvikling gjennom individuell handling.

Tiltakene i handlingsprogrammet reflekterer også i stor grad en biofysisk diskurs. Dette er tydelig gjennom tiltak for å minimere skadelig atferd, for teknologisk effektivisering og for atferdsendringer for utslippsreduksjon, men også tiltakene for fysiske klimatilpasninger i kommunen. Når det kommer til planlegging i møte med klimaendringer i den biofysiske diskursen, hevder Leichenko & O'Brien (2019) at løsninger ofte være knyttet til regulering av klimagassutslipp, retningslinjer for å minimere

risiko og utvikling av klimagassregnskap for å telle og overvåke utslipp. Flere av tiltakene i handlingsprogrammet til kommunen går på nettopp dette. Eksempler på dette er tiltakene for å øke bruk av solenergi, sette av stillingsressurser som arbeider med energieffektivisering av bygg, øke ladepunkter for elbil, kartlegge og klimatilpasse veinett, vann og avløp, kritiske punkt i elver, og øke antall miljøsertifiserte bygg og bedrifter, samt å utarbeide årlig klimaregnskap. Samtidig utgjør mange av tiltakene, som vist i kapitlet om kommunens praktiske løsninger for klimaomstilling, teknologiske responser for utslippsreduksjon. Implisitt i dette ligger en oppfatning om at økonomisk utvikling og miljøvern og bærekraft er kompatibel med hverandre, og mulig å oppnå sammen (Dryzek, 2013). Dette er også tydelig i plan- og kunnskapsdelen:

«Dei globale klima- og miljøutfordringane krev omstilling til eit samfunn der vekst og utvikling skjer innanfor naturen sine tolegrenser. Vi må gå over til produkt og tenester som gir betydeleg færre negative konsekvensar for klima og miljø enn i dag. Samfunnet må gjennom eit grønt skifte.» (Sunnfjord kommune, 2019, s.8)

Ut i fra sitatet, og tiltakene blir dermed verdier om økologisk modernisering tydelig. Ved en slik diskurs ønsker en å forene økonomiske, miljøvennlige og samfunnsutviklingsmål innen en kapitalistisk organisering av produksjon og konsum (Xue et al., 2016). Disse løsningene velges som en reaksjon på miljøproblemer, hvor hensikten for eksempel er å få ned skadelige klimagassutslipp og bidra til bærekraftig ressursbruk gjennom løsninger for å minske påvirkningene av disse handlingene. Tanken er her at den kapitalistiske politiske økonomien må omstruktureres langs en mer bærekraftig linje, slik at økonomisk vekst og økologiske og bærekraftige løsninger kan fortsette hånd i hånd. Ifølge Haarstad & Rusten (2018) vil dette i praksis innebære en «forbedring» eller tilpasning av dagens samfunn, i stedet for radikale endringer av det eksisterende samfunnet. I intervju (S1) og spørsmål om det var noen av tiltakene kommunen anså som viktigere enn andre, ble det sagt:

«Ja, vi skulle egentlig lage en sånn 10 på topp liste over tiltakene, men så synes vi underveis at det ble litt feil fordi vi hadde jo ikke begynt å regne på effekten av forskjellige tiltak. Og så hadde vi lyst til å lage et klimabudsjett og et klimaregnskap først, og da se på først hvilke tiltak som var lettest å få til og som kostet minst og de med størst effekt i forhold til karbonutslipp.» (S1)

Sitatet viser at kommunen er opptatt av hvilke tiltak som kan ha størst mulig effekt når det kommer til utslippsreduksjon, og at dette er de tiltakene som er viktigst i omstillingsprosessen. Dette viser også en biofysisk diskurs fordi løsninger her ofte knyttes til regulering av utslipp. Det kan også gi en indikasjon på at kommunen i hovedsak tilnærmer seg klimaendringer som en teknisk utfordring, hvor problemer adresseres gjennom mer kunnskap, innovasjon og bedre forvaltning (O'Brien, 2018).

Dette er den tilnærmingen som i størst grad er anvendt for å nå 1,5°C målet og trekker ofte på verdier funnet i prinsippet om økologisk modernisering som nevnt over.

I den biofysiske diskursen settes det ikke spørsmålstegn ved hvordan økonomiske, politiske og kulturelle prosesser former drivere, innvirkninger eller responser på klimaendringer, noe som er fokus for den kritiske diskursen (Leichenko og O'Brien, 2019). Det betyr ikke at Sunnfjord kommune ikke også kan ha elementer av en slik kritisk diskurs i sitt klimaarbeid. I klimaplanen er det ikke identifisert noen kritikk mot det kapitalistiske økonomiske systemet som opphav til klimaendringer, men den viser likevel tegn til kritikk mot samfunnets strukturer og systemer. For eksempel kommer det frem fra handlingsprogrammet at kommunen ønsker å redusere transportbehovet gjennom endring i arealplanlegging og digitale løsninger, greie ut muligheter for å styrke lokale verdikjeder for mindre transport, og etablere ordninger som fører til mindre forbruk, økt gjenbruk og mer sortering av avfall. På den måten ønsker de å ta tak i kilden til problemet med forurensing fra transportmønsteret og forbruksmønsteret til innbyggerne. Her er det ikke snakk om hvordan hver og en av innbyggerne og ulike myndighetsnivåer kan bidra, men hvordan man gjennom bred deltakelse og samarbeid kan sikre endringer av systemene som fører til og er roten til ødeleggende og urettferdige praksiser av klimagassutslipp og ikke-bærekraftig ressursbruk. Mens fokuset i den biofysiske diskursen ligger mer i individuell handling, viser kommunen også at det er viktig med en bred kollektiv deltakelse, noe som er viktig for omstilling i kritiske miljødiskurser gjennom tiltakene som går på økt samarbeid med eksempelvis næringslivet. Fokuset ligger dermed mer på endring av sosiale systemer, enn på økonomiske.

Mens det i klimaplanen ikke er identifisert noen form for kritikk mot økonomiske systemer som drivere av klimaendringer, kom dette frem i intervju. Kommunen har nå startet et prosjekt for sirkulærøkonomi, noe som ikke kommer frem av klimaplanen. Dette prosjektet kan reflektere et tiltaksnivå på nivå 3 ettersom det er snakk om systemendring. I intervju (S5) kritiseres også 'bruk og kast' kulturen. Informanten uttrykker et samfunnsbehov for å endre holdninger til hvordan ressurser utnyttes samt forventninger til kvalitet. Dette kan reflektere en integrerende diskurs ettersom informanten ønsker å endre verdier knyttet til forbruk. I denne diskursen ligger løsningene på klimaendring i det å utfordre antakelser, regler, normer, institusjoner og politikk som støtter ikke-bærekraftige praksiser og ressursbruk (Leichenko & O'Brien, 2019). Samtidig mener også informanten at kommunen må legge systemer som muliggjør forbedrede forbruksmønstre, noe som trekker fokuset tilbake til den biofysiske diskursen. Dermed er det tydelig at behovet er en endring innad i det økonomiske systemet i stedet som vist over.

I plan- og kunnskapsdelen (2019b, s.7), i kapittelet om «sentrale begreper», viser kommunens definisjon av klimaomstilling også tegn til en integrerende diskurs: «For å klimaomstille samfunnet må vi tenke nytt i måten vi lever på, og vi må relativt raskt sette inn omfattende tiltak som kan endre samfunnet på systemnivå». Her viser planen av klimaomstilling må inneholde en endring i levemåte. Dette kan indikere en utfordring av antakelser, regler, normer, institusjoner og politikk som støtter ikke-bærekraftige praksiser og ressursbruk (Leichenko & O'Brien, 2019). Samtidig betyr ikke dette betyr nødvendigvis at verdier og verdensbilder knyttet til menneske-natur forhold er fokus for transformasjon, noe som er sentralt for den integrerende diskursen. I handlingsprogrammet (2019a) viser integrering av flere perspektiver og tverrfaglig samarbeid gjennom tiltak for etablering av møteplass for klimaoptimal landbruksdrift og klimagruppe i kommunen også element av en integrerende diskurs. Men heller ikke her ser motivasjonen ut til å være en endring av verdier og verdensbilder, være preget av et ønske om å omstille menneske-miljø forhold eller utfordre tanker om menneskers plass i verden.

Det er tydelig at kommunen ønsker å ha en transformativ tilnærming til klimaarbeidet, men bare sporadiske innslag av en integrerende diskurs kommer frem også fra intervju. De ønsker å omstille kommunen som organisasjon og lokalsamfunnet ved å endre fysiske omgivelser, holdninger og sosiale og politiske system, men et fokus på endringer i menneske-natur forhold eller antagelser og verdensbilder uteblir. Det handler i stor grad om hvordan vi på en best mulig bærekraftig måte utnytter naturens ressurser og skaper endringer innen dagens systemer. Dermed kan dette gi en indikasjon på at kommunen ser utfordringene knyttet til klimaomstilling som mer teknisk enn adaptiv.

4.3.2 Diskurser muliggjør handling

Den verdimeslige sfæren kan via diskursanalyse gi svar på hvilke verdier og verdensbilder som ligger bak tolkningen av klimaomstilling som prosess, og videre hvilke prioriteringer det fører til i den politiske og praktiske sfæren. Basert på diskursanalyse av klimaplan og intervju blir det tydelig at en biofysisk klima- og miljødiskurs dominerer Sunnfjord kommunes forståelse av klimaomstilling, men med flere innslag av den kritiske diskursen. Den biofysiske diskursen viser at å endre aktiviteter som går på bekostning av jordens tålegrenser er avgjørende i klimaarbeidet, mens den kritiske diskursen viser kommunen også ønsker å endre systemer og prosesser som driver frem klimaendringer og ikke-bærekraftige praksiser (Leichenko & O'Brien, 2019). Elementer av den integrerende diskursen kommer til syne sporadisk, men noe overfladisk og uten røtter i en dypere oppfatning av grunnleggende enheter og naturlige forhold som i den integrerende diskursen. Hvordan Sunnfjord kommune hankses med klimaendringer avhenger i stor grad av balansen mellom disse diskursene,

fordi måten problemer knyttet til klimaendringer tolkes, har virkning på handlinger og løsninger som identifiseres og prioriteres (Dryzek, 2013).

Ettersom diskurser i praksis påvirker hvordan man tilnærmer seg klimaendringer, kan et ensidig fokus på et biofysisk miljøproblem føre til tiltak som favoriserer tiltak for utslippsreduksjon, og mindre på tiltak som fører til omstilling på systemnivå (Leichenko & O'Brien, 2019). Motivasjonen er her i hovedsak å endre praksiser som er ikke-bærekraftig og tilpasse kommunen til de nåværende og fremtidige klimaendringene som en følge av ødeleggende menneskelig aktivitet. Kommunens ønske om at økonomien må omorganiseres langs en mer bærekraftig linje, er tydelig ut ifra prinsippet om økologisk modernisering, og viser at kommunen også ønsker å endre enkelte systemer og strukturer forbundet med slike ikke-bærekraftige praksiser. En slik diskurs kan føre til at teknologiske skadebegrensende løsninger favoriseres og prioriteres, ettersom dette ofte er tiltak på nivå 1 og 2, som vil si at de er enklere å sette i verk. Kommunen viser at endringer på systemnivå er ønskelig, med omstilling av økonomiske, politiske og kulturelle prosesser. I praksis vil tiltakene for økonomiske systemendringer bare reflektere en justering, dersom det ikke forekommer en reduksjon i forbruk, men endring i måten å forbruke i en mer bærekraftig retning. Mens diskursen knyttet til økologisk modernisering har lavutslippssamfunnet som mål ved å bevare og *justere* eksisterende samfunnsstrukturer, presenterer prinsippet om nedvekst et mer transformativt mål med mer enn justeringer for å nå målet om et lavutslippssamfunn. Sistnevnte vil være viktig dersom målene i Prisavtalen skal nås (Xue et al., 2017).

4.4 Implikasjoner av kommunens tolkning

Innledningsvis i diskusjonen ble det sagt at det å introdusere og adoptere begrepet «klimaomstilling» ikke nødvendigvis var det som var utslagsgivende for kommunens klimaarbeid. Dermed er det naturlig å stille spørsmålsteget ved om klimaarbeidet til Sunnfjord kommune kan bidra til klimaomstilling og representere et skifte i kommunalt klimaarbeid. Men også om dette kan føre til mer enn lineære trinnvise endringer og «business as usual». Det blir også naturlig å se hva som er viktig for Sunnfjord kommune og andre norske kommuner fremover i deres arbeid med klima.

4.4.1 Et skifte i kommunalt klimaarbeid?

Sunnfjord kommune viser gjennom sin klimaplan en indikasjon på at deres klimaarbeid kan bidra til klimaomstilling, ettersom de har tiltak som går over alle 3 nivåer. Mens tiltakene på nivå 1 kun viser en effektivisering av kjente løsninger og begrenser mulighet for utslippsreduksjon til 20-30 prosent, har kommunen flere tiltak for utslippsreduksjon som reflekterer nivå 2, og viser dermed en utvikling i måten å gjennomføre oppgaver relatert til klima (Wang et al., 2018). Dette kan gi en moderat

systemendring, representerer endringer innen eksisterende strukturer med effektivisering gjennom kjente, relativt enkle tiltak, og innebærer begrenset grad av innovasjon. Disse tiltakene er ifølge Wang et al. (2018), derimot høyst sannsynlig ikke nok for å komme ned på et tilstrekkelig lavt utslippsnivå i 2030, slik at målet om nullutslippssamfunnet skal kunne realiseres i 2050. På samme måte reflekterer flere av tiltakene for klimatilpasning nivå 1 ved at det her handler om kartlegging av risiko og sårbarhet, samt med et fokus på konvensjonelle «grå» løsninger for håndtering av økt nedbør.

Ved at kommunen nå tar på seg rollen som samfunnsaktør blir også tiltak for omstilling på nivå 3 mulig. Gjennom tiltakene på nivå 3, viser kommunen spesielt at de tar på seg rollen som samfunnsaktør for å igangsette prosesser i lokalsamfunnet som bidrar til omstillingsprosessen gjennom tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid og samarbeid med lokale aktører, men også ved at de retter tiltak mot både produksjonsbaserte og forbruksbaserte klimagassutslipp. Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning (2018) pålegger ikke kommuner å ta tak i de indirekte utslippene fra en forbrukstilnærming til utslippsberegning, viser dermed at kommunen strekker seg lenger enn det som kreves av dem. De indirekte utslippene er heller ikke med i Miljødirektoratets kommunefordelte utslippstall, noe som gjør at reduksjon av disse utslippene ikke vil være synlige endringer. Disse forbruksbaserte utslippene fra husholdningers forbruk har tidligere fått for lite oppmerksomhet når det kommer til klimatiltak og klimapolitikk (Dubois et al., 2019). På denne måten har kommunen utvidet handlingsrommet sitt i klimaarbeidet. En utviding av rollen som samfunnsaktør setter dermed premisser for omstillingsarbeidet på en måte som gjør at endringer ikke bare skjer innen kommunen som organisasjon, men at de får en bredere påvirkning i befolkningen.

Selv om tiltakene på nivå 3 er tiltak som tar lenger tid å gjennomføre, er det viktig at kommunen arbeider med strategier for disse parallelt med de andre nivåene for å motvirke «lock-in»-mekanismer som vil hindre fremtidig suksess med disse tiltakene (Wang et al., 2018). Dersom kommunen bare fokuserer på de kjente tiltakene på nivå 1 som kommunen relativt enkelt kan realisere, kan det bety at det bli vanskeligere i seinere tid å realisere tiltakene på nivå 2 og 3. For eksempel kan et ensidig fokus på tilrettelegging for overgang til elbiler, føre til at det seinere blir vanskelig å få til mer radikale omstillinger som tiltak nr.5: å redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging og økt bruk av digitale løsninger. Slike mekanismer kan i stedet føre til økt forbruk ved at eksempelvis elbiler og tilrettelegging for elbiler blir bedre og fører til økt bilkjøring.

4.4.2 Utslippsreduksjon i sentrum

Det at kommunen har tiltak for utslippsreduksjon på alle tre nivåer kan gi en indikasjon på at kommunens klimatiltak kan bidra til en samfunnsendring i retning av klimaomstilling utenom «business as usual». Klimaplanen viser derimot ikke at klimatilpasning har en like høy prioritering som utslippsreduksjon, ved at det både er færre tiltak for klimatilpasning, men også at ingen av tiltakene kan reflektere nivå 3 og dermed være integrert i all planlegging. Selv om plan- og kunnskapsgrunnlaget (2019b) nevner at det trengs en utvikling av løsninger for klimatilpasning, viser ikke planprogrammet at noen av tiltakene tar for seg en slik utvikling:

«Den tradisjonelle tilnærminga til klimaendringar har vore å satse på teknologiske tiltak for reduksjon av klimagassutslepp og klimatilpassing. Klimatilpassing omfattar tiltak som blir sette i verk for å tilpasse samfunnet til dagens og framtidens klimaendringar.» (Sunnfjord kommune, s.7).

Videre viser plan- og kunnskapsgrunnlaget at (2019b):

«For å sikre at ein når dei nasjonale måla for naturmangfald, er tilpassing og tiltak heilt nødvendig. Samtidig kan natur og naturbaserte løysingar bidra til å dempe verknadene av klimaendringane i andre delar av samfunnet.» (Sunnfjord kommune, 2019b, s.27)

Sitatene gir både en indikasjon på at kommunen ønsker nye løsninger for klimatilpasning og tendenser til en proaktiv strategi, uten at dette kommer frem av handlingsprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a). Proaktive strategier vil kreve økende samarbeid mellom sektorer, nivåer og institusjoner for å utvikle nye løsninger for klimatilpasning, for å finne fremtidsrettede løsninger på klimautfordringer. I stedet viser plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019b) (som vist i kapittel 4.1.1) at målet blant annet er at gamle rør skal byttes ut, noe som i stedet kan reflektere praksiser som opprettholder «business as usual» og en reaktiv strategi for klimatilpasning basert på «grå» løsninger (Orderud & Naustdalslid, 2020). Ingen klimatilpasningstiltak er heller direkte rettet mot beskyttelse av biodiversitet og å forhindre skade på økosystem.

Selv om klimatilpasning og utslippsreduksjon ofte nevnes i sammenheng, viser heller ikke kommunen i klimaplanen hvordan utslippsreduksjon og klimatilpasning henger sammen, noe som kan motvirke eller begrense effekten av omstillingsarbeidet. Dette kan føre til «rebound»-effekter hvor tiltak for utslippsreduksjon øker sårbarhet for klimaendringer eller tiltak for klimatilpasning øker utslipp av klimagasser. Aall et al., (2016) kaller dette for «inter rebound effect». Wang et al. (2018) påpeker også at dersom kommuner ikke ser disse to i sammenheng, kan de gå glipp av viktige synergieffekter.

Tiltak for utslippsreduksjon kan eksempelvis bidra til å realisere klimatilpasning ved å benytte tiltak i fortetting og områdeutvikling som samtidig reduserer mengden overvann gjennom blå-grønne løsninger (vinn-vinn-tiltak) (Wang et al., 2018). Ved å gjennom planprosessen sikre et minimum av blå-grønt volum, kan en også sikre et fokus på biologisk mangfold i tillegg til overvannshåndtering. For å oppnå slike effekter ville det ikke bare vært nødvendig å se de to agendaene i sammenheng på en integrert måte, men det ville også vært avgjørende for kommunen å inkludere klimatilpasning i all planlegging.

4.4.3 Mulighet for en dypere endring

Når det kommer til endringer i den verdimeslige sfæren er det viktig at omstilling implementeres både i den praktiske og den politiske sfæren. Dersom den bare implementeres i den praktiske sfæren er det fare for at subjektiv endring omgjøres til objekter for endring ved å pålegge spesielle verdier og verdensbilder på innbyggerne (O'Brien, 2018). Det er ikke bare de praktiske endringene som må til, men en omstilling av systemer og strukturer også i den politiske sfæren. Det vil si at dersom Sunnfjord kommune fokuserer for mye på atferdsendring i den praktiske sfæren, uten å gjøre tiltak for endringer i politiske sfæren, kan det føre til at innbyggere blir 'objekter som kan endres' og redusert til deres karbonavtrykk (O'Brien, 2018). Ved at kommunen eksempelvis i større grad tar på seg rollen som samfunnsaktør og fasiliterer for endringsprosesser i lokalmiljøet og bygger nettverk, kan kommunen tilrettelegge for slik systemendring, og gjøre innbyggerne til aktører som kan bidra til omstilling. Kommunen viser at de ønsker å inkludere innbyggerne i denne prosessen gjennom flere av tiltakene på nivå 3. For eksempel ved å stimulere til innovasjonsprosjekter. Ved å ta en transformativ inngang til generering av kunnskap blir samarbeid viktig og dette reflekteres i kommunens rolle som samfunnsaktør. Uten endringer i den politiske sfæren vil ikke omstilling med den nødvendige hastigheten og skalaen for utfordringene av klimaendringene finne sted (O'Brien, 2018).

Mange hevder at klimaomstilling vil kreve en endring av dominante ontologier av klimaendring og dominante kulturelle paradigmer, inkludert verdier og verdenssyn (O'Brien, 2012). Da vil det være nødvendig å se på våre referanserammer som er «tatt for gitt». Selv om kommunen ønsker å få til tiltak for kommunikasjon og informasjon om klima- og miljø ut til lokalmiljøet, reflekterer dette ikke en integrerende diskurs. Det er ikke tydelig at kommunen ønsker å endre verdier og verdenssyn for å få til en dypere omstilling. Et fokus på verdier og verdensbilder er viktig fordi endringer i antakelser, verdier og verdensbilder kan påvirke hvilke tiltak som er mulig i den praktiske sfæren (O'Brien & Sygna, 2013). Ved å «se på» og ikke gjennom ens egne antakelser og det som er kulturelt og sosialt gitt, kan en bli mer åpen for løsninger og perspektiver som ligger utenfor det en selv anser som

mulig. Dette kan være utfordrende for en kommune å få til, men det kan bli mulig gjennom informasjon, kunnskapsdeling og transformativ læring (O'Brien, 2012). Transformativ læring innebærer at man klarer å kritisk observere egne og andres antakelser, som igjen kan øke kapasiteten for kritisk refleksjon og åpenhet for nye ideer, perspektiver og verdensbilder. En slik tilnærming vil i mindre grad gjøre innbyggerne til «objekter» som skal endres gjennom tiltak for atferdsendring og «nudging», det å bevisst styre innbyggerne til bestemte valg (O'Brien og Sygna, 2013). I stedet kan innbyggerne bli aktive deltakere i omstillingsprosessen, noe som er i tråd med etiske argumenter hvor de mest legitime omstillingene innen den personlige sfæren bør komme gjennom utdanning og frivillige endringer (O'Brien & Sygna, 2013). Forestillingen om at mennesker kan være aktive endringsaktører er derimot på ingen måte allment akseptert, men kan stå i direkte kontrast til mange verdensbilder (O'Brien, 2012). Tanken om at mennesker da kan påvirke fremtiden på jorden kan derfor ses som en adaptiv utfordring hvor verdier og verdensbilder må settes spørsmålsteget ved. En slik måte å se problemer på ville anerkjent betydningen av tankesett, antakelser, verdiene og verdensbildene som påvirker hvordan vi ser, oppfatter og tilnærmer oss problemer og løsninger (O'Brien, 2018).

Det viser seg også at klimaarbeidet til kommunen i hovedsak reflekterer en biofysisk diskurs. Den biofysiske diskursen blir blant annet tydelig gjennom tiltak som bygger på prinsippet om økologisk modernisering. I denne diskursen møtes klimaendringer gjennom responser som politiske virkemidler, teknologier og atferdsendring for å redusere klimagassutslippene og støtte tilpasning innenfor en hegemonisk neoliberal økonomi (Leichenko og O'Brien, 2019). Dette kan gi en indikasjon på at kommunen i hovedsak ser klimautfordringer som tekniske problemer, i stedet for adaptive problemer. Et ensidig fokus på løsninger innen en teknisk utviklingsvei kan bidra til «lock-in»-mekanismer som diskutert ovenfor, og vil i større grad føre til forbedring» eller tilpasning av dagens samfunn, heller enn radikale endringer av det eksisterende (Haarstad & Rusten, 2018). Dermed vil mange mene at en slik tolkning av klimaomstilling ikke kvalifiserer til en transformativ prosess, men heller som trinnvis endring (Feola, 2015).

Dette har blant annet ført til en kritikk mot prinsippet om økologisk modernisering og grønn vekst, gjennom prinsippet om nedvekst (degrowth). Xue et al., (2017) påpeker at effektivisering innen et samfunn dominert av vekst-ideologien, trolig vil føre til økt forbruk og produksjon, og dermed balansere ut gevinsten av økt effektivitet. Mange hevder derfor at nøkkelen til bærekraft og redusert miljøpåvirkning innenfor jordens tålegrenser er å redusere den totale økonomiske produksjonen (Xue et al., 2017). En slik tilnærming kan vise både en kritisk og en integrerende diskurs, etter som det her argumenteres for en endring av forholdet mellom mennesker og natur med et natur-sentret

verdensbilde. I den integrerende diskursen anses ikke trinnvise løsninger som tilstrekkelig fordi disse kan forverre eller skape nye problemer. I stedet viser Sunnfjord kommune verdenbilder som er rettet mer mot utvikling og vekst, hvor problemer adresseres gjennom mer kunnskap, innovasjon og bedre forvaltning (O'Brien, 2018).

5 Konklusjon

Sunnfjord kommunes tolkning er her sett gjennom en integrerende linse på klimaomstilling som fremhever at klimaomstilling er en svært omfattende prosess som innebærer endringer over de praktiske, politiske og personlige sfærene. Den praktiske, politiske og verdimessige sfæren har gitt både en bred og en dyptgående forståelse av Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling, med både objektive og subjektive dimensjoner av prosessen (O'Brien, 2018).

Ettersom det fortsatt er usikkerhet knyttet til hva klimaomstilling bør innebære, fordi det lokale nivået anerkjennes som viktig i omstillingsprosessen og fordi Sunnfjord kommune er alene om å ha vedtatt en plan for klimaomstilling, har denne oppgaven undersøkt hvordan Sunnfjord kommune tolker nettopp en slik prosess og hvilke implikasjoner denne tolkningen har for deres klimaarbeid. At kommunen nå tar i bruk dette begrepet gir ingen garanti for en radikal samfunnsendring, ettersom begrepet blant annet har en høy grad av konseptuell elastisitet (Feola, 2015). Denne studien viser at Sunnfjord kommunes tolkning av klimaomstilling kan ha potensiale til å representere et skifte i kommunalt klimaarbeid til fordel for klimaomstilling. Det er derimot også tydelig at kommunen har potensiale til å både utvide sitt handlingsrom, samt å gjøre tilnærmingen sin mer integrerende både i form av å inkludere alle de tre dimensjonene av omstilling, men også ved en mer integrerende tilnærming til både utslippsreduksjon og klimatilpasning.

5.1 Praktiske tiltak på tre nivåer

Den praktiske sfæren viser bredden av tiltak som skal bidra til klimaomstilling og er her undersøkt via tre nivåer av klimatiltak. Tiltakene for utslippsreduksjon i handlingsprogrammet til kommunens klimaplan reflekterer alle de tre tiltaksnivåene beskrevet av Wang et al. (2018), og kan dermed gi en indikasjon på at kommunens klimatiltak kan bidra til klimaomstilling. Kommunen ønsker blant annet å bruke eksisterende løsninger og teknologier for overgang til fornybar energi, øke tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid for å utvikle nye løsninger, og å stimulere til grønne innovasjonsprosjekt og endrede vaner blant innbyggerne til fordel for en mer bærekraftig livsstil.

Denne studiens fokus på omstilling til lavutslippssamfunnet med mindre fokus på klimatilpasning, reflekterer Sunnfjord kommunes tolkning av prosessen. Denne studien gir en indikasjon på at Sunnfjord kommune tolker klimaomstilling som en prosess hvor utslippsreduksjon har høyest prioritet, ettersom kommunen har flest tiltak for klimatilpasning på nivå 1 og noen få på nivå 2. Det trenger ikke bety at utslippsreduksjon er viktigere i seg selv, men at i forbindelse med arbeidet for klimaomstilling har utslippsreduksjon mest fokus. Det viser seg også at selv om disse tiltakene for

klimatilpasning og utslippsreduksjon nevnes i sammenheng, beskrives ikke sammenhengen mellom de to. Dette kan blant annet føre til at tiltak for utslippsreduksjon øker sårbarhet for klimaendringer og tiltak for klimatilpasning øker utslipp av klimagasser (Aall et al., 2016).

Ved å se klimatiltak ut ifra tiltaksnivåene til Wang et al. (2018) kan det bidra til å tydeliggjøre ambisjonsnivået i norske kommuners klimaarbeid, men det kan også tydeliggjøre for kommunene selv, hvordan de kan få til en samfunnsendring som muliggjør klimaomstilling.

Samfunnsendring er en helhetlig prosess som kan anses å starte på nivå 1, men det er spesielt tiltakene på nivå 3 som blir avgjørende for om en helhetlig omstilling skal bli mulig. Tiltakene på nivå 3 er avgjørende både for å muliggjøre omstilling, men også for å opprettholde prosessen (Wang et al., 2018). Denne oppgaven viser også at det å systematisere klimatiltak ut ifra Wang et al., (2018) sine 3 tiltaksnivåer kan være fruktbart for å forstå helheten i omstillingsprosessen. Det kan bidra til å tydeliggjøre både hvordan norske kommuner bør arbeide for klimaomstilling på en strukturert måte, men også tydeliggjøre for kommunene selv om deres klimatiltak faktisk skal kunne føre med seg en radikal samfunnsendring i retning klimaomstilling.

5.2 Sunnfjord kommune som samfunnsaktør

Disse praktiske tiltakene for klimaomstilling henger sammen med systemer og strukturer i den politiske sfæren som går dypere i hvorfor de praktiske tiltakene blir mulig. Mange viktige tiltak for klimaomstilling krever at kommunen tar på seg en rolle som samfunnsaktør i større grad enn det statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging pålegger norske kommuner. Kommunen viser at de anerkjenner rollen som samfunnsaktør gjennom klimatiltak som kan føre til endringer både innad i egen organisasjon og blant innbyggerne i lokalsamfunnet. Dette er tydelig ved at kommunen blant annet ønsker å legge gjeldende miljøstandarder til grunn for offentlige innkjøp samt en tverrfaglig ressursgruppe knyttet til dette, øke bruken av solenergi i offentlige bygg og utarbeide årlig klimaregnskap for å ta ansvar for sine klimagassutslipp og være et bra forbilde. Sistnevnte fremheves som et verktøy for institusjonalisering, noe som vil være avgjørende for å opprettholde arbeidet.

Det er spesielt tiltakene hvor kommunen ønsker å bidra til å igangsette og støtte opp under prosesser i lokalsamfunnet at rollen som samfunnsaktør blir tydelig og kommunen blir en fasilitator for endring. Tiltak som å redusere transportbehov gjennom god arealplanlegging, etablere møteplass for klimaoptimal landbruksdrift, etablere ordninger som fører til mindre forbruk og økt gjenbruk og å greie ut muligheter for å styrke lokale verdikjeder er eksempler på dette. At denne rollen anerkjennes som en naturlig rolle er essensielt for at tiltakene i den praktiske sfæren skal anses som

mulig og prioriteres. Det skaper forhold som muliggjør omstilling. Samtidig gir kommunen også uttrykk for at det som er vanskelig er nettopp å påvirke innbyggernes vaner og atferdsmønster.

Klimaplanen sikrer også at kommunen tar på seg rollen som samfunnsaktør ved å gripe tak i forbruksbaserte utslipp i tillegg til produksjonsbaserte utslipp. De ønsker å ta tak i forbruksbaserte utslipp både innad i kommunen og i lokalsamfunnet. Dette fremhever rollen som samfunnsaktør ettersom de forbruksbaserte utslippene også deker indirekte utslipp som ikke er begrenset til kommunens geografiske område (Westskog et al., 2018). De indirekte utslippene er utslipp som kommunen ikke er pålagt å ta stilling til og som ikke er med i Miljødirektoratets kommunefordelte utslippstall, men som klimaplanen likevel legger opp til (Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning, 2018). Lite oppmerksomhet har blitt gitt til husholdninger gjennom klimatiltak og klimapolitikk, og viser Sunnfjord kommune tegn til å et skifte i lokalt klimaarbeid. Ved å ta på seg denne utvidede rollen som samfunnsaktør utvider kommunen også handlingsrommet sitt og dermed sitt mulige bidrag til klimaomstilling (Westskog et al., 2018).

5.3 Et teknisk problem

I Sunnfjord kommunes klimaplan er det mulig å identifisere elementer av flere diskurser, og dermed ulike bakgrunner for løsningene på utfordringene som følge av klimaendringer. Tiltakene i handlingsprogrammet (Sunnfjord kommune, 2019a) og plan- og kunnskapsdelen (Sunnfjord kommune, 2019b) til klimaplanen reflekterer i mer eller mindre grad både en biofysisk og en kritisk diskurs, men i liten grad en integrerende diskurs. Det har vist at verdier og verdensbilder i kommunens klimaarbeid i stor grad gjør klimaendringer til et teknisk problem, i stedet for adaptive problemer. Dermed blir det også tydelig at kommunen blant annet ønsker å endre atferd som kan føre til utslippsreduksjon, men ikke verdier og verdensbilder som ligger bak atferden. Dette kan henge sammen med antakelser om at mennesker kan være aktive endringsaktører, noe som ikke nødvendigvis er allment akseptert, men kan stå i direkte kontrast til mange verdensbilder.

Det er ikke snakk om å endre dominante ontologier av klimaendring i Sunnfjord kommunes forståelse av klimaomstilling. Utfordringene er ikke knyttet til å endre antakelser, verdier og verdensbilder, og dermed vil heller ikke slike tiltak prioriteres. Løsningene på klimaproblemene og for klimaomstilling springer heller i stor grad ut ifra en biofysisk, og i mindre grad en kritisk diskurs. Her ønsker de å endre innbyggernes atferd til mer bærekraftige praksiser i form av det å gå og sykle mer og ta mer kollektivtransport, samt gjennom forbruk, men ikke gjennom verdier og verdensbilder. Den biofysiske diskursen blir blant annet tydelig gjennom tiltak som bygger på prinsippet om økologisk modernisering. I denne diskursen møtes klimaendringer gjennom responser som politiske

virkemidler, teknologier og atferdsendring for å redusere klimagassutslippene og støtte tilpasning innenfor en hegemonisk neoliberal økonomi (Leichenko og O'Brien, 2019). Dette kan gi en indikasjon på at kommunen i hovedsak ser klimautfordringer som tekniske problemer, noe mange vil mene ikke kvalifiserer til en transformativ prosess, men heller som trinnvis endring dersom den ikke suppleres (Feola, 2015).

Selv om kommunen har laget en temaplan med disse tiltakene, betyr ikke det dermed at alle tiltakene kommer til å bli fullt opp ettersom slike klimaplaner ikke er juridisk bindende eller at det følger sanksjoner. Derfor blir det spennende å følge med på kommende revidering av klimaplan, men også hvordan klima- og miljøhensyn og klimaomstillingsarbeidet inkluderes i samfunnsdelen til kommuneplanen som det nå arbeides med og påfølgende arbeid med arealdelen.

6 Referanser

- Amundsen, H., Berglund, F. & Westskog, H. (2010). Overcoming Barriers to Climate Change Adaptation—A Question of Multilevel Governance? *Environment and Planning C: Government and Policy*, 28(2), 276–289. <https://doi.org/10.1068/c0941>
- Amundsen, H., Hovelsrud, G. K., Aall, C., Karlsson, M. & Westskog, H. (2018). Local governments as drivers for societal transformation: Towards the 1.5°C ambition. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 31, 23–29. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.12.004>
- Andersen, S. S. (2013). *Casestudier: Forskningsstrategi, generalisering og forklaring* (2. utg.). Fagbokforl.
- Biesbroek, R., Swart, R. & Van der Knaap, W. (2009). The mitigation-adaptation dichotomy and the role of spatial planning. *Habitat International*, 33, 230–237. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2008.10.001>
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). University Press.
- Dannevig, H. & Aall, C. (2015). The regional level as boundary organization? An analysis of climate change adaptation governance in Norway. *Environmental Science & Policy*, 54, 168–175. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2015.07.001>
- Drosou, N., Soetanto, R., Hermawan, F., Chmutina, K., Boshier, L. & Hatmoko, J. (2019). Key Factors Influencing Wider Adoption of Blue–Green Infrastructure in Developing Cities. *Water*, 11, 1234. <https://doi.org/10.3390/w11061234>
- Dubois, G., Sovacool, B., Aall, C., Nilsson, M., Barbier, C., Herrmann, A., Bruyère, S., Andersson, C., Skold, B., Nadaud, F., Dorner, F., Moberg, K. R., Ceron, J. P., Fischer, H., Amelung, D., Baltruszewicz, M., Fischer, J., Benevise, F., Louis, V. R. & Sauerborn, R. (2019). It starts at home? Climate policies targeting household consumption and behavioral decisions are key to low-carbon futures. *Energy Research & Social Science*, 52, 144–158. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.02.001>
- Feola, G. (2015). Societal transformation in response to global environmental change: A review of emerging concepts. *Ambio*, 44(5), 376–390. <https://doi.org/10.1007/s13280-014-0582-z>
- Flyvbjerg, B. (2016). Five Misunderstandings About Case-Study Research: *Qualitative Inquiry*. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>

- Gillard, R., Gouldson, A., Paavola, J. & Van Alstine, J. (2016). Transformational responses to climate change: Beyond a systems perspective of social change in mitigation and adaptation: Transformational responses to climate change. *Wiley Interdisciplinary Reviews. Climate Change*, 7(2), 251–265. <https://doi.org/10.1002/wcc.384>
- Haarstad, H. & Rusten, G. (2018). Grønn omstilling og norske veivalg: Introduksjon. I *Grønn omstilling: Norske veivalg*. Universitetsforlaget.
- IPCC. (2012). Authors and expert reviewers annex. I C. B. Field, V. Barros, T. F. Stocker, D. Qin, D. J. Dokken, K. L. Ebi, M. D. Mastrandrea, K. J. Mach, G.-K. Plattner, S. K. Allen, M. Tignor & P. M. Midley (Red.), *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation. A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)* (s. 545–553). Cambridge University Press.
- Leichenko, R., M. & O'Brien, K., L. (2019). *Climate and society: Transforming the future*. Polity Press.
- Norsk Klimaservicesenter. (2021). *Klimaprofil Sogn og Fjordane*. Norsk Klimaservicesenter. https://www.met.no/kss/_/attachment/download/e6658436-e1cc-4788-9b38-9e1d80e8a1d6:e7909868fa5532decfad77b5cb732a3f45b19ac1/KP_sogn-og-fjordane.pdf
- O'Brien, K. (2012). Global environmental change II: From adaptation to deliberate transformation. *Progress in Human Geography*, 36(5), 667–676. <https://doi.org/10.1177/0309132511425767>
- O'Brien, K. (2018). Is the 1.5°C target possible? Exploring the three spheres of transformation. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 31, 153–160. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.04.010>
- O'Brien, K. & Sygna, L. (2013). Responding to climate change: The three spheres of transformation. *Proceedings of the Conference Transformation in a Changing Climate*, 16–23.
- Orderud, G. I. & Naustdalslid, J. (2020). Climate change adaptation in Norway: Learning–knowledge processes and the demand for transformative adaptation. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 27(1), 15–27. <https://doi.org/10.1080/13504509.2019.1673500>
- Sharma, M. (2007). Personal to Planetary Transformation. *Kosmos Journal for Global Transformation*, (Fall/Winter 2007).
- Sogn og Fjordane fylkeskommune. (2016, 3. oktober). *Samhandling for grønt skifte*.

<https://sfjfk.custompublish.com/samhandling-for-groent-skifte.393822.nn.html>

Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning. (2018). *Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning* (FOR-2018-09-28-1469).

Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-09-28-1469>

Sunnfjord kommune. (2019a). *Interkommunal plan for klimaomstilling i kommunane Førde, Gaular, Jølster og Naustdal: Handlingsprogram*. Sunnfjord kommune.

[https://sunnfjord.kommune.no/_f/p1/i9118941c-8656-40d5-8ffc-](https://sunnfjord.kommune.no/_f/p1/i9118941c-8656-40d5-8ffc-3c452bb087c7/handlingsprogram-interkommunal-plan-for-klimaomstilling-vedtatt-juni-2019.pdf)

[3c452bb087c7/handlingsprogram-interkommunal-plan-for-klimaomstilling-vedtatt-juni-2019.pdf](https://sunnfjord.kommune.no/_f/p1/i9118941c-8656-40d5-8ffc-3c452bb087c7/handlingsprogram-interkommunal-plan-for-klimaomstilling-vedtatt-juni-2019.pdf)

Sunnfjord kommune. (2019b). *Interkommunal plan for klimaomstilling i kommunane Førde, Gaular, Jølster og Naustdal: Kunnskaps- og plandel*. Sunnfjord kommune.

[https://sunnfjord.kommune.no/_f/p1/i58d3e39e-c360-45ff-9f05-9a3c586e415e/plan-og-](https://sunnfjord.kommune.no/_f/p1/i58d3e39e-c360-45ff-9f05-9a3c586e415e/plan-og-kunnskapsdel-interkommunal-plan-for-klimaomstilling-vedtatt-juni-2019.pdf)

[kunnskapsdel-interkommunal-plan-for-klimaomstilling-vedtatt-juni-2019.pdf](https://sunnfjord.kommune.no/_f/p1/i58d3e39e-c360-45ff-9f05-9a3c586e415e/plan-og-kunnskapsdel-interkommunal-plan-for-klimaomstilling-vedtatt-juni-2019.pdf)

Wang, L., Westskog, H., Selvig, E., Mygland, R. & Amundsen, H. (2018). *Kortreist kvalitet. Hva betyr omstilling til et lavutslittssamfunn for kommunesektoren?* (KS FoU-prosjekt nr. 154025). KS.

<https://www.kortreistkvalitet.no/wp-content/uploads/2019/01/kortreist-kvalitet-v6.pdf>

Xue, J., Walnum, H. J., Aall, C. & Næss, P. (2017). Two Contrasting Scenarios for a Zero-Emission Future in a High-Consumption Society. *Sustainability*, 9(1), 20.

<https://doi.org/10.3390/su9010020>

Aall, C., Hall, M. C. & Groven, K. (2016). Investigating the potential of applying theories on rebound effects to the climate discourse: The case of climate change adaptation in tourism. I C. Aall, T. Santarius & H. J. Walnum (Red.), *How to improve energy and climate policies. Understanding the role of rebound effects* (s. 209–227). Springer.

Aall, C. & Hille, J. (2010). Consumption – a missing dimension in climate policy. I J. Parker, R. Bhaskar, P. Naess, C. Frank & K. G. Høyer (Red.), *Interdisciplinarity and Climate Change: Transforming Knowledge and Practice for Our Global Future* (s. 87–99). Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9780203855317-9>

6.1 Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Innledning

1. Hva er din stilling i kommunen?
2. Hva er din tilknytning til klimaarbeid og når ble du involvert i dette?

Bakgrunn for klimaplan

3. Hva var motivasjonen bak å lage denne klimaplanen for klimaomstilling?
4. Hvorfor ble det en plan for *klimaomstilling*?
5. Hadde arbeidet med klimaplanen bred politisk støtte?

Hva innebærer klimaomstilling for Sunnfjord?

6. Var det uenighet og diskusjoner underveis i planprosessen knyttet til begrepet 'klimaomstilling'? I så fall, hva ble diskutert?
7. Alle kommunene som ble til nye Sunnfjord kommune hadde egne klimaplaner, har du sett noen forskjell på de gamle og denne nye? Har fokuset endret seg etter det ble snakk om klimaomstilling?
8. Under sentrale omgrep står det at: «vi må tenke nytt om måten vi lever på og relativt raskt sette inn omfattende tiltak som kan endre samfunnet på systemnivå» - hva legger dere i dette? Og hvilke tiltak gjenspeiler dette?
9. Hva vil du si er det viktigste Sunnfjord kommune kan gjøre i klimaomstillingsarbeidet?
10. Parallelt med planarbeidet samarbeidet dere blant annet med SiS, Vestlandsforskning og Fylkeskommunen, hvilken påvirkning har dette hatt for innholdet i planen?

Noen klimatiltak

11. Tiltak nr.12 "Kartlegge friluftsområde", hvilken tilknytning har det til klimaomstilling?
12. Hva er tanken bak tiltak nr.19 "stimulere til grønne innovasjonsprosjekt"?
13. Hva er tanken bak tiltaket nr.24 "utarbeide strategi for klimakommunikasjon"? Hva er det det er viktig å kommunisere?

Hvordan tolkes kommunens rolle i arbeidet

14. Hvorfor anser du klimaomstilling i kommunal sektor som viktig?
15. Var det enighet om hvilken rolle Sunnfjord kommune skulle ha i et slikt klimaomstillingsarbeid?
16. Hva eller hvilke deler av kommunen er det som må omstilles?

Foreløpige erfaringer med klimaomstillingsarbeidet

17. Har det pågående prosjektet hatt en innvirkning på din avdeling?
18. Hva tenker du er de viktigste faktorene for å lykkes med klimaomstilling?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Lokal klimaomstilling: en casestudie av Sunnfjord kommune”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan en kommune i Vestland fylke tolker og jobber med ‘klimaomstilling’. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en masteroppgave i masterprogrammet Climate change management ved Høgskolen på Vestlandet. Formålet med forskningsprosjektet er å undersøke hvordan Sunnfjord kommune som organisasjon og lokal planmyndighet forstår og jobber med ‘klimaomstilling’ ut i fra deres ‘Interkommunale plan for klimaomstilling’. Klimaomstilling er et relativt nytt forskningsfelt og et vanskelig tema for mange kommuner. Derfor søker denne studien å svare på:

Hvordan tolker Sunnfjord kommune arbeidet med klimaomstilling på kommunalt nivå og hvilke implikasjoner har det for arbeidet?

Dette spørsmålet forgreiner seg til tre nye delspørsmål:

1. *Hvordan reflekterer tiltakene i handlingsprogrammet ulike nivåer av klimatiltak?*
2. *På hvilken måte sikrer klimaplanen at Sunnfjord kommune tar en aktiv rolle som samfunnsaktør for klimaomstilling?*
3. *Hvordan skaper verdier og verdensbilder som kommer til uttrykk i klimaarbeidet rom for klimaomstilling?*

Studien vil baseres på to metoder: dokumentanalyse av de to delene av ‘Interkommunal plan for klimaomstilling’, i tillegg til intervjuer med personer som representerer ulike sider ved arbeidet med klimaomstilling i kommunen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å kunne skape et helhetlig bilde av arbeidet med klimaomstilling, vil det bli gjort intervju med personer med ulik rolle i arbeidet. Du er spurt om å delta i forskningsprosjektet enten fordi du var med å utforme den gjeldende klimaplanen, fordi du er en del av administrasjonen i Sunnfjord kommune, eller som representant for de folkevalgte.

Hva innebærer det for deg å delta?

Ved å delta i prosjektet innebærer det et intervju på 1-1,5 time. Her vil det bli stilt spørsmål med fokus på Sunnfjord kommunes klimaplan og pågående prosjekt for klimaomstilling. Opplysningene som blir samlet inn er tanker rundt begrepet ‘klimaomstilling’, hva en slik omstilling krever i kommunesektoren og generelt hvordan klimaomstilling prates om. Spørsmålene vil bli stilt for å få frem tanker og holdninger i lys av din rolle i planarbeidet eller av din stilling i kommunen. Intervjuet

vil være semistrukturert som betyr at det bli stilt noen spørsmål, samtidig som det vil legges opp til at intervjuet blir en naturlig sammenhengende samtale uten for mange spørsmål.

Intervjuet vil bli tatt opp på lydopptaker, i tillegg til at det vil bli tatt notater underveis. Ved videointervju vil det bli gjort opptak med bilde. Spørsmålene vil variere ut i fra hvilken rolle du har i tilknytning til arbeidet med klimaomstilling, men vil være i lyd av:

1. Hva innebærer klimaomstilling for Sunnfjord kommune?
2. Er det noen tiltak som har vært viktigere enn andre i klimaarbeidet?
3. Hvorfor er klimaomstilling viktig for Sunnfjord kommune?
4. Er det pågående klimaomstillingsprosjektet prioritert i forholdt til andre oppgaver i kommunen?
5. Har fokuset innen klima- og miljø endret seg i kommunen etter det ble snakk om klimaomstilling?
6. Har du noe foreløpig erfaring med eller tanker om gjennomføring av tiltakene i klimaplanen?
7. Har du noen tanker rundt klimaomstillingsprosjektet eller klimaplanen i arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel?
8. Hvilken rolle har kommunen i arbeidet med klimaomstilling?

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Dersom du vil trekke deg kan dette gjøres ved å sende en mail: ingeborg_k.d@hotmail.com eller per telefon: 95942728.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Bare student og veileder vil ha tilgang til dine opplysninger. Navnet ditt og kontaktinformasjonen din vil bli erstattet med en kode og oppbevart atskilt fra lydopptak, notater og transkribering. Lydopptak vil bli lagret på passord beskyttet opptaksenhet og transkribert intervju vil bli oppbevart på låst privat data.

Ettersom det er tanker og holdninger i lys av din rolle i planarbeidet eller av din stilling i kommunen, vi er ute etter i prosjektet, vil du bli anonymisert i publikasjonen. For at du ikke skal bli gjenkjent, vil du bli omtalt ut i fra den gruppen du representerer i denne studien. Det vil enten være som deltakende i utarbeidningen av klimaplanen, som en del av administrasjonen i Sunnfjord kommune, eller som representant for de folkevalgte.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 10.juni 2021. Ved prosjektslutt vil personopplysninger og lydopptak slettes. Data vil bli oppbevart uten personopplysninger og personidentifiserbare opplysninger fjernes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen på Vestlandet ved:
 - Student: Ingeborg Djupevåg, epost: Ingeborg_k.d@hotmail.com, tlf: 95942728
 - Veileder: Marte Lange Vik, epost: Marte.Lange.Vik@hvl.no, tlf: 57676258
- Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen, epost: Trine.Anikken.Larsen@hvl.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Marthe Lange Vik
(Veileder)

Student
Ingeborg K. Djupevåg

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)